

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗВО УКРАЇНСЬКИЙ КАТОЛИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФІЛОСОФСЬКО-БОГОСЛОВСЬКИЙ ФАКУЛЬТЕТ
Інститут Історії Церкви

Магістерська робота

РОЛЬ ТА УЧАСТЬ ВЛАДИКИ МУКАЧІВСЬКОЇ ЄПАРХІЇ ІВАНА
МАРГІТИЧА В ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ

Студент 6-го курсу: Микола Яжик

Науковий керівник: Тарас Бублик

Кандидат історичних наук,
старший викладач кафедри церковної історії

Рецензент: Володимир Мороз

Кандидат історичних наук

Львів 2021

ЗМІСТ

СПИСОК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ ТА СКОРОЧЕНЬ	3
ВСТУП	5
РОЗДІЛ I МУКАЧІВСЬКА ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКА ЄПАРХІЯ В КОНТЕКСТІ ПОЛІТИЧНИХ ЗМІН НАПЕРЕДОДНІ ТА ПІД ЧАС ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	9
1.1 Політична та церковно-релігійна ситуація на Закарпатті напередодні та під час Другої Світової війни	9
1.2 Ліквідація комуністичною владою ГКЦ на Закарпатті	21
РОЗДІЛ II ДІЯЛЬНІСТЬ ВЛАДИКИ ІВАНА МАРГІТИЧА В УМОВАХ РЕПРЕСІЙ	31
2.1 Життя владики Івана Маргітича до ліквідації ГКЦ на Закарпатті.	31
2.2 Формування структур ГКЦ на Закарпатті в умовах репресій.....	37
2.3 Діяльність владики Івана Маргітича як підпільного душпастиря.....	44
РОЗДІЛ III РОЛЬ ВЛАДИКИ ІВАНА МАРГІТИЧА У ВІДРОДЖЕННІ МУКАЧІВСЬКОЇ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЄПАРХІЇ (КІН. 1980 – ПОЧ. 1990-Х РОКІВ)	56
3.1 Особливості руху за легалізацію ГКЦ на Закарпатті.....	56
3.2 Діяльність владики Івана Маргітича у 1980-х роках та його участь в боротьбі за відродження ГКЦ.....	60
3.3 Внесок владики Івана Маргітича у відновлення структур Мукачівської греко-католицької єпархії на початку 1990-х років	67
ВИСНОВОК	78
ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА	82
ДОДАТКИ	90

СПИСОК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ ТА СКОРОЧЕНЬ

Адмн.- адміністратор

АІЩ - Архів Інституту Історії Церкви

буд. - будинок

в.о. - виконувач обов'язків

вип. - випуск

вл. - владика

вул. - вулиця

ГКЦ - Греко-Католицька Церква

ГУЛАГ - Головне управління виправно-трудоу таборів

др. - доктор

Дух. - духовна

єп. - єпископ

заар.- заарештований

зб. - збірник

кан. - канонік

КДБ - Комітет державної безпеки

КзУКЦ - Комітет захисту Української Католицької Церкви

КК УРСР - Кримінальний кодекс Української Радянської Соціалістичної

км - кілометри

к-тів - комітетів

м. - місто

МГКЄ - Мукачівська греко-католицька єпархія

наук. - наукових

НКВС - Народний комісаріат внутрішніх справ

НРЗУ - Народна Рада Закарпатської України

о. - отець

оо. - отці

ОУН - Організації Українських Націоналістів

п. - пан

пр. - праці

р. - рік

ред. - редактор

рр. - роки

с. - село

св. - святого

спр. - справа

СРСР - Союз Радянських Соціалістичних Республік

ст. - століття

т. - том

тис. - тисяч

УГКЦ - Українська Греко-Католицька Церква

УКЦ - Українська Католицька Церква

УПА - Українська Повстанська Армія

УРСР - Українська Радянська Соціалістична Республіка

хв. - хвилин

ЦК КПРС - Центральний Комітет Комуністичної партії Радянського Союз

ЧСВВ - Чин Святого Василя Великого

ВСТУП

Друга половина ХХ століття для греко-католиків в Україні була часом важких випробовувань. Радянська тоталітарна система не бажала давати права вільно визнавати свою віру представникам Церкви, яка перебувала у сопричасній єдності з Апостольським престолом і користувалася візантійським обрядом.

Впродовж Другої Світової війни та у повоєнні роки Греко-Католицька Церква на Закарпатті зазнала значних утисків. Переслідуваними були не лише патріотично налаштовані громадяни, але і всі ті, котрі визнавали свою приналежність до Церкви. Радянська влада, як і в Галичині, поставила перед собою завдання ліквідувати ГКЦ, однак на перешкоді реалізації цього плану стала постать молодого єпископа Теодора Ромжі. Рішучий та відданий архієрей підтримував на душі та допомагав своїм священникам, проте лиш його мученицька смерть дозволила органам держбезпеки завершити ліквідацію Мукачівської греко-католицької єпархії. Значна частина духовенства відмовилася переходити в лоно РПЦ і за це зазнали репресій.

Поряд з тим починають формуватися структури Церкви в підпіллі. Ще владика Теодор висвятив на свого наступника о. Олександру Хіру, а той, незважаючи на два арешти і постійне перебування поза межами України, зумів забезпечити неперервність ієрархічної структури в єпархії. Священники почали таємно звершувати душпастирську опіку над вірними. Згодом з'явилися підпільні семінарії та монастирі. Церква зуміла пережити кілька десятиліть переслідувань завдяки відданій праці багатьох священників, ісповідників віри, які працювали у важких умовах, але залишилися вірними Богові та Церкві. Саме вони стали основою для відродження ГКЦ наприкінці 1980-х років та її розвитку в наступних десятиліттях.

Одним із таких був владика Іван Маргітич. Він присвятив своє життя служінню людям, цілком довірився Господу та ревно працював для своїх вірних

і був не лише душпастирем, але й одним з активістів руху за легалізацію ГКЦ та об'єднання МГКЄ з Українською Греко-Католицькою Церквою.

Таке дослідження є актуальним, адже греко-католики продовжують вивчати своє минуле, особливо період радянського тоталітаризму. Тому важливо знайти відповідь на питання, завдяки чому та кому Церква змогла витримати в тому часі, тож владика Іван є добрим прикладом священиків, що отримали свячення ще до ліквідації. Залишившись вірним Апостольському престолу, владика відбув табірне покарання, активно працював у підпіллі, тому саме тепер, коли греко-католики відзначали 30-ліття легалізації, важливим завданням було представити внесок окремих осіб у відродження ГКЦ.

Проблематика дослідження: проблематикою дослідження даної праці є огляд діяльності владика Івана в часи підпілля та його внесок у відродження ГКЦ на Закарпатті. Також в контексті вивчення діяльності владика, можна аналізувати проблематику ГКЦ на Закарпатті, говорячи про канонічно-церковні та національно-політичні питання.

Об'єктом дослідження виступає постать єпископа-помічника МГКЄ Івана Маргітича.

Предметом є його участь та роль у русі за легалізацію ГКЦ

Мета: проаналізувати роль та участь владика Івана Маргітича в русі за легалізацію Греко-Католицької Церкви в Україні.

Для досягнення мети ми поставили перед собою такі **завдання:**

1. Представити життєвий шлях Івана Маргітича та його покликання до священного життя.
2. Охарактеризувати душпастирське служіння о. Івана Маргітича в час до ліквідації ГКЦ.
3. Проаналізувати діяльність о. Івана Маргітича в часі ув'язнення та в умовах підпільного існування.
4. Проаналізувати роль владика в легалізації ГКЦ на Закарпатті.

5. Висвітлити особливості діяльності владики Івана Маргітича, як єпископа-помічника Мукачівської єпархії в контексті еклезіальних та національно-політичних дискусій на Закарпатті в 1990-х рр.

Для досягнення поставлених завдань ми використаємо такі **методи**: комплексного аналізу, синтезу, метод інтерв'ю, дослідницький, узагальнення та хронологічно-описовий, а також методологічний принцип історизму.

Оригінальність: Це одна з перших спроб, на основі певного спектру документів, науково проаналізувати життя і діяльність «народного» владики із Закарпаття на тлі боротьби греко-католиків за свободу віросповідання та відродження ГКЦ в Україні.

Основою для даної роботи будуть монографії, інтерв'ю, періодичні та аналітичні видань. Для кращого розуміння та висвітлення релігійної ситуації на Закарпатті використані праці в 3 томах о. Атанасія Пекара *Нариси Історії Церкви Закарпаття*. Для поглиблення синтезу поняття історії ГКЦ до початку, під час війни та періоду підпілля використані роботи Богдана Боцюрківа *УГКЦ і Радянська держава (1939-1950рр)* та Петра Франка *Репресоване духовенство УГКЦ*.

Аналітичні роботи Віктора Войналовича *Партійно-державна політика щодо релігії та релігійних інституцій в Україні 1940-1960 років: політичний дискурс та Закарпаття в етнополітичному вимірі, Закарпаття в складі Української*, редактором якої є Левенець Юрій, слугуватимуть для ознайомлення з політичним та соціальним життям МГКЦ. Не менш цікавими будуть аналітичні роботи отця Даниїла Бендаса *Репресії радянської влади проти греко-католицького духовенства на Закарпатті в 1944-1949 роках, Легальна і нелегальна підготовка священиків у Мукачівській Єпархії та Виховання духовних кадрів в Мукачівській греко-католицькій єпархії (1949-1989)*.

Завдяки монографічним роботам Володимира Мороза *Світильник віри: історія Боронявського монастиря на тлі епох та У серці Мараморошу: історія греко-католицької спільноти Дубового й околиць* зможемо навести та розглянути конкретні приклади того періоду.

Для вивчення біографії владыки Івана Маргітича будуть використані матеріали науково-практичних конференцій «10 років без владыки Івана Маргітича: на перехресті віків» *Народний владыка Іван Маргітич*, упорядником та видавцем котрих є Олександр Масляник. В огляді та аналізі діяльності владыки в часі підпілля, в процесі легалізації УГКЦ та його стосунків з іншими єпископами та священниками корисними будуть дослідження Юрія Коссея *Владыка Іоанн Семедій - духовний діяч Закарпаття* та отців Степана і Даниїла Бендасів *Священники-мученики, сповідники вірності*.

Окрім цього будуть використані інтерв'ю, які знаходяться в Архіві Інституту Історії Церкви. Зокрема інтерв'ю з самим владыкою Іваном в якому він розказує про етапи свого життя. Також корисними будуть інтерв'ю з пані Марією Логош та пані Февронією Федорко, в яких розглянемо їхні спогади про владыку.

Структурно робота складатиметься з трьох розділів. У першому розділі буде розглянуто історію МГКЄ в контексті політичних змін напередодні та під час Другої Світової війни, зокрема, прихід комуністичного режиму та його наслідки для духовенства та вірників ГКЦ.

У другому розділі буде представлено життєвий шлях владыки Івана Маргітича, його діяльність в умовах репресій та розкрито проблематику формування підпільних структур ГКЦ на Закарпатті

В третьому розділі йтиметься про вклад владыки Івана Маргітича у відродженні МГКЄ (кін. 1980 – поч. 1990 років). Для розгорнення цієї теми спочатку розглянемо особливості руху за легалізацію ГКЦ на Закарпатті, а від так участь владыки у цій боротьбі. В останньому підрозділі третього розділу опишемо внесок владыки Івана Маргітича у відновлення структур єпархії на початку 1990 років.

РОЗДІЛ I

МУКАЧІВСЬКА ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКА ЄПАРХІЯ В КОНТЕКСТІ ПОЛІТИЧНИХ ЗМІН НАПЕРЕДОДНІ ТА ПІД ЧАС ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

1.1 Політична та церковно-релігійна ситуація на Закарпатті напередодні та під час Другої Світової війни

В історії Греко – Католицької Церкви відбулося чимало подій. Багато з них були не завжди радісними та майже всі принесли велику користь та були зроблені завдяки великим зусиллям. Крім того великих втрат понесла наша Україна впродовж Другої Світової війни, «яка у великій мірі відбувалася на наших землях»¹. Вже в 1939 році розпочалася перша більшовицька окупація Західної України після поділу Польщі між Сталіним і Гітлером². З вступом німецьких військ 1 вересня на територію Польщі відбувалися нищівні розгроми і так 17 вересня Радянський Союз віддав наказ своїм військам «захищати» західну Україну та західну Білорусію. Від так межі були встановлені по лінії Бугу і Сяну між Німеччиною та Радянським Союзом³. Саме тоді 1 вересня 1939 року в часі німецько-польської війни армії СРСР почали окупувати терени Західної України, а в 1940 році – Буковину. Тоді і починається наступ радянської влади на ГКЦ та її структури⁴.

Наприкінці 1930-х років ГКЦ на території нерадянської України нараховувала 4.370.000 вірних, 3.040 парафій з 4.440 церквами⁵. На території Закарпаття нараховувалось 410.000 греко-католиків⁶. На той час, а саме 1939 рік, Мукачівська єпархія, опинилася в мадярській окупації, а Пряшівська – в

¹ Федорів Ю, *Історія Церкви в Україні*. Торонто 1990, 311.

² Ленчик В, *Нарис історії Української Церкви*. Львів 2003, 533.

³ Мудрий С, *Нарис Історії Церкви в Україні*, Рим 1995, 365.

⁴ Зінкевич О, Лончина Т. *Мартирологія українських церков // Українська Католицька Церква*, Торонто-Балтимор 1985, 59.

⁵ Зінкевич О, Лончина Т. *Мартирологія українських церков // Українська Католицька Церква*, 49.

⁶ Вегеш М.(ред) *Закарпаття 1919–2009 років: історія, політика, культура*. Ужгород, 2010, 139. (pdf).

незалежній Словаччині⁷. Власне з 1771 року до 1937 року Мукачівська єпархія була в єдності з римо-католицькими дієцезіями⁸. В результаті підписання договору *Modus vivendi* 1928 року між Апостольським Престолом та Чехословаччиною, 2 вересня 1937 року буллою *Ad Ecclesiastici Regiminis* папа Пій IX підпорядковує Мукачівську та Пряшівську єпархії безпосередній юрисдикції Апостольської столиці⁹. Саму Мукачівську греко-католицьку єпархію було створено в результаті голосування 63 священників в каплиці Ужгородського замку, які відновили єдність із Вселенською Церквою у квітні 1646 року, прийнявши католицький Символ Віри та склавши «клятву вірності» перед латинським єпископом із Егеру¹⁰. 19 вересня 1771 року після підписання папою Климентом XIV булли *Eximia Regalium Principum* канонічно постала Мукачівська греко-католицька єпархія, що стало релігійно-духовним поштовхом на території Закарпаття, згуртувавши вірників в одну єпархіальну структуру. Це дало змогу зберегти їм зберегти свою літургічно-церковну та етнічну самобутність¹¹. Відтоді і до 1937 року єпархія перебувала під митрополичою юрисдикцією Естергомського примаса (Угорщина). У вересні 1937 року опісля виходу булли папи Пія XI Мукачівській та Пряшівській єпархіям надавався статус *ecclesia sui iuris* (“свого права”)¹². Варто також згадати, що в першій половині ХХ століття ГКЦ на Закарпатті переживала своєрідну внутрішню кризу, внаслідок чого частина вірних перейшла на православ’я. Причиною став протест католиків східної традиції проти їх соціально-економічних привілеїв, їхньої латинізації та мадяризації¹³. Антикатолицька орієнтація уряду Чехословаччини і велика кількість емігрантів із Російської імперії, які були

---

⁷ Мудрий С. *Нарис Історії Церкви в Україні*, 365.

⁸ Майороші М. «Відносини мукачівської греко-католицької єпархії та галицької греко-католицької митрополії на сторінках офіційних видань – “Благовісник” і “Патріархат” // Наукові виклади (2012/3), 28.

⁹ Фенич В. *Від ліквідації до відродження: греко-католики в сучасному релігійному житті на Закарпатті* // https://risu.org.ua/ua/index/studios/materials_conferences/45321/ (08.04.2020).

¹⁰ Фенич В. *Від ліквідації до відродження: греко-католики в сучасному релігійному житті на Закарпатті*. (08.04.2020).

¹¹ Пекар А. ЧСВВ. *Нариси Історії Церкви Закарпаття, Єпархічне оформлення*. Т.ІІ 1967, 19; Боцюрків Б. *УГКЦ і Радянська держава (1939-1950pp)*, Львів 2005, 187-188.

¹² Майороші М. «Відносини мукачівської греко-католицької єпархії та галицької греко-католицької митрополії на сторінках офіційних видань – “Благовісник” і “Патріархат” // Наукові виклади (2012/3), 28.

¹³ Боцюрків Б. *УГКЦ і Радянська держава (1939-1950pp)*, 187-188.

причетними до місцевих москвофілів у пропаганді «повернення до віри батьків», стало причиною створенню конкурентної Православної Церкви. Тому масовий відхід вірних боляче позначився на Греко-Католицькій Церкві, однак він мав і позитивну дію: духовенство і миряни, які залишилися стали загартованішими, менш вразливими до пропаганди та дисциплінованими¹⁴.

Загальний побут на Закарпатті перед Другою світовою війною був не з кращих. Етнополітична ситуація в регіоні набула різких змін в другій половині 1930-х років, як згадує український історик, фахівець у галузі етнополітології пан Юрій Левенець: «З одного боку, в регіоні відбувалися радикалізація громадського-політичного життя, загострилися проблеми національно-культурного розвитку, з іншого – в Європі запанувала політична криза, пов'язана з агресивною зовнішньою політикою Німеччини»¹⁵.

Населення краю вже чітко усвідомлювало себе як частину великого українського народу, а тим означувало собі життя в одній і цілісній державі – Україні. Відчуваючи цілковиту приналежність до українського народу, карпатські русини почали позиціонувати себе як закарпатські українці. І власне таке «становлення карпато-української державності у 1938 р. було кульмінаційною точкою українського національного відродження на Закарпатті»¹⁶.

Вже 11 жовтня 1938 року Закарпаття отримує свого першого прем'єр-міністра – москвофіла Андрія Бродія, який орієнтувався на підтримку Угорщини¹⁷. Журналіст, громадсько-політичний діяч та літератор Василь Гренджа-Донський описує ситуацію та відчуття, які вирували в той момент:

Ідемо вітати нову владу. На площі Корятовича будують широку трибуну. По наших інструкціях українські прапори. Але багато й царських трикольників. Приневолені ми їх терпіли... Раптом на те «руськіє» помітили, що на правому крилі трибуни наш прапор більший, як їх, і зараз притягли величезний, триметровий царський трикольник і хотіли

---

¹⁴ Боцюрків Б. *УГКЦ і Радянська держава (1939-1950рр)*, 189.

¹⁵ Левенець Ю.(ред) *Закарпаття в етнополітичному вимірі. Закарпаття в складі Української РСРС*, ІПЕНД ім. Ф. Кураса НАН України Київ 2008, 285.

¹⁶ Марценюк Р. *Етнічна історія народів Європи: зб. наук. пр.* / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – Київ 1999, 68.

¹⁷ Пекар А. *Нариси Історії Церкви Закарпаття*, Т:І, 155.

помістити на самій середині. Це знову обурило наших і викликало гострі протести... Вдалося вирішити справу так, що замість став один пластун з нашої сторони ,а один скаут з їхнього боку, а прапори причепили ми на задній стіні трибуни, «поженили» їх¹⁸.

Вже через два тижні після перебування на посаді прем'єр-міністра А. Бродій був звільнений з цього уряду та заарештований «за таємну діяльність на користь угорців»¹⁹. Було виявлено факти, «що він ще до призначення на посаду вів таємні переговори з угорцями про приєднання до Угорщини»²⁰. Що ж до його москвофільського напрямку в політиці, який він роками толерував на Закарпатті, то згодом чеська влада скаже, що це насправді було «прикриттям для мадяронства»²¹. Отець Степан Фенцик – «спільник Бродія, мадярон та русофіл в одній особі, суспендований за непослух греко-католицький священник», який мав зв'язок з промадярськими терористичними загонами, утік до Угорщини²². Через такий перебіг подій уряд Чехо-Словацької Республіки призначає новим прем'єр-міністром Підкарпатської Русі отця Августина Волошина²³. Варто відзначити, що на Закарпатті думали, що Бродій добровільно звільнився, і тільки з часом, коли прийшли звістки з Праги все стало зрозуміло. Свідченням цього знову стає щоденник журналіста Василя Гренджа-Донського:

Прийшли звістки з Праги, що Бродій не зрікся добровільно, його приневомили зректися, бо доказано йому ганебну зраду, яку поповнив проти свого народу. Підлий зрадник хотів, щоб на нашій рідній землі господарем був мадяр! Такої зради ще світ не бачив! Сам голова міністрів запродав свою рідну державу сусідові!²⁴

У свою чергу, приступивши до виконання обов'язків прем'єр-міністра 26 жовтня 1938 року, отець Августин Волошин в цей ж день «склав присягу на вірність Чехословацькій республіці»²⁵. Тоді ж «Мукачівський єпископ Олександр Стойка (1932-1943), прихильник Бродія, вітаючи прем'єра

---

¹⁸ Гренджа-Донський Василь *Щастя і Горе Карпатської України. Щоденник*. Вашингтон 1987, 32.(pdf).

¹⁹ Мороз В. *У серці Мараморошу: історія греко-католицької спільноти Дубового й околиць*. Львів 2019, 113.

²⁰ Мороз В. *Світильник віри: історія Боронявського монастиря на тлі епох*. Львів 2017, 69.

²¹ Мороз В. *Світильник віри: історія Боронявського монастиря на тлі епох*, 69.

²² Мороз В. *У серці Мараморошу: історія греко-католицької спільноти Дубового й околиць*, 113.

²³ Левенець Ю.(ред) *Закарпаття в етнополітичному вимірі*, 288.

²⁴ Гренджа-Донський *Щастя і Горе Карпатської України. Щоденник*, 54.

²⁵ 26.10.1938 – прем'єр-міністром уряду Підкарпатської Русі (Карпатської України) став Августин Волошин // <http://territoryterror.org.ua/uk/resources/calendar/details/?newsid=369> (23.04.2020).

о. Волошина під час подячного молебня в катедральному соборі Воздвиження Чесного Хреста в Ужгороді, назвав його – Батьком народу»²⁶, що символізувало публічне визнання. Новий прем'єр-міністр перемістив свій осідок з Ужгорода, що перейшов Угорщині, в Хуст, в районі якого перебувало 280 греко-католицьких парафій²⁷.

Від так в часі Мюнхенського договору (29-30 вересня 1938 р.) Угорщина мала на меті добитися визнання прав її національної меншини в Чехословаччині і так вже 2 листопада 1938 року за рішенням Першого Віденського арбітражу, частину Словаччини та найбільш розвинені частини Закарпаття, а саме: Ужгородський, Мукачівський і Севлюський повіти з містами Ужгород, Мукачеве, Берегове і Чоп було приєднано Угорщині²⁸. Сюди входила велика частина Мукачівської єпархії, окрім 35 парафій, єпископської резиденції та семінарії залишилися у, як її офіційно називали, «Федеративній Республіці Чехів, Словаків і Підкарпатських Русинів»²⁹, – Чехо-Словаччині. Було втрачено 97 населених пунктів на території в 1523км², на якій проживало 173, 6 тис. населення, у тому числі понад 33 тис. українців³⁰.

Тоді за дорученням єпископа-ординарія Стойки, адміністрацію цих територій було доручено канонікові Людовикові Міні³¹. Такий перебіг подій не влаштував і виглядав ненормальним для Апостольського Престолу і тому «15 листопада 1938 року Ватикан призначив Крижівського єпископа (Югославія) Діонісія Нярадї Апостольськи візитатором Карпатської України»³². До Хусту владика прибув 29 листопада ввечері і вже 4 грудня 1938 року «прийняв правління Мукачівської єпархії на території Чехословаччини, призначаючи о. д-ра Міню канцлером, а на секретаря випросив собі відомого василіянського

---

²⁶ Пекар А. ЧСВВ. *ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКА ЦЕРКВА ПІД ЧАС КАРПАТСЬКОЇ УКРАЇНИ*// <http://www.osbm.org.ua/index.php/o-atanasiy-pekar-chsvv/istorychni-publikatsii/4247-2014-03-20-19-20-55> (23.04.2020).

²⁷ Пушкач Ласко, *Кир Теодор Ромжа: Життя і смерть єпископа*. Львів 2001, 45.

²⁸ Левенець Ю. (ред) *Закарпаття в етнополітичному вимірі*, 285.

²⁹ Пушкач Л. *Кир Теодор Ромжа: Життя і смерть єпископа*, 45.

³⁰ Левенець Ю. (ред) *Закарпаття в етнополітичному вимірі*, 285.

³¹ Пушкач Л. *Кир Теодор Ромжа: Життя і смерть єпископа*, 45.

³² Федака С. *З історії християнства на Закарпатті*. Ужгород: Поліграф-центр «Ліра», 2013, 30.

місіонера, о. Стефана Решетила, ЧСВВ (пом. 1950)»³³. Ось як описує сучасник тих подій, а по сумісництву керівник редакції «Благовісник Пресвятого Серця Христового» о. Севастіян Сабол ЧСВВ³⁴:

Преосвященний Діонісій чекав ще в Римі на вирішення справ подорожі і, як одержав декрет на апостольського візитатора з усіма правами апостольського адміністратора, зараз поїхав до Крижівців, до своєї резиденції, де знову дістав через Нунціятуру з Београду телеграфічне повідомлення, щоб негайно виїхав на Карпатську Україну. Преосвященний зараз виїхав у дорогу через Румунію, де вже в Сату-Маре привитала високодостойного гостя делегація з Карпатської України. Дня 29 листопада вечером Преосвященний приїхав до Хусту, а дня 4 грудня минулого року на архиерейській Службі Божій обняв управу Мукачівської єпархії, що лишилась поза межами Мадярщини. Того дня, 4 грудня, цілий Хуст, всі церковні, політичні власті, всі українські корпорації витали першого й найдостойнішого владику воскреслої Карпатської України³⁵.

Владика Діонісій розпочинає свою активну діяльність і завдяки цьому духовне життя осіб того краю значно поживалося. Він їздить по парафіях, часто скликає наради отців-деканів, на яких обговорювали спільний план праці в нових обставинах, відбуваються обговорення можливих способів активізації праці священнослужителів над піднесенням духом народу. Що стосується монстирів, то владика приймає василіянок та василіян, які через заборону перебування владою в Ужгороді, не мали місця прихистку³⁶. Сюди входить і вже вище згаданий отець Севастіян Сабол, який друкував своє видання в державній друкарні Хуста і саме так вже січня 1939 року вийшов до друку популярний релігійний вісник «Благовісник», редактором якого отець Севастіян і був³⁷.

Ситуація на Закарпатті покращується і на диво для всіх, на наступний день, після приїзду владики, 30 листопада 1938 року уряд Праги який був проти і не визнавав назву «Карпатська Русь», дозволив використовувати цю назву офіційно паралельно з назвою «Підкарпатська Русь»³⁸. Покращується ситуація і на

---

³³ Пекар А. ЧСВВ. *ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКА ЦЕРКВА ПІД ЧАС КАРПАТСЬКОЇ УКРАЇНИ*.

³⁴ СЕВАСТІЯН САБОЛ – ЗОРЕСЛАВ: ЧЕРНЕЦЬ, ПОЕТ, ДОСЛІДНИК // https://risu.org.ua/ua/index/studios/studies_of_religions/62978/ (28.04.2020).

³⁵ Сабол С. *Витаємо нового владику!* // *Благовісник Пресв. Серця Христового*. Хуст, січень-лютий 1939,9. Отець Пекар подає цю цитату в зміненому вигляді, Пекар Атанасій, ЧСВВ *Нариси Історії Церкви Закарпаття* Т.І: Ієрархічне оформлення. Рим 1967, 155-156.

³⁶ Сабол С. *Витаємо нового владику!*, 9; Пекар А. *Нариси Історії Церкви Закарпаття*, Т.І, 156.

³⁷ Пекар А. *Нариси Історії Церкви Закарпаття*, 157.

³⁸ Мороз В. *Світильник віри: історія Боронявського монастиря на тлі епох*, 70.

побутовому рівні. Беручи до прикладу лікарні, то окрім тих, які були тільки в Ужгороді, Берегові та Мукачеві, то згодом їх відкрили і в Кривій, Севлюші, Солотвині, Березному, Воловому, Дубовому і Рахові³⁹. Про дану ситуацію закарпатський письменник Юлій Боршош-Кум'ятський у листі до громадської діячки з Галичини Олени Кисілевської наприкінці 1938 р. писав:

Змінилася карта Карпатської України, змінилося життя, змінилися порядки – словом- усе змінилося на нашу користь. Усюди проявляється правдива Україна. [...] Все пішло новим руслом відродженого життя. [...] А так само праця розпочалася в кожному селі, присілку, містечку й місті. Усюди по цілім краю організовується Карпатська «Січ». «Жіночий Союз» змінений на «Союз Українок». [...] Національна свідомість очевидячки зростає. Від малих до найстарших здоровлять «Слава Україні» [...] Одним словом – праця, нове життя, спокій, ентузіазм, одна думка й стремління до кращого.⁴⁰

Для поживлення духу між самим духовенством, владика Діонісій скликав до Хуста молодих священиків-народовців. І тут під його покровительством заснували «Товариство Українських греко-католицьких священиків», головою якого обрали о. Юрія Станицю, а його заступником о. Севастіян Сабол, секретарем ж був о. Василь Похил⁴¹. Створення цього братства полягало не лише в виконванні душпастирських обов'язків, але і в занятті культурною та освітньою працею серед народу⁴². Але у зв'язку з окупацією Карпатської України мадярами у середині березня існування та діяльність товариства припинилася адже воно стало «жертвою проскрипції»⁴³. Перед самим Соймом 10 березня 1939 року Діонісій Няраді видав розпорядження священикам про урочисте відзначення в церквах Сойму Карпатської України. У розпорядженні говорилося:

В особливіший спосіб поручаю і заряджую, щоб у день отворення Сойму – точна дата буде оголошена в радіо – у всіх парохіях нашої єпархії на автономній території Карпатської України всечестиві отці духовні відправили Службу Божу; наперед треба повідомити вірників і місцеві уряди. Рівно ж заряджаю, щоб із тої світлої нагоди всі дзвони по наших церквах дзвонили на навечері (в останній вечір перед днем відкриття

---

³⁹ Гренджа-Донський *Щастя і Горе Карпатської України. Щоденник*, 94.

⁴⁰ Вістка з Підкарпаття...// *Жіноча доля*, 1 січня 1939, 2-3.

⁴¹ Мороз В. *Світильник віри: історія Боронявського монастиря на тлі епох*, 72.

⁴² Пекар А. *Нариси Історії Церкви Закарпаття*, Т.ІІ, 231.

⁴³ Пекар А. *Нариси Історії Церкви Закарпаття*, Т.ІІ, 231.

Сойму) й у самий день сотворення Сойму по Службі Божій – також через чверть години⁴⁴.

В середині березня, а саме 15 числа 1939 року, після благословення владики Діонісія, Сойм Карпатської України проголосив незалежність у вигляді президентської республіки на чолі з о. Волошином⁴⁵. Та вже тоді і навіть швидше, в ночі з 13 на 14 березня угорські війська напали на Підкарпатську Русь. Важливими є свідчення тих подій полковника Василя Филоновича, який писав, що в тій нелегкій, для молодого держави, ситуації її підтримували представники греко-католицького духовенства:

Починаю приводити до справжнього виду першу групу – «Січ з Королева над Тисою»... Видаю їм набої й даю відповідні вказівки двом братам – комендантові та його помічнику. Все ніби готове. До мене зголошується молодий монах-священик, хоче йти з сотнею на фронт як її духовник. Даю свою згоду. Монах-священик надіває січовий кашкет і обходить свою нову паству. Боже їм поможи⁴⁶.

Першу «навалу» ворога було зупинено на красному Полі коло Хуста, що дало змогу сойму прийняти надзвичайно важливі рішення про незалежність держави⁴⁷. Та одним наступом угорців не обійшлося і від так вже 16 березня було захоплена частина території держави. Карпатська Україна окупована, тому влада держави змушена втікати, а 18 березня 1939 р. була окупована вся територія незалежного краю⁴⁸. Через окупацію держави унеможлилювалася діяльність владики Діонісія Нярадія і тому 29 березня 1939 року владику змушений виїхати до Югославії⁴⁹. Таким було завершення служіння владики Діонісія для закарпатських українців у місті Хуст, які і досі згадують ім'я з великим пієтизмом⁵⁰.

---

⁴⁴ Пекар А. *Нариси Історії Церкви Закарпаття*, Т.І, 156.

⁴⁵ Мороз В. *Світильник віри: історія Боронявського монастиря на тлі епох*, 72.

⁴⁶ Филонович В. *Березневі дні Карпатської України*. Ужгород 2009,49; Мороз В. *Світильник віри: історія Боронявського монастиря на тлі епох*, 73.

⁴⁷ Левенець Ю.(ред) *Закарпаття в етнополітичному вимірі*, 302.

⁴⁸ 26.10.1938 – прем'єр-міністром уряду Підкарпатської Русі (Карпатської України) став Августин Волошин, (02.05.2020).

⁴⁹ Мороз В. *Світильник віри: історія Боронявського монастиря на тлі епох*, 73.

⁵⁰ Пекар Атанасій, ЧСВВ. *ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКА ЦЕРКВА ПІД ЧАС КАРПАТСЬКОЇ УКРАЇНИ*.

В цьому не легкому режимі окупації переслідували не лише січовиків, але і всіх свідомих українців. Зокрема, прикладом цього, в березні 1939 року було жорстоке вбивство угорськими військами пароха села Грушово Карла Купара, директора школи Василя Неболи й січовиків Требушан: Федора Рознійчука, Василя Тимовчука, Івана Полянчука та Михайла Мендишори⁵¹. Через відмову о. Карла Купара вивісити угорський прапор на церкві йому загрожувала небезпека. І так 19 березня 1939 року, коли священник правив Літургію, до його церкви приїхали військові, вивантажили три кулемети та оточили храм, здерли з отця ризи та разом із січовиками вивезли на околиці Квасів. Там їх били, знущалися і через два дні розстріляли. Близько двох тижнів тіла пробули просто неба і аж тоді їх, – «квасівських мучеників» похоронили. І таких жорстоких вбивств по цілому Закарпаттю було чимало⁵².

Значного тиску зазнала і Церква, а особливо монастирі реформованих василіян. Всі монахи уродженці Закарпаття були змушені виїжджати, тому управління Провінцією святого Миколая перейняли угорські василіяни. Саме так протоігумена о. Антонія Станканинця перевели на посаду провінційного секретаря, а уже 28 липня 1939 року його звільнили. Згодом в цю справу втрутився Апостольський Престіл, який 25 листопада 1940 року розділив монастирі між українською та угорською гілками⁵³.

Однією з головних завдань угорців було повністю мінімізувати патріотичний настрій народу. Саме тому з приходом угорських військ на терени держави, місцевим жителям було заборонено називати себе українцями, а в заміні використовували стару самоназву «русини». Головною метою таких дій було повністю викоринити українську національну ідею, зробити «свого роду окремий народ», а згодом і асимілювати їх, як це сталося з населенням в районах історичного Закарпаття⁵⁴. Крім того ситуація була плачевною. Окупанти були надзвичайно жорстокі до людей, а в першу чергу до учасників «Карпатської січі»

---

⁵¹ Мороз В. *У серці Мараморошу: історія греко-католицької спільноти Дубового й околиць*, 119.

⁵² Мороз В. *У серці Мараморошу: історія греко-католицької спільноти Дубового й околиць*, 120.

⁵³ Мороз В. *Світильник віри: історія Боронявського монастиря на тлі епох*, 75.

⁵⁴ Мороз В. *У серці Мараморошу: історія греко-католицької спільноти Дубового й околиць*, 123.

та представників інтелігенції, письменників і журналістів, які працювали у різних установах і організаціях Карпатської України⁵⁵. «Щастя і горе Карпатської України» відображаються всі події тих днів і саме тут можемо побачити все те не людське ставлення солдат до в'язнів. Як казав історик української діаспори Петро Стерчо, що «ці хронікерські записки, мають більшу документальну важливість від якого-небудь старовинного літопису, що на нього історики покликаються з повною достовірністю, бо писані вони були кожного дня, коли ті події відбувалися, тому і відображені в них безпосередні враження»⁵⁶. Ось яким словами автор описує одну із ночей, а саме вівторок 21 березня 1939 року:

Ця ніч була найстрашніша в моєму житті. На скам'янілій соломі перекидався з одного боку на другий. Не міг заснути, а коли вже після півночі почав дрімати, то у високій гарячці мучили мене страшні картини... Ціле моє тіло одної хвилини немов горить у вогні, а потім неначе льодом покрилось... З пивниці чути якісь тупі вистріли. Чи це причувається мені лише в гарячці?⁵⁷

А такими словами автор описує «порядок» у таборі с. Кривого Хустського району:

Повернутися до сусіда або розмовляти було суворо заборонено. Хто нагнувся взад чи вперед і порушив лінію, до того жандарми підійшли і вдарили рушницями, в ліпшому випадку в груди, як не просто в зуби, або кокнули чоботом у бороду... Били нас куди попало: в голову, в плечі, в ребра, без найменшої причини... Нещасна була наша доля отак витягнуто сидіти, ноги в'янули, плечі і шия боліла... Зразу було видно, що вартові поставлені просто на те, щоб подорозі полонених бити⁵⁸.

Угорська влада для ГКЦ теж відводила свого роду місію. Церква мала бути «агентом», котрий поширює «тутешняцьку» або «русинську» ідентичність в контексті плану культурної та національної ізоляції краю та його жителів⁵⁹. Саме через такі надмірні вимоги «відкрилися очі» єпископу Стойці, адже до того він

---

⁵⁵Реабілітовані історією: У двадцяти семи томах. Закарпатська область, кн. 1 / ред. І. М. Різак та ін. Ужгород 2003, 21.

⁵⁶Гренджа-Донський *Щастя і Горе Карпатської України. Щоденник*, 24.

⁵⁷Гренджа-Донський *Щастя і Горе Карпатської України. Щоденник*, 298.

⁵⁸Гренджа-Донський *Щастя і Горе Карпатської України. Щоденник*, 318-319.

⁵⁹Мороз В. *У серці Мараморошу: історія греко-католицької спільноти Дубового й околиць*, 123.

співпрацював з угорською владою. Зокрема, своїм зверненням до народу, він не дозволив зняти з посади ректора пралата ректора Олександра Хіру⁶⁰ та постарався аби настоятелями семінарії залишалися священники-народовці⁶¹. Владика посприяв звільненню близько 200 студентів, між якими були кілька богословів та священників⁶². Та вже 31 травня 1943 року владика помер від розриву серця. Рідня і місцеві жителі вважали, що владика був отруєний угорцями через зміну поглядів⁶³. Згодом на місце владика Олександра Апостольська Столиця 1 січня 1944 року тимчасовим апостольським адміністратором Мукачівської єпархії іменує католицького гайдодуржського єпископа в Мадярщині преосв. Миколу Дудаша ЧСВВ⁶⁴.

В часі угорської окупації люди, які залишалися на своїх землях, старалися творити будь-який можливий опір та все ж велика частина молоді обирала шлях втечі до СРСР, щоб унеможливити свою мобілізацію до військ Угорщини і не відстоювати «Велику Угорщину». До прикладу, в період з 1 січня до 15 липня 1939 року до СРСР втекло близько 2370 осіб⁶⁵. При прибутті в СРСР всіх утікачів в кращому випадку, ув'язнювали за нелегальний перехід кордонів, а то й з підозрою в шпигунстві і після цього відправляли в табори. Дехто опісля звільнення був змушений воювати на фронті⁶⁶.

Вже 22 червня 1941 року Німеччина нападає на Радянський Союз. Наступного дня Угорщина розриває будь-які дипломатичні відносини СРСР, а 27 червня вступає у війну на боці фашистської Німеччини. У війну було втягнуте й Закарпаття, де почалася мобілізація до армії, посилювались репресії щодо

---

⁶⁰ Єп. ХІРА ОЛЕКСАНД (17. І. 1897 – 26.V.1983), рукоположений в 1920, єпископ катакомбної УКЦ, народився у с. Вульхівці на Закарпатті, теологічну освіту здобув у Духовній семінарії в Ужгороді і у Центральній Дух. семінарії в Будапешті (1912-16); 1931-33 – в.о ректора семінарії в Ужгороді; 1943-ректор Дух. семінарії в Ужгороді; згодом папський прелат; 1944 - генеральний. вікарій Мукачівської єпархії; 1945 р.- тайно висвячений на єпископа; 10. 02. 1949 заарештований; засуджений. до 25 р. ув'язнення; 6. ІХ. 1956 звільнений і реабілітований; повернувся на Закарпаття. І. 1957 насильно вивезений в Казахстан, де й помер. Зінкевич О, Лончина Т. *Мартирологія українських церков // Українська Католицька Церква*, 107.

⁶¹ Пекар А. *Нариси Історії Церкви Закарпаття*, Т:І, 157.

⁶² Пекар А. *Нариси Історії Церкви Закарпаття*, Т:І, 158.

⁶³ Мороз В. *У серці Мараморошу: історія греко-католицької спільноти Дубового й околиць*, 124.

⁶⁴ Лужницький Г. *Українська Церква між Сходом і Заходом*, Філадельфія 1954, 587.

⁶⁵ Корсун О.М. – Пагіря О. *Закарпатські втікачі в СРСР: через табори ГУЛАГу і БУЗУЛУК до рідних Карпат. 1939-1949pp // Архівні документи і матеріали*. - Ужгород : Карпати, 2011,16.

⁶⁶ Корсун – Пагіря. *Закарпатські втікачі в СРСР: через табори ГУЛАГу і БУЗУЛУК до рідних Карпат. 1939-1949pp*, 20-22.

незадоволених⁶⁷. Вже в вересні 1944 року радянські війська почали займати територію Закарпаття, війська Угорщини втікали, такими словами описували побачене очевидці:

Мадярське військо як тікало, то йшло через Хуст. Йшли так, што трималися один за одного і хиталися, як п'яні. Бо не спали зовсім, не було на то часу. Забирали у людей корови, а не було часу їх годувати, та всі корови здихали по дорозі⁶⁸.

Саме так вже в жовтні 1944 року радянські війська зайняли Закарпаття: на заміну режиму угорського диктатора Міклоша Горті, прийшов режим генераліссімуса Йосифа Сталіна⁶⁹. Поведінка ж більшовиків вже з самого початку була такою, немов ця маленька частина українських земель належала їм⁷⁰. Відразу ж по захоплення військами СРСР території Закарпаття постало питання «возз'єднання» Мукачівської греко-католицької єпархії з Російською Православною Церквою⁷¹. Враховуючи обставини міжвоєнного періоду в умовах Чехословаччини радянська влада не мала жодних підстав звинувачувати духовенство МГКЄ, на відмінну від Галичини, у співпраці з українськими націоналістами⁷². До ГКЦ на теренах Закарпаття станом на 1 червня 1944 року належало більш ніж 54% населення краю⁷³, а загалом, в Мукачівській єпархії налічувалося 283 парафій, 459 храмів, 8 монастирів та 352 священники⁷⁴. В тому часі єпархіяльний єпископ мав осідок в Ужгороді, при якому працювала і Духовна академія ім. Трьох Святителів для греко-католицького клиру⁷⁵. 9 вересня 1944 року владика Микола Дудаш разом із католицьким єпископом

---

⁶⁷ Людвіг ФІЛІП, *Ужгород у 1938-1944 роках і його керівники* // <https://zakarpattya.net.ua/Zmi/94366-Uzhhorod-u-1938-1944-rokakh-i-ihoho-kerivnyku> (16.05.2020).

⁶⁸ Мороз В. *У серці Мараморошу: історія греко-католицької спільноти Дубового й околиць*, 126 // Ірина Гармасій, Зоряна Попович, Февронія Федорко «На Різдво як усі зберемось, то не містимось у хаті» // *Світлиця*, Ужгород, 6 грудня 2003, 13.

⁶⁹ Мороз В. *У серці Мараморошу: історія греко-католицької спільноти Дубового й околиць*, 127.

⁷⁰ Пекар А. *Нариси Історії Церкви Закарпаття*, Т:І, 159.

⁷¹ Боцюрків Б. *УГКЦ і Радянська держава(1939-1950рр)*, 188.

⁷² Боцюрків Б. *УГКЦ і Радянська держава(1939-1950рр)*, 188.

⁷³ Феніч В. *Від ліквідації до відродження: греко-католики в сучасному релігійному житті на Закарпатті*. (20.05.2020).

⁷⁴ Зінкевич О, Лончина Т. *Мартирологія українських церков* // *Українська Католицька Церква*, 56-57.

⁷⁵ Пекар А., ЧСВВ. *Нариси Історії Церкви Закарпаття*, Т:ІІ,137.

Стефаном Мадорасом висвячує отця Теодора Ромжу⁷⁶, який був викладачем в Ужгородській духовній академії, на єпископа-помічника, який згодом став самостійним єпископом Мукачівської єпархії⁷⁷.

1.2 Ліквідація комуністичною владою ГКЦ на Закарпатті

На перших порах радянська влада утримувалася від будь-яких насильницьких дій супроти Церкви, ба більше, спочатку, навіть, проявляла прихильність до владики Теодора, стараючись навести з ним безпосередній контакт та переконати у співпраці та переході на православ'я⁷⁸. Прояв прихильності на той час був єдиним «способом впливу» на владику зі сторони влади СРСР, адже він не був заангажований у політичному житті. Тому супроти нього органи держбезпеки не могли висунути йому жодних звинувачень, які можна було б використати для ліквідації ГКЦ на Закарпатті⁷⁹. 6 листопада 1944 року на території цілого Закарпаття було святкування присвячене «визволенню» народу завдяки Червоній армії. В Ужгороді це дійство відбувалося в театрі, на яке був запрошений і владика Теодор. Його попередили що він повинен привітати Червону Армію та її головнокомандуючого Йосифа Сталіна та висловити вдячність за визволення Закарпаття від окупантів⁸⁰. У своїй кількахвилинній промові владика був лаконічний, подякував Господеві, привітав армію-визволительку та її вождя та закликав народ Закарпаття до об'єднання з Україною та ця проповідь не набула того вигляду якого хотіли

---

⁷⁶ *Єп. ТЕОДОР РОМЖА* (14. IV. 1911 —1. XI. 1947). рукоположений 25.XI.1936, Мукачівський єпископ; народився у Великому Бичкові Закарпатті, 1930-33 студював філософію, 1933- 37 богослов'я у Римі, де одержав звання ліценціата богослав'я; з 1938 адміністратор параф. у с. Березово; 1939 назначений. професором філософії в Духовній семінарії в Ужгороді; 1942 найменований. шамбеляном, 24. IX. 1944 висвячений на єпископа Мукачівської єпархії; після окупації Червоною армією Карпатської України, активно боронив прав УКЦ на Закарпатті; 27. X. 1947 більшовицькі власті зробили спробу вбивства єпископа; важко пораненого перевезено до лікарні в Мукачеві, де був отруений і помер. Зінкевич О, Лончина Т. *Мартирологія українських церков // Українська Католицька Церква*, 106.

⁷⁷ Лужницький Г. *Українська Церква між Сходом і Заходом*, 587.

⁷⁸ Левенець Ю.(ред) *Закарпаття в етнополітичному вимірі*, 366.

⁷⁹ Бендас Д. *Репресії радянської влади проти греко-католицького духовенства на Закарпатті в 1944-1949 роках, Ковчег, Науковий збірник з церковної історії*, Т:II, Львів 2000, 290.

⁸⁰ Зінкевич О, Лончина Т. *Мартирологія українських церков // Українська Католицька Церква*, 292.

політпрацівники⁸¹. 7 листопада в часописі «Закарпатська Україна»⁸² все ж була стаття про вчорашню академію в театрі та промова вл. Теодора набула інакшої форми, суттю якої було буцімто єпископ підкреслював авторитет вождя та просив в Сталіна аби той приєднав Закарпаття до УРСР⁸³. Тоді апелюючи до головного редактора владика у відповідь почув такі слова: «Ви не так говорили, але так мали говорити»⁸⁴. Такими були кроки зі сторони радянської влади проти адміністратора Мукачівської єпархії владика Теодора та ГКЦ на Закарпатті. І через такий негативний досвід владика Теодор перестав брати участь у будь яких таких зборах та не приймав журналістів, котрі хотіли взяти в нього інтерв'ю⁸⁵. Тому коли церковна ієрархія відкидала будь-які спроби використання її для радянських цілей, зростало вороже ставлення до керівництва ГКЦ⁸⁶ зі сторони військової адміністрації та Народної Ради⁸⁷. Варто зазначити, що в той ж час влада з великою прихильністю поставилася до Мукачівсько-Пряшівської православної єпархії⁸⁸.

Саме в цьому часі починає розвиватися план по ліквідації ГКЦ на Закарпатті. Поштовхом до прогресу репресій стало написане звернення 18 листопада до Йосифа Сталіна духовенством православної Мукачівсько-Пряшівської єпархії на чолі з її адміністратором – ігуменом Феофаном Сабовим, в якому група русофільських священиків від імені «російського православного народу» просила радянського вождя включити Закарпатську Україну (Карпатську Русь) до складу СРСР у формі «Карпаторосійської радянської

---

⁸¹ Левенець Ю.(ред) *Закарпаття в етнополітичному вимірі*, 367.

⁸² Заголовком тої статті було: «греко-католицький єпископ просить генералісімуса Сталіна, щоб приєднав Закарпаття до Радянської України». Левенець Ю.(ред) *Закарпаття в етнополітичному вимірі*, 367.

⁸³ Пушкач Л. *Кир Теодор Ромжа: Життя і смерть єпископа*, 86.

⁸⁴ Зінкевич О, Лончина Т. *Мартирологія українських церков // Українська Католицька Церква*, 292.

⁸⁵ Зінкевич О, Лончина Т. *Мартирологія українських церков // Українська Католицька Церква*, 292.

⁸⁶ Мурович В. *Греко-Католицька Церква в житті українського народу*, Мюнхен 1962, (pdf).

⁸⁷ *НАРОДНА РАДА ЗАКАРПАТСЬКОЇ УКРАЇНИ* (НРЗУ) – вищий орган державної влади, встановленої в Закарпатті після визволення краю Червоною армією від угор. окупації в жовтні 1944. Обрана на 1-му з'їзді нар. к-тів Закарпаття, місцем перебування якої стало м. Ужгород, обрано 1-го секретаря створеної напередодні (19 листопада) Комуніст. партії Закарпат. України І.Турянцю, його заступниками – П.Лінтура і П.Сову.. Віднянський С. *НАРОДНА РАДА ЗАКАРПАТСЬКОЇ УКРАЇНИ* // http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Narodna_Zakarpatskoi (22.05.2020).

⁸⁸ Боцюрків Б. *УГКЦ і Радянська держава(1939-1950pp)*, 190.

республіки»⁸⁹. Вже 26 листопада 1944 року в Мукачеві на з'їзді «народних комітетів» було одногосно прийнято Маніфест про воз'єднання Закарпатської України з Радянською Україною⁹⁰. Від так, після того органи місцевої влади, а більшість з них становили комуністи та «православні»⁹¹, почали ініціювати різного роду акції проти греко-католицьких громад⁹². Згодом, на початку грудня цього ж року, делегація православного духовенства Закарпаття у складі 5 чоловік⁹³ прибула до Москви, де впродовж тижня мала зустрічі з місцєблюстителем патріаршого престолу митрополитом Алексієм (Сіманським) та членами Священного Синоду РПЦ⁹⁴. Водночас було висловлено прохання надати допомогу щодо «вилучення церков, церковних будинків і земельних ділянок від греко-католицької (уніатської) церкви Закарпатської України»⁹⁵. Ця поїздка та повернення православного духовенства була визначальною для МГКЄ у повоєнний час. Після повернення делегації додому розпочався цілеспрямований наступ сталінського режиму на ГКЦ на Закарпатті. Яскравим прикладом є лист Григорія Карпова⁹⁶ Йосифу Сталіну. Цей документ який був «надзвичайно таємний» і являв собою план щодо боротьби з Ватиканом⁹⁷. І один з його 5 блоків описує «Заходи щодо відриву парафій греко-католицької

---

⁸⁹ Пагіря О. *Ліквідація радянськими органами державної безпеки греко-католицької церкви у Закарпатті (1945–1949 рр.)* Ковчег. Науковий збірник з церковної історії, Т. VII Львів 2015, 470. (pdf).

⁹⁰ Пушкач Л. *Кир Теодор Ромжа: Життя і смерть єпископа*, 86.

⁹¹ Зінкевич О, Лончина Т. *Мартирологія українських церков // Українська Католицька Церква*, 293.

⁹² Пушкач Л. *Кир Теодор Ромжа: Життя і смерть єпископа*, 87.

⁹³ До складу делегації входили підписанти листа Й. Сталіну з проханням щодо включення Мукачівського єпископства під юрисдикцію російської Православної Церкви, а саме: на чолі з заступником єпископа Володимира (Раїча) й адміністратором єпархії ігуменом Феофаном Сабовим, настоятелем монастиря св. Миколая й настоятелем парафії («прихода») у Хусті архімандритом Алексеем Кабалуком («хрещеним батьком відродженого православ'я» на Підкарпатті), протоієреєм Дмитрієм Беляковим, настоятелем парафії у Салдобоші й членом Вищого духовного суду єпархії, секретарем єпархіального управління Іоанном Кополовичем й директором «русской» гімназії у Хусті, «руссофілом і атеїстом» Пйотром Лінтуром. Капітан Л. *ЛІКВІДАЦІЯ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ У ЗАКАРПАТТІ, 1945–1949 РР.: ІДЕОЛОГО-ПРОПАГАНДИСТСЬКА СКЛАДОВА*, Мукачево. (pdf).

⁹⁴ Левенець Ю.(ред) *Закарпаття в етнополітичному вимірі*, 367.

⁹⁵ Пагіря О. *Ліквідація радянськими органами державної безпеки греко-католицької церкви у Закарпатті (1945–1949 рр.)*, 471.

⁹⁶ Карпов Георгій Григорович (радянський державний діяч, голова Ради у справах РПЦ при Уряді СРСР в 1943–1960 рр. Чумаченко Т. *Карпов* <http://www.pravenc.ru/text/1681145.html> (02.06.2020).

⁹⁷ *ЛИСТ Г.КАРПОВА Й.СТАЛІНУ З ПЛАНОМ БОРЬТБИ ПРОТИ ВАТИКАНУ (БЕРЕЗЕНЬ, 1945 РОКУ)* https://risu.org.ua/ua/library/historic_archive/33602/ (18.06.2020).

(уніатської) церкви в СРСР від Ватикану і подальшого приєднання їх до Російської православної церкви»⁹⁸.

Першим кроком повинно бути «до Московської патріархії Мукачівсько-Пряшівської православної єпархії (Закарпатська Україна), згідно з виявленого з їх боку колективного бажання і згоди Синоду Сербської православної церкви»⁹⁹.

Тиск здійснювався за допомогою уповноваженого у справах культур при Народній Раді Закарпатської України Петра Лінтура¹⁰⁰ та військової ради 4-го Українського фронту в особі генерала Л. Мехліса та полковника Г. Тюльпанова¹⁰¹. Уже наприкінці 1944 р. розпочалося адміністративне переслідування греко-католицької церкви та її священнослужителів за відмову єпископа Ромжі, членів капітули та окремих душпастирів підписати «маніфест про возз'єднання» Закарпаття з радянською Україною. Явним прикладом цього було насильницьке захоплення православними за підтримки червоноармійців греко-католицьких парафій на Мараморощині та стихійному поглинанні храмів по інших округах Закарпатської України¹⁰². Таким чином, завдяки місцевому керівництву православні захопили 9 греко-католицьких храмів та парафіяльних будинків і становище ГКЦ погіршувалося. Вже на весні 1945 року НРЗ ухвалила постанову про свободу зміни віросповідання та перерозподіл церковної власності¹⁰³. За цією постановою, у місцевостях, де частка греко-католиків не перевищувала третини усіх мешканців, церковне майно мало бути передано православним. Внаслідок цього було ліквідовано 60 греко-католицьких парафій і близько десяти священників було заарештовано¹⁰⁴. Окрім цього відбувалися

---

⁹⁸ Бистрицька Е. *Східна політика Ватикану в контексті відносин Святого Престолу з Росією та СРСР (1878 – 1964 рр.* Тернопіль: Підручники і посібники, 2009, 330.

⁹⁹ ЛІСТ Г.КАРПОВА Й.СТАЛІНУ З ПЛАНОМ БОРОТЬБИ ПРОТИ ВАТИКАНУ (БЕРЕЗЕНЬ, 1945 РОКУ) https://risu.org.ua/ua/library/historic_archive/33602/ (18.06.2020).

¹⁰⁰ ЛІНТУР ПЕТРО ВАСИЛЬОВИЧ - (04. 05.1909–03.02.1969) – фольклорист, літературознавець, педагог. Народився в с. Горонда (нині село Мукачівського р-ну Закарп. обл.). Коли до м. Хуст увійшли війська Червоної армії, був обраний делегатом (від жителів Хустщини) 1-го з'їзду Нар. к-тів у м. Мукачеве. 26 листопада 1944 голосував за возз'єднання Закарпатської України. http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Lintur_P_V (02.06.2020).

¹⁰¹ Фенич В. *«Чужі» серед своїх, «свої» серед чужих: Греко-католики Мукачівської єпархії під час та після «возз'єднання» Закарпаття із Радянською Україною*, Ужгород: Мукачівська греко-католицька єпархія, 2007, 12.

¹⁰² Пушкач Л. *Кир Теодор Ромжа: Життя і смерть єпископа*, 87.

¹⁰³ Боцюрків Б. *УГКЦ і Радянська держава(1939-1950рр)*, 190.

¹⁰⁴ Боцюрків Б. *УГКЦ і Радянська держава(1939-1950рр)*, 190.

різного роду атаки в пресі на представників ГКЦ, яким закидували антирадянську пропаганду, співпрацю з окупантами та називали духовенство «клубом фашистів та реакціонерів»¹⁰⁵. Таким чином почалися масові арешти душпастирів і першою жертвою став о. Петро Дем'янович, якого було арештовано в Рахові та розстріляно в Ужгороді¹⁰⁶.

Попередньо затверджені закони про перерозподіл майна та про вільну зміну віровизнання були прикриттям, завдяки якому прихильники православ'я могли «легальним» способом усунути греко-католицькі парафії та їх священнослужителів¹⁰⁷. Як це виглядало:

До села прийшла «земельна комісія» буцім-то наділяти бідняків землею. Зібраним людям давали підписувати петицію про наділ землі, але на папері не було ніякого тексту. Підписуватися мали всі члени родини, бо від того буде залежати кількість наділеної землі. Зрозуміло, що кожний підписував радо. «Земельна комісія» з підписами опісля верталась до Ужгороду, де на верху підписаної петиції видруковано текст: «Підписані громадяни села... дня... одноголосно рішили виступити з Греко-католицької Церкви і просять приймати їх у лоно Православної Церкви»¹⁰⁸.

Знаючи подібну ситуацію на Галичині, а саме звістки про арешти греко-католицьких єпископів та священників, про передання правління Галицькою митрополією Ініціативній групі, владика Теодор хвилювався та не переставав душпастирювати. Саме так весь цей час для підтримки людей він візитував парафії і очікуючи на найгірше, восени 1945 року владика висвятив на єпископа-помічника отця Олександра Хіру, з правом наступництва¹⁰⁹.

В жовтні цього ж року на єпископа Уманського і вікарія Київської митрополії під монашим іменем Нестор московським патріархатом було висвячено Григорія Сидорука, який в цей ж час був призначений адміністратором Мукачівсько-Пряшівської православної єпархії¹¹⁰. Нестор вправно підбурював православних священників для захоплення греко-

---

¹⁰⁵ Зінкевич О, Лончина Т. *Мартирологія українських церков // Українська Католицька Церква*, 294.

¹⁰⁶ Фенич В. *Грек-Католики, Православні і влада на Закарпатті(осінь 1944 – зима 1946рр.)* Ужгород : Говерла, 2006. 235. (pdf).

¹⁰⁷ Зінкевич О, Лончина Т. *Мартирологія українських церков // Українська Католицька Церква*, 296.

¹⁰⁸ Зінкевич О, Лончина Т. *Мартирологія українських церков // Українська Католицька Церква*, 296.

¹⁰⁹ Боцюрків Б. *УГКЦ і Радянська держава(1939-1950рр)*, 190.

¹¹⁰ Боцюрків Б. *УГКЦ і Радянська держава(1939-1950рр)*, 191.

католицьких парафій та за допомогою влади створював нові православні парафії там де раніше їх не було, адже головною його місією було прискорити процес ліквідації ГКЦ¹¹¹. Після інтронізації владики Нестора, радянська влада оголосила, що він являється єдиним правлячим єпископом на Закарпатті¹¹². Через таку політику узимку 1945-1946 рр. було спричинено чимало конфліктів за сприянням влади, в результаті чого було відібрано 73 греко-католицькі храми¹¹³. Проте це не похитнуло позицію греко-католицького духовенства і жоден священник не «возз'єднався» з православ'ям, а навіть було створено 19 нових громад¹¹⁴.

В цей час на Галичині утиски проти церковної влади доходили свого логічного кінця, а саме в березні 1946¹¹⁵ року після проведення Львівського псевдособору Церква змушена йти в підпілля¹¹⁶. Очевидно, що поза увагою партійного керівництва СРСР не залишилося і Закарпаття, де значну більшість становили вірники ГКЦ¹¹⁷. Радянська влада бажала поширити рішення про скасування Берестейської унії і на Мукачівську єпархію. Однак на перешкоді цього плану були канонічні перепони, оскільки єпархія ніколи не була в складі Галицької митрополії і на тому соборі не було її представників. В свою чергу працівники МДБ викликали греко-католицьке духовенство, вимагаючи переходу в лоно РПЦ¹¹⁸.

Треба сказати, що незважаючи на переслідування, миряни виявляли свою прихильність ГКЦ. Так у ті роки відпуст в монастирі ЧСВВ на Чернечій горі, біля Мукачева, збирав більше паломників, аніж в довоєнний період¹¹⁹. Завдяки

---

¹¹¹ Вешег М. та ін. *Хроніка Закарпаття: 1867 – 2010рр.* Ужгород 2011, 138. (pdf).

¹¹² Пекар А. *Нариси Історії Церкви Закарпаття*, Т:І, 164.

¹¹³ Боцюрків Б. *УГКЦ і Радянська держава(1939-1950рр)*, 191.

¹¹⁴ Сабол С. *Голгота Греко-Католицької Церкви в Чехословаччині*, Торонто-Рим 1978, 79.

¹¹⁵ 8-10 березня 1946 року у соборі св.Юра відбувся неканонічний «Львівський собор», в якому не брав участі жоден єпископ УГКЦ. Участь в ньому взяли близько 216 священників(на приблизно 2950 священників Зах. України) і 19 світських «представників». На соборі було прийнято рішення скасування Берестейської унії 1596 року і підпорядкування УГКЦ Російській Православній Церкві. Мишак І. *Ліквідація Греко-Католицької Церкви в Україні в повоєнні роки: історіографія* Історіографічні дослідження в Україні: Зб. наук. пр. — 2007. — Вип. 17, 277. (pdf).

¹¹⁶ Пекар А. *Нариси Історії Церкви Закарпаття*, Т:І, 164.

¹¹⁷ Дмитрук В. *Ліквідація української греко-католицької церкви на Закарпатті (друга половина 1940-х рр)*. (pdf).

¹¹⁸ Боцюрків Б. *УГКЦ і Радянська держава(1939-1950рр)*, 191.

¹¹⁹ Ленчик В. *Нарис історії Української Церкви*, 538.

свідомості у вірі до 1947 року на Закарпатті не вдалося переконати жодного священника перейти на православ'я і тому влада вдається до більш жорстких дій – арешту священників та конфіскації церковного майна¹²⁰. Першою спільнотою, яка зіштовхнулася з такою бутністю були василіани Свято-Миколаївського монастиря на вже згаданій Чернечій горі. Де 24 березня 1947 року загін військових та міліції відібрав приміщення монастиря і передали православної єпархії¹²¹. А всіх 30 монахів, котрі відмовилися переходити на православ'я, силами МДБ примусово перевезли в Імстичівський монастир на Іршавщині¹²². Монастир «заселили» православні монахи:

Які це були «монахи», що обняли монастир на Чернечій Горі після вивезення оо. Василян, показує таке: між людьми ходили всякі вісті про нових монахів, але ніхто не знав, хто вони такі. Один цікавий студент вибрався до монастиря із знайомою панною, ніби оповіді писати. Коли вони обоє довгий час ходили по коридорах монастиря, з однієї келії вийшов офіцер НКВС і, побачивши гостей, запитав, чого собі бажають. Молода пара заявила, що хочуть вінчатися, отже прийшли оповіді писати. «Монах» в уніформі офіцера запровадив їх до однієї келії, просив зачекати, а він пошле до них священника. Через 5-6 хвилин прийшов до них з книгою й пером у руці той самий офіцер, одягнений у монашу рясу, з камілавкою на голові. Молодим «женихам» стало ясним...¹²³

Від так впродовж 1946-1947 рр. ліквідація унії йшла повільним темпом, бо часто місцеві органи управління і навіть представники Мукачівської православної єпархії ставили за сумнів правильність її усунення і тому не завжди агресивно нав'язували її¹²⁴. Цим фактом і занепокоїлася комуністична влада, що і спонукало до рішучих дій місцеві органи, що були уповноваженими у справі релігії та культів в Закарпатській області¹²⁵.

Перепоною у втіленні своїх планів влада вбачала у владиці Теодорові та його прибічникові отці-прелатові Олександрі Хірі, які твердо відстоювали

---

¹²⁰ Боцюрків Б. *УГКЦ і Радянська держава(1939-1950рр)*, 192.

¹²¹ Пагіря О. *Ліквідація радянськими органами державної безпеки греко-католицької церкви у Закарпатті (1945–1949 рр.)*, 477.

¹²² Фенич В. *«Чужі» серед своїх, «свої» серед чужих: Греко-католики Мукачівської єпархії під час та після «возз'єднання» Закарпаття із Радянською Україною*, 43.

¹²³ Зінкевич О, Лончина Т. *Мартирологія українських церков // Українська Католицька Церква*, 312.

¹²⁴ Беднас Д. *Репресії радянської влади проти греко-католицького духовенства на Закарпатті в 1944-1949 роках*, 294.

¹²⁵ Лужницький Г. *Українська Церква між Сходом і Заходом*, 587.

позиції греко-католиків на Закарпатті¹²⁶. Уповноважений ради у справах РПЦ в Закарпатській області Петро Ходченко в доповідній записці обкому партії від 1 жовтня 1947 року так висловлювався: «єпископ Ромжа та його заступник Хіра повинні бути негайно в тій чи іншій формі позбавлені можливості продовжувати тягнути за собою майже пів мільйона радянських людей Закарпаття до Риму, їх потрібно негайно позбавити можливості продовжувати творити антидержавну, антипатріотичну справу»¹²⁷. Таким чином органами служби безпеки, за попереднім погодженням з владою в Києві, для того щоб повністю зламати опір вірників та духовенства Мукачівської греко-католицької єпархії було організовано 27 жовтня 1947 року «нешасний випадок» з наїздом вантажівки на віз яким рухався владика¹²⁸. На возі перебувало ще двоє священників та двоє семінаристів, які після удару автом поранені попадали в рів, після чого радянські солдати побили їх і не закінчивши своєї роботи, повтікали, бо поблизу з'явилася машина¹²⁹. Від так поранених доправили до Мукачівської лікарні де в ніч на 1 листопада владика було смертельно отруєно¹³⁰. Ієрарха поховали 4 листопада у крипті Ужгородського кафедрального собору¹³¹.

Після усунення владики шлях до швидкого поглинання ГКЦ на Закарпатті було відкрито. Уповноважений Ради у справах РПЦ при Раді Міністрів СРСР по УРСР П. Ходченко не приховував свого задоволення з цього приводу, заявляючи, що: «до цього часу головним гальмом в успішному проведенні місіонерської роботи православної церкви серед віруючих був глава цієї церкви – єпископ Ромжа, значить, із його смертю – це гальмо фактично усунуто»¹³².

Опісля цієї трагедії комуністична влада вважала, що зможе підкупити когось з греко-католицького духовенства, даючи можливість очолити

---

¹²⁶ Сергійчук В. *Ліквідація УГКЦ (1936-1946), Документи радянських органів безпеки*, 587.

¹²⁷ Войналович В. *Партійно-державна політика щодо релігії та релігійних інституцій в Україні 1940-1960 років: політичний дискурс*, 407.

¹²⁸ Боцюрків Б. *УГКЦ і Радянська держава(1939-1950рр)*, 194.

¹²⁹ Сабол С. *Голгота Греко-Католицької Церкви в Чехословаччині*, 82.

¹³⁰ Боцюрків Б. *УГКЦ і Радянська держава(1939-1950рр)*, 194.

¹³¹ Пушкач Л. *Кир Теодор Ромжа: Життя і смерть єпископа*, 172.

¹³² Дмитрук В. *Ліквідація української греко-католицької церкви на Закарпатті (друга половина 1940-х рр)*.

«навернену» Мукачівську єпархію¹³³. Для того щоб відвернути увагу від «наслідників» Теодора Ромжі, яких розшукувала влада, капітулярним вікарієм-адміністратором Мукачівської єпархії було обрано отця Миколу Муранія¹³⁴.

Початок 1949 року ознаменувався новою хвилею переслідування греко-католицького духовенства. Так 10 лютого 1949 року було заарештовано єпископа Олександра Хіру та відправлено на заслання¹³⁵. Це продовжилося закриттям греко-католицьких парафій, заборонаю служіння для священників та частих викликів духовенства на допити, в часі яких, станом на першу половину 1949 року, на Закарпатті було вбито 18 священників, 147 – вивезено в Сибір, 40 з яких загинули в концтаборах і всі з яких відмовилися перейти на православ'я¹³⁶. 16 лютого 1949 року міліцією було оточено ужгородську катедру і резиденцію єпископа. Від вікарія о. Муранія вимагали віддати всі приміщення в руки РПЦ, після п'ятдесяти семи годин «тлумачення» отець був змушений підписати документ в якому він буцімто відрікається своєї влади та припинення діяльності греко-католицької капітули¹³⁷.

У квітні 1949 року було видано звернення «До всечеснішого духовенства та всіх побожних вірних греко-католицької церкви на Закарпатті», підписане шістьма священниками на чолі з о. Іринесом Кондратовичем¹³⁸, яке мали прийняти всі священники. Офіційною датою ліквідації ГКЦ на Закарпатті було свято Успіння Пресвятої Богородиці на Чернечій горі, де о. Іриней Кондратович проголосив акт розриву унії з Римом і повідомив, що «від нині і повік – ми

---

¹³³ Беднас Д. *Репресії радянської влади проти греко-католицького духовенства на Закарпатті в 1944-1949 роках*, 295.

¹³⁴ о. МУРАНІЙ МИКОЛА (1. V. 1911 — 12. I. 1979), ген. вікарій Мукачівської єпархії; нар. у с. Березове на Закарп; теологічну освіту здобув у Страсбургу; 17. 09. 1933 назначений єпископським секретарем; 1937 канцлером, 1938 ген. вікарієм, з 1947 адмн. Мукачівської єпархії; 1949 допитуваний 117 разів органами НКВС; 16. I. 1949 заар., згодом засуджений. до 25 р. ув'язнений; 1956 у висліді амністії звільнений, повернувся до Ужгороду; 1. 1957 знову заар. і вивезений на заслання в Казахстан; IX. 1957 повернувся на Закарпаття, де був властивим керівником УКЦ; помер в Ужгороді. Зінкевич О, Лончина Т. *Мартирологія українських церков // Українська Католицька Церква*, 137.

¹³⁵ Ленчик В. *Нарис історії Української Церкви*, 539.

¹³⁶ Франко П. *Репресоване духовенство УГКЦ*, Львів 2006, 329.

¹³⁷ Боцюрків Б. *УГКЦ і Радянська держава(1939-1950pp)*, 199.

¹³⁸ Іриней Кондратович – голова ініціативної групи священників за перехід на російське православ'я на Закарпатті. Франко П. *Репресоване духовенство УГКЦ*, 329.

православні чада святої матері нашої РПЦ»¹³⁹. Таким чином органи влади оголосили ГКЦ на Закарпатті поза законом¹⁴⁰.

Важливо зазначити, що в 1930-1940-х роках греко-католицьке духовенство МГКЄ у тій чи іншій мірі було заангажоване в національно-політичну боротьбу в регіоні, а саме, становлення Карпатської України, початок Другої Світової війни, угорська експансія та боротьба з проукраїнськими силами. На момент встановлення радянської влади ГКЦ отримала молодого єпископа – Теодора Ромжу, який надав особливого імпульсу для священників у протистоянні «антиуніатській» політиці СРСР. Порівнюючи з Галичиною, процес «возз'єднання ГКЦ з РПЦ» тривав довше і наштовхнувся на гостре заперечення зі сторони місцевого духовенства. До слова, жоден священник не згодився на посаду православного єпископа. Тому органи держбезпеки пішли на особливі кроки, а саме, фізичне усунення владики Теодора. Очевидно активну підтримку влада отримала від РПЦ, яка, взявши під свій омофор православну єпархію на Закарпатті, стала головним форпостом у цілковитій ліквідації унії у регіоні. Проте більшість греко-католицького духовенства так і не підтримала «возз'єднання» і була репресована радянською владою.

---

¹³⁹ Пащенко В. *Греко-католики в Україні*, Полтава 2002, 225-226.

¹⁴⁰ Франко П. *Репресоване духовенство УГКЦ*, 329.

РОЗДІЛ II

ДІЯЛЬНІСТЬ ВЛАДИКИ ІВАНА МАРГІТИЧА В УМОВАХ РЕПРЕСІЙ

2.1 Життя владики Івана Маргітича до ліквідації ГКЦ на Закарпатті

Час ХХ століття для Христової Церкви був ні чим не інше як часом переслідувань. Чисельні цькування, побиття, погрози і терор були свого роду можливістю для впевненості у вірі або ж відречення від неї. Саме тоді можемо спостерігати за утвердженням у вірі осіб, які стануть коренем та фундаментом майбутнього Церкви на різних географічних теренах, в тому числі і на Закарпатті. Вірники ГКЦ як і на Галичині так і на Закарпатті потребували прикладу, особи яка буде їх підтримувати та вести за Христом в моменти переслідування. Для духовного наставництва та свідомого мислення така особа мала бути повністю утверджена в своїй вірі і саме таким, серед більшості священників ГКЦ, відзначався о. Іван Маргітич¹. Майбутній владику МГКЄ, у свій час, сповна зазнав того тоталітарного режиму і попри це з послухом прийняв обов'язок – стати єпископом катакомбної Церкви².

Народився майбутній поборник віри 4 лютого 1921 року селі Велика Чингава (сьогодні с. Боржавське Виноградівського району Закарпатської області) в родині Терези Костак та Антона Маргітича³. Для своїх батьків-хліборобів Іван став третьою дитиною, бо двоє перших померли⁴. Вже з малих літ батьки виховували Івана в християнській вірі, були побожними і шанованими людьми та зберігали хліборобські традиції свого народу⁵. З дитинства Іван був

---

¹ Носа В. *Змагання владики Івана Маргітича за свободу ГКЦ разом з єпископами Галичини та за Відродження громад ГКЦ у Рахові*. Масляник О (ред). *Народний владику Іван Маргітич*. Матеріали науково-практичних конференцій «10 років без владики Івана Маргітича: на перехресті віків». Рахів-Ужгород, 5-6 вересня 2013 / Львів: Тиса, 2015, 6.

² Шашік М. *Ісповідник віри, оборонець Церкви* Масляник О. (ред). *Народний владику Іван Маргітич*, 4.

³ Зимомя М. *Людина та вимір її образу: від голови – до неба*. Дрогобич 2002, 28.

⁴ Носа В. *Владику Іван Маргітич - душпастир рахівських гуцулів* // http://oranta.org/index.php?option=com_content&view=article&id=3730:vladyka-ivan-margitych-dushpastyr-rahivskyh-guculiv&catid=27:gk-v-ukrajini-cat&Itemid=0000000057 (19.06.2020).

⁵ Ребрик А. *Народний Єпископ Іван Маргітич (2011)* // <https://1939.in.ua/genereal/narodnyy-ypyskop-ivan-marhitych-2011/> (19.06.2020).

заангажований в праці, тому: «я спочатку пас гусей, потім корови пас, як вже вжився до дошкільного віку, до того літа, коли у мене закінчилося 6 років... 4 лютого 1927 року мені закінчилося 6 років, тоді вже я поступив слідуєчої осені у школу початкову сільську»⁶. Багатодітні батьки-хлібороби та високоосвічені педагоги школи, які самі були виховані на християнському вченні у вчительській семінарії о. Августина Волошина, допомогли сформувати в малому хлопцеві духовну і національну свідомість⁷. Одними із таких вчителів Микола Медвідь, Дмитро Попович та Ростислава Бірчак⁸. Будучи в третьому класі до школи прийшов новий вчитель – Микола Медвідь, який заснував для молоді Пласт, а для дорослих – товариство «Просвіта»⁹. Завдяки громадсько-просвітницькій та патріотичній діяльності учителя Миколи, в молодих десятирічних хлопчиків і зокрема у малому Івані пробуджувалася національну свідомість¹⁰. Владика Іван так згадує той час: «Вже релігійна освіта моя ішла паралельно із національною. І то, будучи пластуном, вже були такі початки того розуміння, що тепер русини, то є українці»¹¹. Далі з 1932 по 1935 рр. своє навчання Іван продовжив в Севлюшській горожанській школі (сьогодні м. Виноградово)¹². І будучи лише в десятирічному віці Іван вже мав національне усвідомлення, що підкарпатські русини – ці вітка українського народу¹³. З таким проукраїнським баченням молодий хлопець по закінченню середньої школи в Севлюші йде вчитися в Хустську гімназію. І перше, що його здивувало при подачі документів туди, так це розмова директора гімназії А. Луковича. Він розмовляв ламаною російською,

---

⁶ Маргітич І. Інтерв'ю від 03.08.2000 / інтерв'юер Кузьмик О. // ІІЦ, спр. П-1-1-1148.

⁷ Носа В. *Змагання владика Івана Маргітича за свободу ГКЦ разом з єпископами Галичини та за Відродження громад ГКЦ у Рахові*. Масляник О. (ред). *Народний владика Іван Маргітич*, б.

⁸ Павло Федака: *Іван Маргітич – Визначний духовний, культурний і громадський діяч* // <https://1939.in.ua/genereal/pavlo-fedaka-ivan-marhitych-vyznachnyy-dukhovnyy-kul-turnyy-i-hromads-kyu-diiach/> (19.06.2020).

⁹ Маргітич І. Інтерв'ю від 03.08.2000, 4.

¹⁰ Ребрик А. *Єпископ Іван Маргітич – пластовий братчик Муравель* // <http://incognita.day.kyiv.ua/episkop-ivan-margitich-plastovij-bratchik-muravel.html> (19.06.2020).

¹¹ Маргітич І. Інтерв'ю від 03.08.2000, 4.

¹² Зимопря М. *Людина та вимір її образу: від голови – до неба*, 28.

¹³ Носа В. *Змагання владика Івана Маргітича за свободу ГКЦ разом з єпископами Галичини та за Відродження громад ГКЦ у Рахові*. Масляник О. (ред). *Народний владика Іван Маргітич*, 7.

якої до того Іван не чув¹⁴. Частина викладачів в гімназії розмовляли російською, бо були біженцями з Росії. Закарбувався в пам'яті молодого хлопця перший урок:

На урок прийшла професор математики Соколовская. Вона одразу почала з пояснення. З якогось приводу вона написала на дошці число 55. Їй випало вимовити його в родовому відмінку. До моїх вух дійшла така фонетика: «піці дісіці піці». Я штовхнув однокласника, що сидів поруч, і спитав, якою мовою говорить ця професорка. Він відповів: «Це мова російська, маскальська». Тоді я спитав: «А звідки взялися в Хусті маскалі?» Шкільний товариш, що навчався в гімназії з першого класу, відповів, що це емігранти з Росії, які втекли до нас від більшовиків¹⁵.

Попри різницю в національностях викладачів серед яких були і чехи і росіяни і угорці, попри відмінність в політичних поглядах та уподобаннях цю гімназію вважають українською, бо українська, вона ж руська мова була рідною, а російська, до прикладу, вивчалася вже як іноземна з 5 класу¹⁶. На улюблених уроках історії довідувалися свою бутність, також добре засвоювали що сусіди-росіяни – братній нарід, а «москалі» – така народна назва. Але історія доказувала, що російські правителі – русифікатори України та її поневолювачі¹⁷. Це ж стосувалося і православних «проводирів», то добре розумілося, що ті теж заангажовані в ідеях влади¹⁸.

Будучи лише четвертому класі, Іван свідчив свої національні переконання і свідченням цього є подія коли він прибирав у класі:

Стоячи вже біля чистої дошки, я олівцем написав на ній: “Слава Україні! Ми – український народ!” Коли розпочався урок математики, учителька Соколовська з крейдою в руці підійшла до дошки і побачила написане, вона повернулася обличчям до класу, уважно оглянула учнів і без слова вийшла. Незабаром привела директора школи словака Трехту, якому заявила: “Вот слова написані на доске, какіх на Подкарпатской Русі пісатьнеположено”. Директор запитав, хто це написав. Я сміло признався, був певний, що написанням тих слів я не зробив нічого аморального і готовий був за те нести відповідальність. Секретар дирекції гімназії чех Шірмер, відчуваючи симпатію до росіянки Соколовської, проводив довготривалий допит – склав протокол дізнання.

¹⁴ Іван Маргітич: *Хустська гімназія в боротьбі за Карпатську Україну* // <https://100kroktiv.info/2017/02/ivan-margitych-hustska-himnaziya-v-borotbi-za-karpatsku-ukrajinu/> (20.06.2020).

¹⁵ Іван Маргітич: *Хустська гімназія в боротьбі за Карпатську Україну* (20.06.2020)

¹⁶ Єпископ Іван Маргітич: *Хустська гімназія в боротьбі за Карпатську Україну. Спомини* // <https://zakarpattia.net.ua/News/21933-Ієпископ-Іван-Маргітич-КНустська-гимназія-в-боротбі-за-Карпатську-Україну.-Спомину> (20.06.2020).

¹⁷ Іван Маргітич: *Хустська гімназія в боротьбі за Карпатську Україну*.

¹⁸ Єпископ Іван Маргітич: *Хустська гімназія в боротьбі за Карпатську Україну. Спомини*

Ставив декілька разів одне й те саме запитання: “Як то мам розуміти, же такі молоді хлопець сталє є українофілом?” На це я відповів: “Прошу пробачення. Я не є українофіл, бо я вважаю себе свідомим русином-українцем”¹⁹.

Не менш важливим фактом є те, що наш четвертокласник Іван, з пластовим ім'ям «Муравель», був редактором часопису «Скоб» для молоді середніх шкіл²⁰.

Ще одним фактором у патріотичному формуванні молоді був Хустський Пласт, який об'єднав школярів та гімназистів. Але що важливіше, в пластунських таборах в молоді вироблялася любов до духовної культури та живої християнської моралі, адже кожен день починався і закінчувався молитвою; часті візити священників та монахів, богослужіння, слухання Божого слова та уділення Святих Тайн були завжди бажаними²¹.

В тому часі на виховання та національну свідомість Івана хороший вплив мали декілька осіб, зокрема: пластовий кошовий Степан Пап-Пугач, професор-катехит о. Дмитро Попович, та високоосвічені гості, одним з яких був поет Василь Гренджа-Донський, оповідання та вірші якого слухали з захопленням²². Завдяки отцю Поповичу, який був редактором рубрики «Наша місійна молодеж» в журналі «Місійний вісник», в якому багато писалося про місії, в Івана вперше зародилася думка стати священником: «Так читаючи, так якось прийшла така думка, що хочу бути священником, але місіонарем. В Африці, в Азії, там багато людей, і вони ще не чули про Бога, про віру християнську. Я хотів місіонарем бути. Але згодом доля розпорядилася так, що я повинен був стати місіонарем свого народу»²³.

Будучи в 6 класі владика Іван був свідком утворення Карпатської України та окупації в 1939 році молоді держави мадярським військами²⁴. В тому часі почали виганяти емігрантів українців, чехів, росіян не виганяли. І була така думка і в молодого хлопця – кудись іти з тими емігрантами. І тут відіграв свою роль професор Бірчак, батько Ростислави Бірчак, класної керівнички Івана.

¹⁹ Ребрик А. *Єпископ Іван Маргітич – пластовий братчик Муравель*. (20.06.2020).

²⁰ Ребрик А. *Єпископ Іван Маргітич – пластовий братчик Муравель*.

²¹ *Єпископ Іван Маргітич – пластовий братчик Муравель* // <https://100krokviv.info/2017/09/epyskop-ivan-margitych-plastovuyj-bratchyk-muravel/> (20.06.2020).

²² *Єпископ Іван Маргітич – пластовий братчик Муравель*.

²³ Маргітич І. Інтерв'ю від 03.08.2000, 6.

²⁴ *Владика Іван Маргітич* // <https://synod.ugcc.ua/data/vladyka-ivan-margitych-439/> (21.06.2020).

Знаючи, що і сім'ю професора виганяють, Іван просився з ними, аби його взяли з собою, на що професор відповів: «Добре, синку. Але треба оформити документи в німецькому консулаті у Хусті. Там є наші люди, які це зроблять»²⁵. Зустрівши там професора університету, прізвище якого владика не знав та почувши такі слова його думка змінилася:

Ну, патріот... Хто тоді?.. Якщо ми виїжджаємо, бо ми мусимо виїжджати, бо нас виганяють. Тепер, якщо всі патріоти будуть виїжджати, яким не обов'язково, яких не примушують виїжджати, то хто залишиться на рідній землі?.. Хто тоді залишиться, самі окупанти?..“ І мені більше було не треба казати. У мене зараз сльози в очах появилися... Думаю собі: „Як стільки говорили...“ Мені більше не треба було говорити. Я залишаюся під окупантами²⁶.

Згодом, закінчивши на відмінно Хустську гімназію, Іван за рекомендацією о. Дмитра, поступає до Ужгородської духовної академії²⁷. Провчившись там один рік, він був заарештований мадярськими жандармами за участь у патріотичному житті, а саме, розповсюдження національного часопису «Наступ» та засуджений на 2 роки суворого ув'язнення. Завдяки єпископу Олександрю Стойці, котрий поклопотався за своїх вірних, його через пів року відпустили²⁸. Та в цьому часі довелося йому перейти через Мукачівську катівню «Ковнер», де його кілька тижнів катували і це ще більше утвердило його як українця та греко-католика²⁹. Там не давали спати і морально тиснули на нього, коли ж хотіли бити він говорив: «посмієте вдарити священника?!», на що у відповідь чув: «Ти ще не піп»³⁰.

Згодом, успішно завершивши навчання в Ужгородській духовній академії ім. Трьох Святителів (Василія Великого, Григорія Богослова та Йоана Золотоустого) 18 серпня 1946 року прийняв пресвітерські свячення з рук

²⁵ Гаврош О. *Іван Маргітич: «Кожен народ мусить нести свій хрест»* Масляник О. (ред). *Народний владика Іван Маргітич*, 155.

²⁶ Маргітич І. Інтерв'ю від 03.08.2000, 7.

²⁷ *Владика Іван Маргітич (4.02.1921 – 7.09.2003)* // <https://mgce.uz.ua/vladyka-ivan-margitych-4-02-1921-7-09-2003/> (21.06.2020).

²⁸ *Владика Іван Маргітич*.

²⁹ Ребрик А. *Людина ґрунту і віри* // <http://1939.in.ua/genereal/ljudyna-gruntu-i-viry/> (21.06.2020).

³⁰ Гаврош О. *Іван Маргітич: «Кожен народ мусить нести свій хрест»* Масляник О. (ред). *Народний владика Іван Маргітич*, 156.

єпископа Теодора Ромжі³¹. Одразу опісля свячень був помічником пароха о. Павла Карцуби на парафії в м. Виноградіві. В цьому році почався наступ радянської влади на ГКЦ через що священника Успенської громади в м. Рахів було заарештовано, тоді о. Іван був направлений для служіння вірникам у м. Рахів де служив з жовтня 1946 року по лютий 1949 року³². Там молодий священник зміг посіяти зерно Христової віри в серця вірників, організувати повноцінне спільнотне життя парафії, яка збагатилася новими парафіянами та власним прикладом свідчив непохитність своєї віри, навіть попри мученицьку смерть свого єпископа Т. Ромжі³³. Навіть з наступом радянської влади та чисельних утисків та пропозицій возз'єднатися з православ'ям священник Іван не зрікся своєї віри, а говорив такі слова, якими підтримував вірників: «Настане час, коли можуть заборонити нашу Церкву. Та я боюся, щоб ви не спокусилися. Бо може таке статися, що багато спокуситься. Але я Вас запевняю, що я ніколи не зраджу нашу Церкву. Навіть, якщо б ви усі перейшли до православ'я, я залишуся вірним Христовій Церкві і не здамся до останку»³⁴. Таким чином, залишившись до кінця вірним своїй Церкві 10 лютого 1949 року місцева влада вигнала його з парафії³⁵. Той день владики згадує так: «Це був четвер, 10 лютого. Я вінчав молодих і казав, що якби настав такий час, що не було би священника під руками, кожен християнин може похрестити дитину сам. Треба тільки знати, як. Коли я це говорив, то ще не здогадувався, що за дверима мене вже чекає КДБ»³⁶. Дуже скоро відібрали у владики ключі від парафії і на його місце прийшов «батюшка» в погонах і рясі, який розпивав горілку і посипав матюками перед парафіянами³⁷. Після вигнання з Рахова, отець Іван повернувся додому в Боржавське, де продовжував нелегально душпастирювати та утверджувати

³¹ Носа В. *Змагання владики Івана Маргітича за свободу ГКЦ разом з єпископами Галичини та за Відродження громад ГКЦ у Рахові*. Масляник О. (ред). *Народний владика Іван Маргітич*, 7.

³² Маргітич Ю. *Блаженний, хто йде в ім'я Господнє...* Масляник О. (ред). *Народний владика Іван Маргітич*, 58.

³³ Носа В. *Змагання владики Івана Маргітича за свободу ГКЦ разом з єпископами Галичини та за Відродження громад ГКЦ у Рахові*. Масляник О. (ред). *Народний владика Іван Маргітич*, 8.

³⁴ Грапенюк А. *Іван Маргітич – незламний ісповідник віри та заповідей Христа* // <https://www.dukhovnist.in.ua/uk/postati/889-ivan-marhituch1> (26.06.2020).

³⁵ *Владика Іван Маргітич*.

³⁶ Гаврош О. *Іван Маргітич: «Кожен народ мусить нести свій хрест»* Масляник О. (ред). *Народний владика Іван Маргітич*, 159.

³⁷ Масляник О. *Великий українець Срібної Землі* Масляник О. (ред). *Народний владика Іван Маргітич*, 114.

вірників своєї Церкви³⁸. Варто зазначити, що в часі свого служіння в Рахові з 1946 по 1949 роки, молодому священникові вдалося переорганізувати здеморалізовану радянською владою громаду у Рахові та дочірню парафію в с. Костилиці, завдяки чому ці дві громади значно зросли чисельно та утвердилися у вірі, що додало їм мужності перейти у підпілля після репресій ГКЦ в 1949 році³⁹.

2.2 Формування структур ГКЦ на Закарпатті в умовах репресій

Після введених заходів для швидшого прискорення ліквідації ГКЦ на Закарпатті уповноваженим в справах РПЦ А. Шерстюком греко-католицькі священники були змушені перейти в підпільне служіння. Таким чином із 315 священників Мукачівської єпархії під примусом влади перейшло на православ'я 140 священників⁴⁰. Решта ж перейшла в підпілля для виконання потреб своїх вірників, які не покидали свою віру⁴¹. Впродовж 1949 року відбувалися арешти священників та переходи на православ'я. Так було заарештовано 49 священників, 121 священник возз'єднався з московським православ'ям. Та навіть попри це на початку 1950 року МГКЄ налічувала 95 підпільно діючих отців, 36 з яких, згодом арештують⁴². В цьому році було зліквідовано два останні греко-католицькі монастирі⁴³. Діяльність усіх жіночих монастирів у Галичині та Закарпатті була припинена цього ж року хвилею арештів, яка захопила близько сотні монахинь усіх конгрегацій, разом із 40 сестрами-служебницями (29 з них закінчили своє життя у Сибіру і на Далекому Сході)⁴⁴. Очевидно, що в цьому часі діяла вище

³⁸ Носа В. *Змагання владики Івана Маргітича за свободу ГКЦ разом з єпископами Галичини та за Відродження громад ГКЦ у Рахові*. Масляник О. (ред). *Народний владики Іван Маргітич*, 9.

³⁹ Носа В. *Скріплені вірою й окріплені Церквою*, Львів 2020, 242.

⁴⁰ Лялька Я. (ред) *Літопис нескореної України: Документи, матеріали, спогади Т.1*, Львів, 1993, 337.

⁴¹ Бендас Д. *Репресії радянської влади проти греко-католицького духовенства на Закарпатті в 1944-1949 роках*, 293.

⁴² Бендас С. Бендас Д. *Священники-мученики, сповідники вірності*, 307.

⁴³ Фенич В. *«Чужі» серед своїх, «свої» серед чужих: Греко-католики Мукачівської єпархії під час та після «возз'єднання» Закарпаття із Радянською Україною*, 91.

⁴⁴ Боцюрків Б. *Українська Греко-Католицька Церква в катакомбах (1946 -1989)// Ковчег. Науковий збірник з церковної історії*, Т: 1, Львів 1993, 3. (pdf).

згадувана група мандрівних отців до яких входив о. Іван Маргітич, які були зразком незламного духу і відданості своїй справі⁴⁵.

В 1950 році Чехословаччині було зліквідовано Пряшівську єпархію, до котрої належали русини, словаки та українці, з чим сталінський режим, на думку Богдана Боцюрківа, «не лише здійснив давню мрію православної Москви, але й знищив унійний поміст католицького Риму до Східної Європи, відсунув на сотні кілометрів на захід, до повоєнних кордонів держав радянського блоку, конфесійний вододіл між Заходом та Сходом»⁴⁶.

Впродовж наступного року підпільну діяльність продовжувало близько 50 священників. Цього ж року відбувся арешт о. Івана Маргітича, як одного з найбільш активних учасників підпільного руху, а також були заарештовані ієромонах о. Діонісій (Дмитро) Дребітко⁴⁷ і колишній викладач Ужгородської вчительської семінарії о. Віктор Хома⁴⁸. Станом на 1952 рік Мукачівську єпархію обслуговували 48 священників⁴⁹. На думку оо. Стефана та Даниїла Бендасів наступ влади на ГКЦ завершився арештом о. Василя Плохіла⁵⁰ 5 червня 1952 року, хоч утиски та вбивства священників, як до прикладу о. П. Ороса, тривали і надалі та навіть попри це в наступні 1953-1955 роки далі служили 44 священники⁵¹. Впродовж всього часу влада пильно слідкувала за греко-католицьким духовенством, які все ще душпастирювали в місцях, де вірники не перейшли на православ'я, тому отці часто йшли на державну роботу аби якось відводили від себе підозру⁵².

⁴⁵ Франко П. *Репресоване духовенство УГКЦ*, Львів 2006, 342.

⁴⁶ Боцюрків Б. *УГКЦ і Радянська держава (1939-1950pp)*, 202.

⁴⁷ о. Діонісій Дребітко (1911- 1979), ЧСВВ, ієромонах; у 1950-их роках засуджений на довгі роки ув'язнення; вивезений в Казахстан; 1956 повернувся на Закарпаття, де й помер. Зінкевич О, Лончина Т. *Мартирологія українських церков // Українська Католицька Церква*, 122.

⁴⁸ Бендас С. Бендас Д. *Священики-мученики, сповідники вірності*, 308. о. Хома Віктор (1891 – 1953), канонік, член єпископської Капітули в Мукачеві; парох у с. Білки, а згодом катедрі в Ужгороді на Закарпатті; заарештований. 10.11.1949, засуджений до 25 р. ув'язнення; перебував у концтаборі Біля Мінська, де й помер. Зінкевич О, Лончина Т. *Мартирологія українських церков // Українська Католицька Церква*, 150.

⁴⁹ Фенич В. *«Чужі» серед своїх, «свої» серед чужих: Греко-католики Мукачівської єпархії під час та після «возз'єднання» Закарпаття із Радянською Україною*, 94.

⁵⁰ о. Плохил Василь, парох у с. Великий Бичків на Закарпатті; зас. до 20 років ув'язнення; загинув в концтаборі. Зінкевич О, Лончина Т. *Мартирологія українських церков // Українська Католицька Церква*, 141.

⁵¹ Бендас С. Бендас Д. *Священики-мученики, сповідники вірності*, 308.

⁵² Бендас С. Бендас Д. *Священики-мученики, сповідники вірності*, 308.

У звіті про долю греко-католицького духовенства Мукачівської єпархії з 1944 по 1952 роки, який був укладений в 1991 році владикою Іваном Семедієм та о. Юрієм Сабовим йдеться, що зі всіх священників, що служили ще до репресій залишилися вірними близько 175 священників, що є більшою половиною від загальної кількості, 128 з яких були засуджені, вбиті чи відправлені на заслання на 25 років ув'язнення⁵³.

Станом на початок 1953 року для греко-католиків настали більш сприятливі часи. Опісля смерті Й. Сталіна у вірян почали зароджуватися сподівання щодо змін державної релігійної політики стосовно ГКЦ та її легалізації⁵⁴. В цьому часі поверталися з місць заслання після відбуття терміну покарання чи згідно з амністією Президії Верховної Ради СРСР від 27 березня 1953 року священники, монахи та єпископи, котрі переживши важкі фізичні та моральні тортури почали вносити певні зміни в церковне життя та стали основою для відродження церковного життя в часі «хрущовської відлиги» та для відродження ГКЦ⁵⁵. З іншої сторони, маємо ще одну думку о. Атанасія Пекаря, який пише, що влада в Закарпатті почала нав'язувати «трудящим громадянам Країни Рад єдино правильний атеїстичний світогляд», в чому їй активно допомагав відкритий в 1945 року Ужгородський державний університет, де згодом були утворені кафедри наукового атеїзму та комунізму, разом з пропагандистами-агітаторами, які розносили ці ідеї між народом⁵⁶. Та завдяки розвінчання культу Сталіна та визнання масових репресивних дій на XX з'їзді ЦК КПРС 1956 року було амністовано 68 греко-католицьких священників⁵⁷. Після чого ті, котрі вижили, повернулися додому; 93 священники там померли, а 19 не повернулися взагалі, залишилися на проживання у «віддалених районах СРСР»⁵⁸. Цього ж року було амністовано підпільного єпископа Мукачівської єпархії Олександра Хіру та

⁵³ Лялька Я. (ред) *Літопис нескореної України: Документи, матеріали, спогади*, 337.

⁵⁴ Войналович В. *Партійно-державна політика щодо релігії та релігійних інституцій в Україні 1940-1960 років: політичний дискурс*, 408.

⁵⁵ Левенець Ю. (ред) *Закарпаття в етнополітичному вимірі. Закарпаття в складі Української РСР*, 432.

⁵⁶ Пекар А. *Ісповідники віри нашої сучасності. Мартиролог Української Католицької Церкви під совітами*. Торонто–Рим, 1982, 179.

⁵⁷ Фенич В. *«Чужі» серед своїх, «свої» серед чужих: Греко-католики Мукачівської єпархії під час та після «возз'єднання» Закарпаття із Радянською Україною*, 96.

⁵⁸ Лялька Я. (ред) *Літопис нескореної України: Документи, матеріали, спогади*, 338.

адміністратора єпархії Миколу Мурані, які незважаючи на постійний нагляд, одразу ж опісля амністії почали активно працювати, а саме: наводити діалог з вірниками та духовенством, відновлення та зміцнення церковних структур та поповнення кліру для підпільної праці⁵⁹. Таким чином вже 7 листопада 1956 року владика Олександр Хіра на квартирі одного священника висвятив своїх учнів-семінаристів зліквідованої в 1949 році Ужгородської духовної академії, це були Михайло Бугір, Констянтин Сабов, Йосиф Штилик та Василь Чейпеш⁶⁰. На жаль, владичі довго не вдалося послужити єпархії, адже вже на Різдво Христове 1957 року його знову затримали, заарештували та разом з вікарієм Мукачівської ГКЦ Миколою Мурані відправили на 5 років примусових робіт в таборах Караганди та без права повернення на терени УРСР⁶¹. У зв'язку із хворобою 23 серпня 1957 року можновладці дозволили о. Миколі повернутися додому, який, у свою чергу, разом із іншими колишніми викладачами Ужгородської духовної академії такими як: о. д-р. Олександр Марина, оо. Альберт Грабар, Микола Ляхович та іншими починають підпільно готувати та навчати семінаристів у своїх квартирах. Через відсутність владика Олександра Хіри, капітулярний вікарій о. Микола просить львівського владика Миколая Чарнецького аби той висвятив підготовлених студентів. Таким чином 19 травня 1957 року на своїй квартирі у Львові владика Миколай висвятив богослова Олександра Легезу та Павла Мадяра на священників⁶².

Опісля приходу до влади Микити Хрущова, попри проголошену політику «розвінчування культу особи», дозволу греко-католикам на законне право священнодіяти і визнання своєї віри ніхто не отримав, а амністія духовенства та «послаблення» було кроком до здобуття прихильності народу та планом для аналізу релігійної ситуації, щоб виявити найбільш активних учасників в структурі ГКЦ⁶³. Саме таких священників неодноразова відзначав

⁵⁹ Левенець Ю.(ред) *Закарпаття в етнополітичному вимірі. Закарпаття в складі Української РСР*, 433.

⁶⁰ Бендас Д. *Виховання духовних кадрів в Мукачівській греко-католицькій єпархії (1949-1989) // Наукові записки Ужгородського національного університету I, Серія: Історично-релігійні студії, Ужгород 2012, 13.*

⁶¹ Бендас С. Бендас Д. *Священники-мученики, сповідники вірності*, 262.

⁶² Бендас Д. *Виховання духовних кадрів в Мукачівській греко-католицькій єпархії (1949-1989)*, 13.

⁶³ Левенець Ю.(ред) *Закарпаття в етнополітичному вимірі. Закарпаття в складі Української РСР*, 432.

уповноважений у справах релігійних культів Олександр Шерстюк у своїх доповідних записках, як найбільш активних, а це були: С. Бендас⁶⁴, Є. Вереша, Ю. Желтвай⁶⁵, Р. Кабцій⁶⁶, І. Попович⁶⁷, І. Сокол⁶⁸ та інші. Вказуючи на них О. Шерстюк сигналізував про них як про реальну загрозу відродження унії на Закарпатті та всі спроби влади заангажувати отців які відбули вже покарання до переходу на православ'я були марними⁶⁹.

Ще з 1945, відтак активніше впродовж 1949 року і 1950-х роках радянська влада продовжувала відбирати греко-католицькі храми, священників репресувати, а вірні часто залишалися без духовного супроводу, бо не було кому вінчати, хоронити чи хрестити, через що вірники негативно сприймали возз'єднання та все ж змушені були йти за «своїми» отцями, котрі приймали православ'я⁷⁰. Частина вірних, які не «возз'єдналися», шукали греко-католицьких священників і кликали їх по своїх домівках аби ті звершували різні духовні треби⁷¹. Інші, разом зі своїм священником, переходили в лоно РПЦ, були і такі, котрі переходили до Римо-Католицької Церкви, частина взагалі не відвідувала жодного храму⁷².

Згодом, на початку 1961 року до праці в підпільній єпархії за згодою о. Миколи долучився о. Володимир Маргітич, який прийняв свячення 19 серпня

---

⁶⁴ о. Степан Бендас (1903/1928)-священик підпільної Мукачівської ГКЦ, історик. Заарештований 27 травня 1949 року. Звільнений 3 січня 1955 року. Помер 13 серпня 1991 року. П. Франко, *Репресоване духовенство УГКЦ*, 349.

⁶⁵ о. Юрій Желтвай - парох в селі Руські Комарівці. Заарештований 28 серпня 1949 року. Звільнений 2 вересня 1956 року. Помер 17 листопада 1980 року в. Мукачеві. Реабілітований 28 серпня 1992 року. П. Франко, *Репресоване духовенство УГКЦ*, 350.

⁶⁶ о. Рудольф Кабцій (7.05.1885р.) парох церкви Успіння Пресвятої Богородиці в селі Середнє (з 1971- смт. Середнє) Ужгородського району. Священик підпільної Мукачівської ГКЦ, Душпастирював в м. Мукачеві, с. Середньому, в с. Латірка, в с. Ділок. Активний прихильник Карпатської України. 1945 заарештований радянською владою і відправлений на примусову працю в Казахстан. Реабілітований 8 жовтня 1992 року. Бендас С. Бендас Д. *Священики-мученики, сповідники вірності*, 106.

⁶⁷ о. Іван Попович (31.12.1908р. 10.02.1985р) - парох церкви Успіння Пресвятої Богородиці в селі Білки Іршавського району. Заарештований 19 червня 1949 року. Дата звільнення остаточно не встановлена. Реабілітований 13 липня 1992 року. П. Франко, *Репресоване духовенство УГКЦ*, 353.

⁶⁸ о. Іван Сокол (Сокіл)- (29.04.1899р. 29.11.1982р.) - парох церкви Собору Пресвятої Богоматері (8 січня) в селі Бобовище Мукачівського району. Священик підпільної Мукачівської ГКЦ, Заарештований 26 лютого 1948 року. Звільнений 25 вересня 1954 року. реабілітований 29 листопада 1991 року. П. Франко, *Репресоване духовенство УГКЦ*, 355.

⁶⁹ Левенець Ю.(ред) *Закарпаття в етнополітичному вимірі. Закарпаття в складі Української РСРС*, 433.

⁷⁰ Бендас С. Бендас Д. *Священики-мученики, сповідники вірності*, 309.

⁷¹ Войналович В. *Партійно-державна політика щодо релігії та релігійних інституцій в Україні 1940-1960 років: політичний дискурс*, 398.

⁷² Левенець Ю.(ред) *Закарпаття в етнополітичному вимірі. Закарпаття в складі Української РСРС*, 438.

1960 року з рук архієпископа Йосифа Сліпого в таборах ГУЛАГу⁷³. Впродовж всього часу репресивних дій велася конспіративна діяльність. Це стосувалося так само і вибору кандидатів до священства, до чого о. Микола підходив з величезною відповідальністю та обережністю і тому впродовж 9 років було підготовлено та висвяченого всього 7 священників⁷⁴. Через свою постійну відсутність в межах єпархії, владика Олександра Хіра не мав змоги постійно перебувати зі своєю паствою. В таких обставинах підпільні свячення відбувалися вкрай рідко. Зокрема, 24 вересня 1974 року владика висвятив Йосифа Васкова, Павла Сабова та Юрія Сабова, які одразу ж приступили до праці⁷⁵.

В ситуації, коли вл. Хіра жив поза межами єпархії та перебував під постійним наглядом органів держбезпеки, було прийняте рішення про необхідність висвятити молодого єпископа з правами наступництва. Вже у 1976 року наступником для ординарія підпільної МГКЄ став о. Іван Семедій⁷⁶. Аби відвести будь-які підозри від особи о. Івана, владика Олександр та о. Микола вирішили висвятити на єпископа о. Константина Сабова⁷⁷. Таким чином, коли владика Олександр Хіра черговий раз приїхав додому, то 18 червня 1977 року у с. Оноківці на квартирі о. Йосифа Головача в присутності оо. Миколи Мурані, Івана Семедія та самого Йосифа Головача, висвятив о. Константина Сабова на єпископа, на котрого б не падала жодна підозра, адже він не вчився в Ужгородській духовній академії, а закінчував богословські студії вже в підпіллі⁷⁸.

Датою єпископської хіротонії отця Івана Семедія було 24 серпня 1978 року і відбувалося дійство знову в квартирі о. Йосифа, який попри небезпеку погодився надати таку можливість. Саме в цей день у визначений час в присутності вікарія Мукачівської єпархії о. Миколи Муранія, єпископа Константина Сабова, оо. Павла Сабова та Йосифа Головача, владика Олександр

⁷³ Бендас Д. *Виховання духовних кадрів в Мукачівській греко-католицькій єпархії (1949-1989)*, 14.

⁷⁴ Бендас С. Бендас Д. *Священники-мученики, сповідники вірності*, 403.

⁷⁵ Бендас Д. *Виховання духовних кадрів в Мукачівській греко-католицькій єпархії (1949-1989)*, 15.

⁷⁶ Коссей Ю. *Помічний єпископ Йосиф Головач та його заслуги*, Ужгород 2001, 168.

⁷⁷ С. Бендас Д. *Священники-мученики, сповідники вірності*, 299.

⁷⁸ Коссей Ю. *Помічний єпископ Йосиф Головач та його заслуги*, 168.

рукоположив Івана Семедія на єпископа⁷⁹. Все відбувалося цілком таємно та очевидно представники радянської влади дуже швидко дізналися про цей факт. Біля владики Івана все частіше з'являлися нові та підозрілі люди, які нібито цікавилися його духовним життям. Після спілкування з ними владику частіше почали викликати на «бесіди» в правоохоронні органи. Так в 1981 році був один з таких тривалих допитів, що відбувався в приміщенні готелю «Ужгород» в м. Ужгород⁸⁰. Під час розмови йому погрожували, залякували та владики не прийняв пропозиції про співпрацю з органами КДБ⁸¹.

Після смерті о. Миколи Мурані 2 січня 1979 року, владики Іван Семедій став повністю відповідальний за МГКЄ. Як його характеризували підпільні священники, згадуючи, що їх владики в день був «прекрасним робочим» Автотранспортної кантори, а вночі розмірковував про подальшу долю, зміцнення та збереження ГКЦ від утисків радянської влади⁸². Владика Іван все-таки продовжував працювати на державній роботі, хоч за віком він вже міг йти на відпочинок, та через недостачу трудового стажу ще шість років працював аби мати повну пенсію⁸³.

Згодом представники місцевої влади дізналися, що Константин Сабов став не тільки священником ліквідованої ГКЦ, але й єпископом. Це очевидно для радянської системи дорівнювало поразці. Тому почалися часті відвідини, допити, залякування, шантажі, обшуки квартири, але і ті не похитнули віри владики і він продовжував працювати та душпастирювати. Однак це відбилося на його здоров'ї і 18 листопада 1982 року, просто ідучи з роботи додому владики Константин впав і помер від інфаркту неподалік свого ж будинку⁸⁴.

Стараючись зберегти ієрархічну структуру єпархії, владики Олександр висвячує о. Йосифа Головача, який декілька років перед тим став вдівцем, на

⁷⁹ Коссей Ю. *Владика Іоанн Семедій - духовний діяч Закарпаття*, Ужгород 2000, 54.

⁸⁰ Коссей Ю. *Владика Іоанн Семедій - духовний діяч Закарпаття*, 57.

⁸¹ Коссей Ю. *Владика Іоанн Семедій - духовний діяч Закарпаття*, 58.

⁸² Бендас Д. *Виховання духовних кадрів в Мукачівській греко-католицькій єпархії (1949-1989)*, 15.

⁸³ Коссей Ю. *Владика Іоанн Семедій - духовний діяч Закарпаття*, 62.

⁸⁴ Коссей Ю. *Помічний єпископ Йосиф Головач та його заслуги*, 170.

єпископа. Через два місяці 23 травня 1983 року владика Олександр Хіра помер в Караганді⁸⁵.

2.3 Діяльність владики Івана Маргітича як підпільного душпастиря

Опісля вигнання з Рахова, отець Іван повернувся до рідного села Боржавського. Очевидно, що через відмову переходу на православ'я, навіть тут отець не мав спокою. Свідченням цього є часті візити представників КГБ, котрі приходили до отця та розпитували, де той працює. Так вони навідувалися до нього щодня, відбирали його паспорт та наказували приходити за документами до Виноградова, де вели з ним профілактичні розмови і тільки вранці відпускали додому⁸⁶. Так згадує той час сам владика:

Само собою, вони там цілу ніч зі мною розмовляли. Так було, словом, якби я не розумівся у справах теологічних. І так розмовляли... То так робилося часто. Часто... Було так, що аж на слідуючий день приходив. Потім через три дні... Забрали паспорт і кажуть: „Давайте їдьте туди, у Виноградів, щоб Ви там забрали свій паспорт“. І знову цілу ніч була така там розмова, намовляли мене, щоб я перейшов на їхню православну...⁸⁷.

Таке довготривале ходіння вимучувало молодого священника і він вирішив більше не ходити туди і переховуватися. Для цього він відсунув велику скриню в будинку, за якою і переховувався, коли його шукали⁸⁸. Тоді ж отець Іван почав своє підпільне служіння. Першою його підпільною Літургією була служба на Великдень 1949 року. Вона відбувалася вночі, на полі між селами Боржавським та Завадкою, де зібралися люди з сусідніх сіл на сповідь, Службу та посвяту пасок⁸⁹. Після цього богослужіння, а саме на третій день Великодня, прийшов до отця Івана отець Петро Орос⁹⁰, який запропонував служити та переховуватися

⁸⁵ Коссей Ю. *Помічний єпископ Йосиф Головач та його заслуги*, 173.

⁸⁶ Ребрик А. *Людина ґрунту і віри*.

⁸⁷ Маргітич І. Інтерв'ю від 03.08.2000, 11.

⁸⁸ Ребрик А. *Людина ґрунту і віри*.

⁸⁹ *Маргітич Іван — народний єпископ* // <https://100krokviv.info/2017/02/marhitych-ivan-narodnyj-epyskop/> (29.09.2020).

⁹⁰ о. Петро Орос -парох церкви Успіння Пресвятої Богородиці в с. Білки Іршавського району, народився в сім'ї греко-католицького священника Івана Ороса та Єлизавети Раковської 14 липня 1917 року. Підпільний священник

разом, на що о. Іван погодився, через потребу у підтримці⁹¹. Як згадував вже згодом сам владика Іван Маргітич, о. Петро – став мучеником. Сталося це в серпні 1953 року після смерті Сталіна, коли режим дещо послабився. Отець Петро їхав вузькоколійкою з жінкою, яка супроводжувала його в сусіднє село аби посповідати важко хворого. На одній із станцій потяг був зупинений та залізничник вказав представнику міліції на отця⁹². Міліціонер вирішив відвезти отця в сільраду села Заріччя, а було це все опівночі і о. Орос, передчуваючи смерть, вирішив спожити Святі Тайни, з якими він ішов до хворого, опісля чого вистрілом в потилицю його було вбито⁹³.

Такий «сховок» о. Іван та о. Петро знайшли в Івановій тітки Емілії, котра їм виділила окрему кімнату у своєму будинку⁹⁴. Таким чином вже двоє отців служили, вдень не з'являлися, а вже в ночі ходили куди їх кликали, – хрестили, сповідали, хоронили. З часом до них долучився о. Іван Ченгері, колишній парох села Олешника, котрий також жив та підпільно служив з ними. В тому часі, а саме 1950 році на Закарпатті було заарештовано 36 священників, серед яких були двоє, які перед тим підписали відозву про возз'єднання з російським православ'ям⁹⁵.

Органи місцевої влади та КДБ допускали, що священнослужителі переховуються десь в тому селі і обіцяли чималу винагороду за видачу їхнього місця проживання. Проте ніхто з сільських жителів не робив цього, адже потребували священників⁹⁶. В тому часі прибула до них інша тітка о. Івана, вже по маминій лінії, котра просила отців відвідати сусіднє село Онок, бо люди там потребували сповіді і Служби Божої. Між священниками розгорілася дискусія

Мукачівської єпархії. Помер від рук міліціонера 27 серпня 1953 року. Бендас С. Бендас Д. *Священники-мученики, сповідники вірності*, Ужгород 1999, 307.

⁹¹ Бич М. *Підпільна група греко-католицьких священників Боржавської долини – Виноградівського та Іршавського районів* Масляник О.(ред) *Народний владика Іван Маргітич*, 85.

⁹² Маргітич І. Інтерв'ю від 03.08.2000, 12.

⁹³ Гаврош О. *Іван Маргітич: «Кожен народ мусить нести свій хрест»* Масляник О. (ред). *Народний владика Іван Маргітич*, 162.

⁹⁴ Маргітич І. Інтерв'ю від 03.08.2000, 11.

⁹⁵ оо. П. Кекерчені та Д. Шуба, останній підписав відозву про возз'єднання з православ'ям, а згодом заявив про відмову від свого рішення і був заарештований працівниками КДБ 9 жовтня 1950 року. Бендас С. Бендас Д. *Священники-мученики, сповідники вірності*, 307.

⁹⁶ Бич М. *Підпільна група греко-католицьких священників Боржавської долини – Виноградівського та Іршавського районів* Масляник О.(ред) *Народний владика Іван Маргітич*, 85.

про те, чи можна служити по приватних помешканнях, не порушуючи церковних канонів. Так згадує сам владика:

У нас була проблема у тому, що ми тут молилися троє разом в одній хаті, це так було, можна сказати, окреме місце для молитви, що ми там і перебували. Але ходити по хатах, молитися, Службу Божу відправляти, у нас такого не було. Такого ніде не було написано, що як то можна. Чи то можна у хаті Службу Божу служити, чи не можна... І під час студій у семінарії ніколи таке питання не обговорювалося. А так, щоб то в одній хаті, то у другій Службу Божу правити, то у нас була проблема. Раз нас вірники кличуть, значить, це вже потреба, треба іти туди. І ми так трошки лягли, щоб до дванадцятої години ще трошки відпочити. І тут вже, так я заснув, в мене такий сон появився... Значить, єпископ Ромжа, цей мученик, у підряснику, у єпитрахилі... Так на собі єпитрахиль має і у руці хрест. І так він став із хрестом у руці і махнув рукою: „Хлопці, ідіть”⁹⁷.

Очевидно реалії нелегального існування вимагали від священників пристосовуватися до нових умов. Тому цей «сон» став тільки підтвердженням необхідності душпастирські потреби вірних вважати пріоритетними. Тому вони пішли до хати, де зібралось велике число вірників, яких отці висповідали та уділяли Святе Причастя.

Від того часу в отців почали запрошувати до навколишніх сіл Боржавської долини, а саме Виноградівського та Іршавського районів. Саме таким чином була створена група підпільно-діючих священників, котра спочатку складалася з трьох священників, а згодом до них долучилися ще двоє. Це були: о. Іван Маргітич з Рахова, о. Петро Орос з села Білки, о. Іван Ченгері з села Олешник, о. Іван Роман зі села Суха та о. Іван Горінецький з села Верб'яж⁹⁸. Служили отці всім потребуючим вірникам і навіть людям з угорських сіл Матієва, Шаланок та інших. Отець Петро та о. Іван Ченгері знали угорську мову, тому без проблем уділили Святі Тайни та служили угорцям. Отець Іван Маргітич не дуже добре володів угорською, але попри це все ж старався допомагати і навіть сповідав⁹⁹.

Діяльність отців привертала увагу органів влади, які бажали різними способами зліквідувати групу священників, арештувати та позбавити волі, тому

⁹⁷ Маргітич І. Інтерв'ю від 03.08.2000, 13.

⁹⁸ Бич М. *Підпільна група греко-католицьких священників Боржавської долини – Виноградівського та Іршавського районів* Масляник О.(ред) *Народний владика Іван Маргітич*, 83.

⁹⁹ Ребрик А. *Народний Єпископ Іван Маргітич (2011)*.

для цього створювалися різні плани¹⁰⁰. Один з таких був напередодні свята Преображення Господнього, коли до батька отця Івана прийшов родич, який попередив про можливу облаву вночі та день після того по всіх селах. Трое священників, а саме о. Петро Орос, о. Іван Ченгері, о. Іван Маргітич та його батько через небезпеку вирушили до батькового друга лісника, який жив на хуторі неподалік та через пізню годину вирішили не турбувати господарів і заночувати в копиці сіна в них на подвір'ї¹⁰¹. Цікавим було те, що в цього пана було три собаки, які в день не підпускали чужих до будинку, а в цьому випадку не подали жодного звуку, що дозволило отцям врятуватися. Ця група священників була прекрасним зразком незламності духу і пастирської відданості своєму народові та Церкві загалом¹⁰².

Ще одне чудо відбулося того ж дня коли на молитву та посвяту плодів зібралось близько тисячі людей. Через це двоє отців сповідало, а о. Іван Маргітич почав служити Літургію, та серед людей був «безпекаш», який в часі «Іже Херувим», стріляючи у повітря, кричав: «Народу відійти, солдатам оточити!»¹⁰³. Отці, що сповідали розчинилися в натовпі, що втікав, а до о. Івана підійшов той «безпекаш» з пістолетом і повів його в ліс. Тоді ж підбігла 20-річна дочка лісника Єлизавета Кормош схопила «безпекаша» за руку чим дала можливість о. Івану втекти, сама ж на диво теж залишилася після цього цілою і непошкодженою. Цікавим фактом є те, що ця літургія була завершена через 50 років у 2000 році, на якій були присутні Єлизавета Кормош та інші живі свідки тої події¹⁰⁴. Весь цей час органи держбезпеки знали поіменно всіх священників МГКЄ і далі продовжували розробляти плани як то схопити отців та звинуватити їх у зв'язках з ОУН-УПА, та завдяки Божому провидінню отцям ще певний час вдавалося оминати підставних людей¹⁰⁵.

¹⁰⁰ Бендас С. Бендас Д. *Священники-мученики, сповідники вірності*, 307.

¹⁰¹ Маргітич Ю. *Блаженний, хто йде в ім'я Господнє...* Масляник О. (ред). *Народний владика Іван Маргітич*, 60.

¹⁰² Франко П. *Репресоване духовенство УГКЦ*, Львів 2006, 341.

¹⁰³ Маргітич Ю. *Блаженний, хто йде в ім'я Господнє...* Масляник О. (ред). *Народний владика Іван Маргітич*, 61.

¹⁰⁴ Маргітич Ю. *Блаженний, хто йде в ім'я Господнє...* Масляник О. (ред). *Народний владика Іван Маргітич*, 62.

¹⁰⁵ Бендас С. Бендас Д. *Священники-мученики, сповідники вірності*, 309.

Довго все ж не вдалося діяти цій групі священників, адже таки вдалося владі розробити план, який б зміг отримати факти офіційного священослужіння отців в підпіллі. КДБ знайшли чоловіка якого змусили коритися їхнім вказівкам. План був наступний: через підставного нареченого в часі уділення тайни вінчання зловити отців і заарештувати. Таким нареченим був Василь Рішко, наречений родички о. Івана, котра не здогадувалася про підставу.

Все відбувалося наступним чином: шлюб мали давати о. Іван Маргітич та о. Іван Роман, наречений наполягав на таємному вінчанні через що і не було жодних підозр та вже в день самого вінчання батьки нареченої були проти цього і просили залишити їхній дім, бо довкола ходять підозрілі люди. Хтось почав виламувати двері до хати, о. Іван Роман втікав через вікно та його схопили. Отця Івана Маргітича кагебісти знайшли в сусідній кімнаті під ліжком і теж заарештували¹⁰⁶. Як згадував той день сам владика Іван:

Молоді прибули своєчасно. Вже вони тут підвечір були... То було десь вже так, як звечорілося, та покище ми прийшли так добра година була... Вже так ввечері відбувалося то... Ми зайшли до хати... Тодів же мати молодой каже: „Хоч би Ви були не прийшли... У нас якийсь такий страх... Тут якісь люди ходять кругом хати звечора...“ Ми прийшли вже, вже все... Тоді так домовилися, що скоренько готовитися до сповіді молодим, Служба Божа, причащатися, після Служби Божой будуть вінчатися. І тоді молодий каже, що „ти іди сповідайся, а я вийду подивлюся, як там, чи там все впорядку, чи не треба боятися. Він вийшов і скоро зайшов. Каже: „Замкніть двері на всякий випадок...“ Як тільки молода стала на коліна сповідатися, тут вже почали стукати у двері. – „Открой, а то розіб'єм...“ Потім вони відкрили... Зайшли три кагебісти. – „Руки вверх...“ Все так обшукували... І якось, доки вони знайшли, мені вдалося, що така булла підпільна чаша до Служби Божой і інше, що було потрібно, там спрятали. Була така прошарочка під столом і я там у ту прошарку поклав ті всі речі. Поклав я там і потім вони того не помітили і то так залишилося¹⁰⁷.

Після арешту отців було відправлено в обласне відділення КДБ, де начальник того управління особисто намовляв кожного з отців по окремо на відступництво від ГКЦ та на співпрацю з місцевою владою та КДБ¹⁰⁸. Сам владика Іван казав, що. «коли інших отців тримали два-три місяці, то нас – більш

¹⁰⁶ Маргітич Ю. *Блаженний, хто йде в ім'я Господнє...* Масляник О. (ред). *Народний владика Іван Маргітич*, 63.

¹⁰⁷ Маргітич І. Інтерв'ю від 03.08.2000, 14.

¹⁰⁸ «Владика Іван (Маргітич) – символ єдності Мукачівської єпархії ГКЦ та УГКЦ» // http://news.ugcc.ua/news/vladika_%D0%86van_marg%D1%96tich__simvol_iednost%D1%96_mukach%D1%96vskoi_jeparh%D1%96i_gkts_ta_ugkts__glava_ugkts_na_zakarpat%D1%96_65209.html (15.10.2020).

ніж пів року. Замість релігійної пропаганди присудили нам антирадянську і дали по 25 років»¹⁰⁹. Перебували стільки часу під слідством аби знаходячись на свободі не уникнули від суду. Таке рішення було прийнято слідчим 5 травня 1951 року Севлюшського відділення Галкіним на основі ст. 148 та ст. 156 УПК УРСР¹¹⁰.

Спочатку о. Маргітичу інкримінували ст. 56 – про розпалювання релігійної ворожнечі, за яку засудженому могли дати від 6 місяців до двох років. Оскільки, на думку слідчих, це було занадто мало, то змінили статтю на «політичну» – 54.¹¹¹ Тут вже священика звинувачували в антирадянській пропаганді з відповідним покаранням – від 10 до 25 років позбавлення волі, без можливості подати апеляцію¹¹².

Таким чином отців було заарештовано 5 березня 1951, а 18 вересня цього ж року був вирок судової колегії кримінальних справ Закарпатського обласного суду (ст.54-10, ч. 2 та 54-12 КК УРСР) на 25 років ув'язнення з пораженням у правах терміном на 5 років, а також конфіскація майна¹¹³. У вирокі було сказано, що:

для здійснення більш активної боротьби проти православ'я він переходить на нелегальне положення, нав'язував злочинні зв'язки з своїми супутниками також нелегалами/священниками/ Романом, Орос і Ченгері, з якими проводив наклепи на радянську дійсність, одноразово з цим використовував серед населення різні релігійні забобони. Крім цього нелегально проводив навчання релігії дітей шкільного віку, прививаючи останнім любов до католицизму, відриваючи їх від радянської дійсності¹¹⁴.

Після суду через Львівську тюрму-розподільник о. Іван був відправлений в табори ГУЛАГу, розташовані в Омській області. Будучи на засланні, отець Іван перебував в нелюдських умовах і мав тільки одне право: щоденно виконувати норму роботи, а саме впродовж дня переносити 5 тисяч цеглин зі складу до місця

¹⁰⁹ Гаврош О. *Іван Маргітич: «Кожен народ мусить нести свій хрест»* Масляник О. (ред). *Народний владика Іван Маргітич*, 160.

¹¹⁰ ДАЛО, ф. С-5901, оп. 1, спр.2937, арк. 5. Додаток №2.

¹¹¹ ДАЛО, ф. С-5901, оп. 1, спр.2937, арк. 852 Додаток №3.

¹¹² Маргітич І. Інтерв'ю від 03.08.2000, 16.

¹¹³ ДАЛО, ф. С-5901, оп. 1, спр. -62/51, арк. 170. Додаток №4.

¹¹⁴ ДАЛО, ф. С-5901, оп. 1, спр. -62/51, арк. 170. Додаток №4.

будови і у відповідний спосіб їх поскладати, що було за межами людського розуму¹¹⁵. Разом із отцем Іваном сиділо двоє угорських священників, двоє чоловіків з Великого Бичкова, засуджені за український націоналізм, а також лісник із Скотарського. Також в таборі було чимало галичан. Будучи ув'язненим, о. Івана не полишала думка, що Радянський Союз довго не зможе існувати, адже його розкрадають звідусіль. Коли заключенні прибули в в'язницю, з них сформували окрему бригаду, на чолі якої був вчитель-білорус, який, як порядна людина, чесно записував скільки було виконано роботи впродовж дня, тому виходило не більше половини в день. В той самий час інші бригади виконували норму більшу в 1,5 рази за що їм записували 3 дні. Таким чином, через 3 місяці бригаду о. Івана розформували, а в новій він робив лише третину роботи, за що йому писали 153% роботи, бо начальству було важливо аби були проценти, тому така система мусіла розпастися. Новий бригадир просив: «Хлопці, тільки не сидіть, а рухайтесь, а на папері діло буде»¹¹⁶.

Навіть в таких не людських умовах для життя о. Іван продовжував служити як священнослужитель, ділитися словом Божим та Господніми дарами з ув'язненими. Доказом цього є спогади одного співв'язня пана Михайла Коперльоса, який згадував про отця як дуже добру людину. Цей земляк, голова бригади, в якій працював о. Іван, свідчив, що майбутній владика завжди вставав раніше всіх, молився та добросовісно працював. Часто був змушений сидіти в карцері через затримки на молитві перед роботою. Попри фізичні наруги та фізичну працю о. Іван сам не падав духом, ба навіть більше, – підтримував та вселяв дух у в'язнів, які часто не витримували табірної праці, зневірялися і навіть чинили суїцид¹¹⁷. Словами «Хлопці, лиш молимося Богу, то мусить бути інакше» о. Іван всіляко підтримував та переконував, що варто молитися та вірити, адже так вічно не буде і прийдуть змінити; окрім цього завжди радо ділився тим що отримувал від родини та читав, навчав в'язнів Святого Письма, яке отримав

¹¹⁵ Зимомря М. *Людина та вимір її образу: від голови – до неба*, 8.

¹¹⁶ Гаврош О. *Іван Маргітич: «Кожен народ мусить нести свій хрест»* Масляник О. (ред). *Народний владика Іван Маргітич*, 161.

¹¹⁷ Грапенюк А. *Іван Маргітич – незламний ісповідник віри та заповідей Христа*.

посилкою та переховував¹¹⁸. Окрім цього в часі перебування на засланні о. Іван навчився пристосовуватися до умов та служити Божественну Літургію. Тюремні наглядачі та начальство знали, що отець служить¹¹⁹. В умовах табору через відсутність просфори та вина треба було використовувати свою «пастирську второпність», яку здобував ще з семінарійної лавки. А відбувалося це наступним чином: рідні присилали з дому ізюм, який висушували потім замочували і так він починав бродити, що в процесі згодом використовували як вино до Святої Євхаристії. Найчастіше на Літургії, окрім о. Івана Романа, який був ув'язнений разом з о. Іваном, були ще люди, а саме двоє чоловіків з України, які були православними, але так молячись і спілкуючись з отцями вже до кінця стали такими свідомими греко-католиками¹²⁰.

Таким чином побув майже рік в тюрмі і чотири в таборі. За ті чотири роки мав зароблених вісім років, це було так якщо бригада робила 150% праці або і більше, тобто рахувалося, що один день – як три¹²¹.

Згодом, опісля смерті Йосифа Сталіна в березні 1953 року для ув'язнених прийшло полегшення, а з часом навіть визволення. Завдяки багаторічним клопотанням батька о. Івана до генеральної прокуратури СРСР, отець був звільнений з-під варті із зняттям судимості та пораження у правах (довідка про звільнення 1-1-а-а № 0036438 від 06.09.1955 року)¹²². Повертаючись додому плацкартним потягом, робив одноденну зупинку в Москві 11 березня 1955 року та з 13 по 17 березня цього ж року перебував в Києві¹²³. Згодом, опісля повернення владики Миколая Чарнецького в 1956 році¹²⁴ з таборів ГУЛАГу о. Іван мав з ним зустріч під час якої єпископ передав дозвіл отцю Івану приймати до лона ГКЦ на Закарпатті тих священників, які під тиском влади перейшли на

¹¹⁸ Носа В. *Змагання владики Івана Маргітича за свободу ГКЦ разом з єпископами Галичини та за Відродження громад ГКЦ у Рахові*. Масляник О. (ред). *Народний владика Іван Маргітич*, 9.

¹¹⁹ Маргітич І. Інтерв'ю від 03.08.2000, 16.

¹²⁰ Маргітич І. Інтерв'ю від 03.08.2000, 17.

¹²¹ Гаврош О. *Іван Маргітич: «Кожен народ мусить нести свій хрест»* Масляник О. (ред). *Народний владика Іван Маргітич*, 161.

¹²² Маргітич Ю. *Блаженний, хто йде в ім'я Господнє...* Масляник О. (ред). *Народний владика Іван Маргітич*, 64.

¹²³ Зимомря М. *Людина та вимір її образу: від голови – до неба*, 28.

¹²⁴ Левець Ю. (ред) *Закарпаття в етнополітичному вимірі. Закарпаття в складі Української РСР*, 83.

православ'я. Таку настанову було передано з Ватикану саме отцю Івану за його духовний авторитет та побожну поставу¹²⁵.

Після заслання о. Маргітич повернувся додому хворим. Довший час не міг знайти роботу, адже коли дізнавалися, що він греко-католицький священник та колишній в'язень, то всюди йому відмовляли. Згодом прийняли отця на роботу в місцевий колгосп простим працівником у виноградній ланці де він пропрацював два роки.

Представники влади продовжували стежити за о. Іваном і після повернення з табору. Мали місце перевірки працівників КДБ, профілактичні розмови погрози, штрафи та переслідування рідні. Проте о. Іван продовжував підпільно служити та задовольняти духовні потреби вірників як і свого села, так і всюди де цього потребували¹²⁶. Найважче в сім'ї Маргітичів напевно прийшлося молодшому братові, який був офіцером. Саме через це з районного управління КДБ і сільради писали в частину, де він служив, що брату «запеклого антирадянщика» не місце в «доблесній Радянській Армії». Антирадянщиком був сам о. Іван, адже тоді свідомий українець та віруючий вважалися антирадянщиками, бо як казали самі працівники КДБ: «Ми також українці, але на цьому не наголошуємо, говоримо російською», адже коли до тебе зверталися російською, а ти відповідав українською, – це вже вважалося націоналізмом.¹²⁷

В рідному Боржавському були дуже раді отцю, а він в свою чергу, продовжував підпільно служити, хрестити, вінчати та обслуговувати всі хати і навіть тих, домашні яких перейшли на православ'я і відріклися від своєї віри¹²⁸. В день отець працював в колгоспі, а вже вночі йшов до хати і служив службу по всій області, йшов де його потребували і куди запрошували. Так було майже в кожному селі, що був якийсь дім, де його приймали і куди було добре всім

¹²⁵ Роман В. *Іван Маргітич – незламний ісповідник віри та заповідей Христа* Масляник О. (ред). *Народний владика Іван Маргітич*, 112.

¹²⁶ Бендас С. Бендас Д. *Священники-мученики, сповідники вірності*, 134.

¹²⁷ Гаврош О. *Іван Маргітич: «Кожен народ мусить нести свій хрест»* Масляник О. (ред). *Народний владика Іван Маргітич*, 164.

¹²⁸ *Владика Іван Маргітич* // <https://synod.ugcc.ua/data/vladyka-ivan-margitych-439/> (21.10.2020).

потрапити. Часто не маючи як добратися до місця призначення, їхав чималу відстань велосипедом¹²⁹.

Отець Василь Зейкан, доктор богослов'я, декан Хустський, який в той час був ще малим хлопцем, ділиться своїми спогадами про владика Івана, який закарбувався в його пам'яті відданим та щирим: «Одного вечора о. Іван не прийшов у назначений час на службу, вірники, що чекали пару годин почали розходитися, аж з'явився весь мокрий отець з велосипедом. Виявилося, що по дорозі його засліпила зустрічна машина і він з'їхав у глибокий кювет й поламав велосипед. Довелося йому пішки у дощ йти до своїх вірників»¹³⁰. Згодом, вже коли мав позичений мотоцикл, то так виштовхував його за межі села не заводячи і вже аж потім заводив, бо знали, що отець його має і були спеціальні люди, які слідкували за ним. Коли ж їздив автобусом, то часто досипав в дорозі туди і назад, бо майже вся ніч була зайнята¹³¹. З часом отець придбав собі власний мотоцикл. Та через не досипання та їзду на якому в червні 1973 року потрапив небезпечне ДТП біля с. Березинки, коли їхав до брата¹³². Такими слова отець Іван коментує той випадок:

Біля Березинки, як їхати на Мукачево, ззаду зустрічної вантажної машини, раптом вискочили декілька жінок з мотиками. Аби уникнути наїзду, я спробував проїхати ближче до авто, але на волосину не розрахував і зачепив кермом машину. Мене кинуло аж на другий бік. Коли мотоцикл перекидався, то ліва нога заплуталася у причандалах - і мені відірвало стопу. Нерозірваними залишилися задні сухожилля. У Мукачеві, куди мене відвезли, лікарі вирішили відрізати ногу вище коліна. Але один з них наполог зачекати. Дякувати Богу, рана загоїлася. Однак хвора нога дає за себе знати і сьогодні¹³³.

Варто відзначити, що навіть будучи в тяжкому та хворобливому стані був взірцем твердості віри та духу. Як згадує о. Василь Носа, що при першому знайомстві в лікарні, о. Іван для нього став прикладом стійкості, як

¹²⁹ Маргітич І. Інтерв'ю від 03.08.2000, 26.

¹³⁰ *Пам'яті владика Івана Маргітича* // <https://zakarpattya.net.ua/Blogs/115295-Pamiati--vladyky-Ivana-Marhitycha> (21.20.2020).

¹³¹ Маргітич І. Інтерв'ю від 03.08.2000, 26.

¹³² Бендас С. Бендас Д. *Священники-мученики, сповідники вірності*, 134.

¹³³ Гаврош О. *Іван Маргітич: «Кожен народ мусить нести свій хрест»* Масляник О. (ред). *Народний владика Іван Маргітич*, 163.

надприродним обдаруванням, бо мав рівновагу духу, завдяки якій ні на кого не нарікав, подавав взірцевий приклад терпіння у важкій хворобі¹³⁴.

Варто відзначити, що в часи підпілля священники для відправи Літургії, зазвичай одягали лише епитрахилі заради конспірації. Що ж стосується о. Івана, то як згадує сучасниця о. Івана Маргітича, п. Марія Логош, той завжди був на службі в повних ризах на відміну від решти, котрі були лише в епитрахілях через небезпеку:

Він був дуже скромний. Скільки священників до нас приходили, то все лиш мали епитрахиль, а іншого не мали, а він – всю атрибутику з собою мав: ризи і все носив. Ми все казали: “Пане священнику, Ви не боїтеся, як подивляться, що у Вашій сумці тій?” А він каже: “Мою сумку Бог стереже“. Він у все-все то одівався повністю. Не раз мама каже: “Котрий буде священник?” Я кажу: “Той, що одівається в ризи“¹³⁵.

Як згадував сам о. Іван таким прикладом ревного служіння для нього був о. Йосип Гуга із с. Дравці який: « все був одягнений у повну священничу одягу на Службу Божу підпільну, де б він не був і коли... Від нього я потім взяв приклад і так само робив»¹³⁶.

Самі ж підпільні богослужіння відбувалися наступним чином:

В одній з кімнат на час відправи готувався столик зі свічками та хрестом. Там, де зберігались в хаті антиминос, чаша та лиск ставились там же. Де не було-священик приносив з собою Перед літургією тривала сповідь. Після богослужіння готувалась невелика трапеза і, якщо дозволяв час, вірники спілкувались між собою та священником, ділились новинами релігійного життя чи то в СРСР, чи у вільному світі, про які час від часу дізнавались, слухаючи крізь «глушилки» радіоприймачі».¹³⁷

В часі свого підпільного служіння часто їздив на Рахівщину, Міжгірщину, Тячівщину та інші райони Закарпаття і весь час старався підтримувати зв'язки із єпископами, священниками Львівської, Івано-Франківської та іншими

¹³⁴ Носа В. *Скріплені вірою й окріплені Церквою*, 241.

¹³⁵ Логош М. Інтерв'ю від 08.08.2000 / інтерв'юер Кузьмик О. // АПЦ, апр. П-1-1-1162, 3.

¹³⁶ Маргітич І. Інтерв'ю від 03.08.2000, 27.

¹³⁷ Зейкан В. *Риси підпільного пастирського служіння о. Івана Маргітича на прикладі Іршави* Масляник О. (ред). *Народний владика Іван Маргітич*, 78.

епархіями, навіть з-за кордону¹³⁸. Окрім того вважав, що саме завдяки взаємодії, єдності та спільних дій галицьких та закарпатських греко-католиків та і всіх вірних на теренах України Церква спільними зусиллями і вийшла з підпілля¹³⁹.

Саме на період підпілля, релігійних поневірянь та переслідувань греко-католиків припадає життя і діяльність отця Івана Маргітича. Постійно працював на благо Церкви та людей, довгий час, працюючи в день у колгоспі, вночі підпільно займався душпастирством. Попри всі виклики він як ісповідник віри, переобувши ув'язнення в таборах ГУЛАГу, зазнавши різного роду можливих тортур не переставав бути вірним своїй Церкві¹⁴⁰

---

¹³⁸ Роман В. *Іван Маргітич – незламний ісповідник віри та заповідей Христа* Масляник О. (ред). *Народний владика Іван Маргітич*, 112.

¹³⁹ *Вшанування Владика Івана Маргітича відбулося під гаслом втілення його ідей* // <https://zakarpattia.net.ua/Blogs/114158-Vshanuvannia-Vladyky-Ivana-Marhitycha-vidbulosia-pid-haslom-vtilennia-yoho-idei> (25.10.2020).

¹⁴⁰ Гаюк В. *Мужній воїн Христової Церкви* Масляник О. (ред). *Народний владика Іван Маргітич*, 96-97.

РОЗДІЛ III

РОЛЬ ВЛАДИКИ ІВАНА МАРГІТИЧА У ВІДРОДЖЕННІ МУКАЧІВСЬКОЇ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЄПАРХІЇ (КІН. 1980 – ПОЧ. 1990 РОКІВ)

3.1 Особливості руху за легалізацію ГКЦ на Закарпатті

З приходом до влади в 1985 році Михайла Горбачова політично-релігійна ситуація на теренах Радянського Союзу поволі почала змінюватися¹. Однією з позитивних сторін горбачовських реформ було звільнення протягом 1986-1987 рр. майже всіх політичних та релігійних в'язнів, котрі, вийшовши на волю, створили кістяк відновленого руху за громадянські, національні та релігійні права в Україні².

Одним з перших кроків у справі легалізації ГКЦ в Україні, як в Галичині так і в Закарпатті, став відкритий лист від 4 серпня 1987 року. Серед його підписантів був владика Іван Семедій. Ініціаторами цього звернення були підпільний владика Павло Василик та релігійний правозахисник, родом із Закарпаття, Йосиф Тереля³. Він був головою «Ініціативної групи захисту прав віруючих і церкви в Україні», створеної в 1982 році і згодом відомої як Комітет захисту УКЦ⁴. Діяльність Терелі вже в 1987 році продовжив політв'язень Іван Гея як голова КзУКЦ⁵. Серед греко-католицького духовенства, яке увійшло до складу цієї релігійної правозахисної організації також були священники з Галичини: ерм. Матей Гаврилів, випускник Ленінградської духовної семінарії, свячений відомим митрополитом Нікодимом (Ротовим), згодом перейшов в лоно ГКЦ і вступив в ЧСВВ, за свою активну діяльність був покараний наприкінці 1987 року

¹ Крупчан С. Крупчан Т. *Новий довідник: Історія України*, Київ, 2006, 65.

² Боцюрків Б. *Українська греко-католицька Церква в катакомбах (1946-1989)*, 25. (pdf).

³ Заява духовництва катакомбної УГКЦ напередодні ювілею Тисячоліття Хрещення України. – Україна, 4 серпня 1987 р. // Гайковський М. (упоряд). *Хресною дорогою: функціонування і спроби ліквідації Української Греко-Католицької Церкви в умовах СРСР у 1939-1941 та 1944-1946 роках*. Львів 2006, 612-613

⁴ Майороші М. *Спільні зусилля духовенства та вірних Галицької Митрополії та Мукачівської єпархії за легалізацію ГКЦ в Україні*. Марцелюк П. (ред) "Правда визволить", 168.

⁵ Бублик Т. *Історія виходу Української Католицької Церкви з підпільних умов існування: інтерв'ю з учасником боротьби за легалізацію* // Катакомбна Церква. Львів 2009, 6

примусовим покликанням до війська в Чорнобильську зону; о. Петро Зеленюх, підпільно висвячений священник з Яворівщини; о. Ярослав Лесів, політв'язень та дисидент, якого висвятив на священника вл. Павло Василик в 1988 році⁶. Треба сказати, важливу підтримку діяльності Комітету надавав вл. Павло Василик, зокрема, у проведенні багатотисячних богослужінь «під відкритим небом»⁷. Можна з впевненістю сказати, що саме ця заява стала точкою опори для відкрити протистоянь та дій духовенства та вірних за легалізацію ГКЦ. Саме так, почалися акції протесту у вигляді відкритих богослужінь, одним з перших та найбільших стала служба в с. Грушів Дрогобицького району Львівської області 26 квітня 1987 року, куди з часом, через явлення Богородиці сходилися паломники з різних куточків західного регіону України⁸.

Наступного 1988 року, на Великодню п'ятницю на кладовищі в м. Ужгороді було вперше проведено відправу, яку очолив владика Іван, після якої богослужіння там відбувалися регулярно⁹, а 27 вересня 1988 року на свято Воздвиження Чесного Хреста відбулася перша публічна Архієрейська літургія, яку очолив єпископ Іван разом з багатьма священниками¹⁰. Ця Літургія стала прикладом і дала поштовх та натхнення аби наслідувати та почати служити в інших містах та селах¹¹. Завдяки такому прикладу впродовж початку наступного 1989 року було направлено безліч листів з проханням про реєстрацію греко-католицьких громад від більш ніж 20 населених пунктів Закарпатської області¹².

Мукачівська єпархія виходила з підпілля вимучена, виснажена та не зламана, і станом на 1988 рік вона налічувала близько 50 священників, 20 ченців та черниць навколо яких групувалося більш ніж 15 тисяч вірників ГКЦ¹³. Хоч це

---

⁶ Бублик Т. *Учась греко-католицького мирянства у русі за легалізацію УГКЦ: на прикладі діяльності комітету захисту УКЦ (середина 1980-х – початок 1990-х рр.)* // <http://ichistory.org.ua/2014/01/31/o-taras-bublyk-uchast-greko-katolyts-kogo-myryanstva-u-rusi-za-legalizatsiyu-ugtsk-na-prykladi-diyal-nosti-komitetu-zahystu-ukts-seredyna-1980-h-pochatok-1990-h-rr/> (12.10.2020).

⁷ Інтерв'ю з вл. Павлом Василюком від 22.10.1996, Івано-Франківська обл., м. Коломия. Інтерв'юєр Л. Купчик // АПЦ. – Ф. 1. – Оп. 1. – Спр. 455. – Арк. 8.

⁸ Майороші М. *Спільні зусилля духовенства та вірних Галицької Митрополії та Мукачівської єпархії за легалізацію ГКЦ в Україні* Марцелюк П. (ред) "Правда визволить" Жовква 2015, 170.

⁹ Майороші М. *Спільні зусилля духовенства та вірних Галицької Митрополії та Мукачівської єпархії за легалізацію ГКЦ в Україні* Марцелюк П. (ред) "Правда визволить" , 171.

¹⁰ Коссей Ю. *Владика Іоанн Семедій - духовний діяч Закарпаття*, 66.

¹¹ Бендас Д. *Виховання духовних кадрів в Мукачівській греко-католицькій єпархії (1949-1989)*, 21.

¹² Бойко Р. *Особливості греко-католицького підпілля в Україні напередодні легалізації УГКЦ* // Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Сер. : Историчне релігієзнавство. - 2009. - Вип. 1, 19.

¹³ Бойко Р. *Особливості греко-католицького підпілля в Україні напередодні легалізації УГКЦ*, 15.

і були роки перебудови та радянська влада та правоохоронні органи всякими способами старалися довести безпідставність легалізації ГКЦ, оскільки взагалі не хотіли визнавати жодного права на її існування, адже в священниках вони вбачали «ворожих осіб» для суспільства, а в релігії «обман»¹⁴.

Наступний 1989 рік був вирішальним та кінцевим у стараннях та праці греко-католиків за право визнання та легалізації. Впродовж цього року відбулося чимала кількість вирішальних та важливих подій, таких як: поїздки делегацій духовенства і мирян до Москви, майже піврічне голодування на Арбаті в Москві аби добитися своїх вимог, а також багатьма протестами. Найбільший з яких відбувся 17 вересня 1989 року у Львові, участь в якому взяло понад 250 тисяч людей, що призвело до значного розголосу і процес легалізації набув міжнародного масштабу¹⁵. Про ГКЦ заговорив західний світ. Так, спочатку в газеті «The Catholic Herald», а згодом і у газеті «The New York Times» було опубліковано статтю «Ватикан і Схід: зниження бар'єрів швидкими темпами», в яких йшлося про події у Львові 17 вересня та про можливі перемовини між Ватиканом та Радянським Союзом щодо проблеми ГКЦ в Україні¹⁶. Автор статті приводить слова першого секретаря ЦК КПУ Володимира Івашко, який вважає, що уніати та православні мають рівні права виявляти своє віроісповідання, зокрема, «приблизно 40 відсотків населення нашого району є віруючими. Половина з них – віруючі Української Католицької Церкви. Можливо, це більше половини, і ми не можемо ігнорувати їх вимоги»¹⁷.

Переломною була зустріч 1 грудня 1989 року папи Івана Павла II з Михайлом Горбачовим, на якій понтифік наполягав на припиненні гонінь супроти ГКЦ на Україні, на що, як не дивно, президент СРСР погодився і виконав його прохання¹⁸. Треба сказати, що перед візитом генерального секретаря ЦК

---

¹⁴ Бендас Д. *Виховання духовних кадрів в Мукачівській греко-католицькій єпархії (1949-1989)*, 22.

¹⁵ Майороші М. *Спільні зусилля духовенства та вірних Галицької Митрополії та Мукачівської єпархії за легалізацію ГКЦ в Україні* Марцелюк П. (ред) "Правда визволить" Жовква: Місіонер, 2015, 173.

¹⁶ Clyde Haberman *VATICAN AND EAST LOWERING BARRIERS AT A RAPID TEMPO*, The New York Times, October 1, 1989 // <https://www.nytimes.com/1989/10/01/world/vatican-and-east-lowering-barriers-at-a-rapid-tempo.html?searchResultPosition=1> (29.11.2020).

¹⁷ Esther B. Fein *Ukrainian Catholics Move Into the Open*, The New York Times, October 29, 1989 // <https://www.nytimes.com/1989/10/29/world/ukrainian-catholics-move-into-the-open.html?searchResultPosition=1> (29.11.2020).

¹⁸ Бублик Т. *ЕВОЛЮЦІЯ СТОСУНКІВ ГРЕКО-КАТОЛИКІВ З РАДЯНСЬКОЮ ВЛАДОЮ (1985–1991)* Гілея: науковий вісник, № 87, 2014, 153.

КПРС до Ватикану (20 листопада) була видана Заява Ради у справах релігій, згідно якої греко-католики отримали дозвіл реєструвати свої громади¹⁹. Цікаво, що її не публікували кілька днів і лише напередодні зустрічі М. Горбачова з Іваном Павлом II Заява появилася на сторінках місцевої преси: 29 листопада в Івано-Франківській газеті «Прикарпатська правда», 30 листопада – у Львівській «Вільна Україна» та 1 грудня – у Тернопільській «Вільне життя», однак не на перших шпальтах, а як невеличка замітка. Показовим став факт відмови закарпатського партійного офіціозу «Закарпатська правда» друкувати повідомлення про дозвіл на реєстрацію греко-католицьких громад²⁰.

Очевидно, що ця зустріч папи з президентом, яка стала «перемогою» всієї Католицької Церкви в особі Івана Павла II²¹, падіння тоталітарних режимів у країнах Центральної та Південно-Східної Європи (1989-1991 рр.), наростаючі процеси демократизації як у Радянському Союзі в цілому, так і в Україні, зокрема, істотно вплинули на подальший перебіг подій²².

Все це похвалило і втішило духовенство та мирян ГКЦ та не означало, що радянська влада відразу визнала ГКЦ як юридичну особу. В Заяві не було розглянуто питання реабілітації Церкви (тобто повернення її майна), визнано наявну єпископську структуру тощо. Чинovníки вимагали від греко-католиків повернути всі храми, якими вже на той час вони користувалися без дозволу влади і починати процедуру реєстрації згідно законодавства. Тому на думку канадського дослідника Богдана Боцюрківа, що партапарат прагнув зупинити процес відродження ГКЦ, захистити структури РПЦ в західних областях України і віддалити греко-католиків від національно-демократичного табору, використовуючи при цьому вміння радянських органів влади застосовувати бюрократичну тяганину під час реєстрації громад²³.

¹⁹ Бублик Т. *ЕВОЛЮЦІЯ СТОСУНКІВ ГРЕКО-КАТОЛИКІВ З РАДЯНСЬКОЮ ВЛАДОЮ (1985–1991)*, 153.

²⁰ Кочан Н. *Брестская уния и Украинская Католическая Церковь в экуменической перспективе* // ред. кол. М. Смирнов, Г. Аввакумов та інші – №50. – Брюссель-Москва-Мюнхен, 1995, 26-57.

²¹ Майороші М. *Спільні зусилля духовенства та вірних Галицької Митрополії та Мукачівської єпархії за легалізацію ГКЦ в Україні* Марцелюк П. (ред) "Правда визволить", 175.

²² Левенець Ю. (ред) *Закарпаття в етнополітичному вимірі. Закарпаття в складі Української РСР*, 448.

²³ *Bociurkiw. Ukrainiński Kościół katolicki w ZSSR za Gorbaczowa*, 164-165. (B. Bociurkiw. *Ukrainiński Kościół katolicki w ZSSR za Gorbaczowa* // *Więź* 11-12 (397-398/1991), 150-171.

У такій невизначеній ситуації на Закарпатті процес реєстрації громад ГКЦ та передачу храмів затягнувся, що сприяло загостренню соціально-політичної обстановки. Обласна Рада була змушена у червні 1990 р. звернутися телеграмою до Ради у справах релігій при Раді Міністрів УРСР і СРСР з проханням пришвидшити рішення щодо реєстрації ГКЦ громад і вже впродовж 14-18 серпня 1990 р. обласна Рада народних депутатів надала право проводити реєстрацію релігійних громад районним і міським Радам народних депутатів²⁴. Та юридично ГКЦ здобула остаточне визнання із затвердженням свого статуту 15 червня 1991 р. в Києві. Відтоді Церква отримала всі права релігійної організації, передбачені радянським законодавством²⁵.

Після офіційної легалізації для вірних та духовенства постали нові виклики, зокрема розбудова структур, повернення церковного майна, будівництво нових храмів, підготовка молодого покоління, складність яких полягала в тому, що не тільки реабілітуватися, але, що головніше, – зберегти всі надбаня підпілля та примножити їх²⁶.

3.2 Діяльність владики Івана Маргітича у 1980-х роках та його участь в боротьбі за відродження ГКЦ

Загальне становище ГКЦ на Закарпатті в 80-х роках ХХ ст. було важким не тільки через репресії радянської влади, але і через відсутність достатньої кількості священників, які могли б уможливити підпільну діяльні церкви. Саме ця недостача провідників суттєво пригальмувала процес виходу з підпілля²⁷. Духовна академія була закрита, монастирі закриті, отці старшого покоління «доживали віку» і часто вже не могли священнодіяти, через що чисельність

---

²⁴ Бендас Д. *Виховання духовних кадрів в Мукачівській греко-католицькій єпархії (1949-1989)*, 23.

²⁵ Бублик Т. *Еволюція стосунків греко-католиків з Радянською владою (1985–1991)*, 153.

²⁶ Майороші М. *Спільні зусилля духовенства та вірних Галицької Митрополії та Мукачівської єпархії за легалізацію ГКЦ в Україні*. Марцелюк П. (ред) "Правда визволить", 181.

²⁷ Бровдій Ю. *Владика Іван Маргітич-організатор підпільної духовної семінарії(1980-1988рр)*. Масляник О. (ред). *Народний владика Іван Маргітич*, 75.

греко-католиків зменшувалась. Тому виникла потреба рятувати Церкву, готуючи нові кадри душпастирів в умовах репресій та атеїстичної пропаганди²⁸.

Як вже було написано, що в Мукачівській єпархії проводилося таємне навчання кандидатів на священників, проте відчувався брак нових покликань. Через заборону викладання релігії в школах підрастаюче покоління росло в умовах атеїзму та гонінь на Церкву та релігію²⁹. Незважаючи на це, попри відсутність достатньої кількості літератури та підручників для навчання, священники, переважно старшого покоління навчали студентів по своїх домівках³⁰. Після чого з дозволу владики кандидати на священство отримували свячення. Неодноразово, коли єпископ Олександр Хіра приїжджав додому аби провідати своїх родичів, то, на запрошення владики Івана, теж святив семінаристів, і так в серпні 1980 року він висвятив ще чотирьох хлопців³¹. Згодом, заручившись підтримкою співбратів у священстві з Галичини, а саме єпископа Володимира Стернюка зі Львова, Софрона Дмитерка з Івано-Франківська, о. Павла Мадяра та інших, попри небезпеку та страх бути повторно засудженим, о. Іван Маргітич починає підпільну підготовку молодих хлопців до священства³². Перша група була сформована 1981 року і складалася з 13 осіб, один з яких відмовився від навчання, а всі інші походили з рідного села о. Івана – Боржавського або ж з навколишніх сіл. До викладів різних духовних дисциплін долучалися інші підпільно діючі священники³³. Як про підпільне навчання згадував сам о. Іван:

Навчанням, фактично, займався я. Після робочого часу, так звечора, після вечері, так до півночі, там до часу... Потім на свято, то так у неділю вранці ще затемна сходилися, де вже було домовлено місце... Були такі місця, що можна було свobodно зайти. І так потім вже цілий день, і помолилися Службу Божу разом... Там такі кандидати були із священником цілий день і увесь вечір... Так десь по півночі, годину – дві і розходилися затемна. І то так було до 7-ми років. А в простий день, так післяробочого

---

²⁸ Бровдій Ю. *Владика Іван Маргітич-організатор підпільної духовної семінарії(1980-1988рр)*. Масляник О. (ред). *Народний владика Іван Маргітич*, 68.

²⁹ Бендас Д. *Виховання духовних кадрів в Мукачівській греко-католицькій єпархії (1949-1989)*, 17.

³⁰ Бендас Д. *Виховання духовних кадрів в Мукачівській греко-католицькій єпархії (1949-1989)*, 17.

³¹ Бендас Д. *Легальна і нелегальна підготовка священників у Мукачівській Єпархії* // Благовісник №3, 2002, 11.

³² Бровдій Ю. *Владика Іван Маргітич-організатор підпільної духовної семінарії(1980-1988рр)*. Масляник О. (ред). *Народний владика Іван Маргітич*, 69.

³³ *Маргітич Іван — народний єпископ* // <https://100krokviv.info/2017/02/marhitych-ivan-narodnyj-epyskop/>(11.10.2020).

часу до півночі, старалися все, щобввечір так більше... Від півночі до ранку, щоб можна було так подрімати, бо треба бути на ногах цілий день. І то вже було так...³⁴

Отець Василь Носа згадує якими словами о. Іван заохочував студентів до навчання: «Готуйтеся всесторонньо, знайте і дяківську справу, вчіть добре Ірмологіон, бо прийде свобода ГКЦ, а дяків буде мало, і священник сам буде мусити навчити вірників співати та помагати виконувати треби»³⁵.

Варто відзначити, що навіть в тому часі отець Іван звертав свою увагу не тільки на підготовку майбутніх священників, а навіть і на дітей та молодь. Свої молоді роки о. Василь Зейкан такими словами згадує виховання та навчання від о. Івана:

Отець Іван Маргітич найбільш вимогливо, навіть прискіпливо екзаменував нас при кожній зустрічі (в нашій хаті-кожної першої п'ятниці), перевіряючи наші знання молитов, катехизму, гласів, тощо. Признаюся, не раз доводилося мені червоніти, та й не лишень мені. Не шкодував ні часу, ні сил. Прибував, наскільки йому те вдавалось, за декілька годин до наміченого часу відправи св. Літургії навчав, скрупульозно, у притаманній йому манері, Закону Божого. Як правило, в нашій хаті о. І. Маргітич перебував від першої п'ятниці до першої неділі місяця, і всі ці декілька днів були ніби часом своєрідних духовних вправ. Був вчителем і віри, і життя³⁶.

В процесі навчання виникали проблеми з навчальними підручниками. Спочатку використовували Святе Письмо слов'янською, а згодом – українською, також використовували літературу, яка була нелегально передана з Чехословаччини через різних священників-емігрантів або римо-католиків, яка в більшості випадків була малого кишенькового формату, що було зручно для користування підпільно діючим священникам³⁷. Варто згадати випадок, коли місцеві агенти служб безпеки виявили підпільну семінарію. Подія ця відбувалася в ніч з 3 на 4 грудня 1986 року, під час служби Божої в помешканні Івана Бродія. Туди ввірвалися КДБ з представниками сільської ради і наказали «йти всім пішки

---

³⁴ Маргітич І. Інтерв'ю від 03.08.2000, 27.

³⁵ Носа В. *Змагання владика Івана Маргітича за свободу ГКЦ разом з єпископами Галичини та за Відродження громад ГКЦ у Рахові*. Масляник О. (ред). *Народний владика Іван Маргітич*, 11.

³⁶ Зейкан В. *Риси підпільного пастирського служіння о. Івана Маргітича на прикладі Іршави* Масляник О. (ред). *Народний владика Іван Маргітич*, 80.

³⁷ Бровдій Ю. *Владика Іван Маргітич-організатор підпільної духовної семінарії(1980-1988рр)*. Масляник О. (ред). *Народний владика Іван Маргітич*, 72.

до сільської ради, в тому числі і священник просто у ризах!», нащо о. Іван категорично відмовився і наставляв на тому, що поки не зніме ризи нікуди не піде³⁸.

На диво всіх присутніх, після відвідин сільської ради, усіх разом з о. Іваном, відпустили додому, це при тому що в таких випадках садили мінімум на 15 діб. Опісля того, вся група повертаючись додому серед темної ночі співали та дякували Богу³⁹. Та все ж згодом, 23 грудня 1986 р. адміністративна комісія Ради народних депутатів виписала постанову та покарала о. Маргітича штрафом у розмірі 50 карбованців за «вірність Папі» та за «проведення молитовних зборів»⁴⁰. Від так, закінчивши семирічну підготовку, 27 березня 1988 року 12 студентів були рукоположені Івано-Франківським єпископом Софроном Дмитреком з благословення Львівського архієпископа Володимира Стернюка. Цікавим є той факт, що 5 цих студентів – сини одного батька, а саме Івана Бровдія, який також був кандидатом до священства, разом зі всіма решту⁴¹. У п'ятницю, 25 березня кандидатам було уділено піддияконські свячення, в суботу дияконські, а в неділю, 27-го, було рукоположено дванадцять пресвітерів. Найстаршому з них, о. Івану Бровдію, було 73 роки, а найменшому, його сину, 31 рік⁴².

Варто відзначити, що ці свячення викликали обурення в тодішнього очільника Мукачівської єпархії Івана Семедія, адже вони відбувалися без його відома і згоди. Тоді законність цих свячень пояснювалася тим, що в часі репресій супроти Церкви не існувало як такої територіальної церковної юрисдикції, через що не було потреби питати керуючого єпископа дозволу⁴³. Такі кроки зі сторони о. Івана Маргітича свідчили про певні розходження, які існували в середовищі підпільної ГКЦ на Закарпатті.

---

³⁸ Бровдій Ю. *Владика Іван Маргітич-організатор підпільної духовної семінарії(1980-1988рр)*. Масляник О. (ред). *Народний владика Іван Маргітич*, 73.

³⁹ Костак І. *Подяка Богу з нагоди перших свячень у Боржавській підпільній семінарії* // <https://1939.in.ua/memoirs/o-ivan-kostak-podiaka-bohu-z-nahody-pershikh-sviachen-u-borzhavs-kiy-pidpil-niy-seminarii/>(11.11.2020).

⁴⁰ Додаток №6.

⁴¹ Маргітич І. Інтерв'ю від 03.08.2000, 31.

⁴² Костак І. *Подяка Богу з нагоди перших свячень у Боржавській підпільній семінарії* (11.11.2020).

⁴³ Бендас Д. *Виховання духовних кадрів в Мукачівській греко-католицькій єпархії (1949-1989)*, 20.

В кінці 1980-их років отець Іван проводить активну діяльність та участь у боротьбі за легалізацію і реабілітацію Греко-Католицької Церкви⁴⁴. Він увійшов в правозахисну організацію Комітет захисту УКЦ, яка поставили перед собою мету добитися легалізації ГКЦ в Україні.

Можна сказати, що саме відкритий лист до Папи Івана Павла II від 4 серпня 1987 року про вихід греко-католиків з підпілля став відправною точкою для о. Маргітича у його боротьбі за легалізацію ГКЦ в Україні. Він був серед тих 23-х священників, які підписали цей документ⁴⁵. Сама заява складалася із підписів владик Павла Василика, Івана Семедія, 23-ьох священників, ченців, черниць та близько 150 вірників⁴⁶.

Саме на тлі розвитку руху за легалізацію ГКЦ в Україні в житті о. Івана Маргітича сталася важлива подія, оскільки він був висвячений на єпископа. Хіротонію 10 вересня 1987 року у Львові звершив владика Софрон Дмитерко, надаючи йому права єпископа-помічника для Мукачівської греко-католицької єпархії⁴⁷. Важливим є той факт, що про хіротонію не знав владика-ординарій Іван Семедій, що спричинило непорозуміння та напруження серед духовенства. У зв'язку з такими обставинами вже згодом єпископ Йосиф Головач у листах до кардинала Мирослава Марусина та митрополита Володимира Стернюка писав:

Дорогий Отче Володимир! Наше декілька десятків річне знайомство, котре з перших днів його існування створилося тісніші зв'язки в житті наших єпархій... В цей час Ваші погляди щодо життя наших єпархій не розходились, ми могли відверто обмінюватись думками, щиросердечно співробітничати. Ми тоді повністю обговорили ті безчинства і грубі втручання в справи нашої єпархії, котрі творились зараз вже Вашими підлеглими. Ви самі жалілись на них, і ми були, і почували себе безсильними. І все-ж я окрилений від'їхав від Вас, увіреним в тім, що все поправиться. На мій великий жаль, що сталося не можу зрозуміти.

Перший ледяний душ дістав я тоді, коли будучи в Римі, блаженніший Мирослав заставляв підписувати мого ординарія і мене на предмет прохання в приєднанні Мукачівської єпархії до Львівської і тоді стало нам тільки ясним навіщо потрібно було з грубішим порушенням церковного законодавства висвятити Вами нам єпископа Івана

---

⁴⁴ Піпаш В. *Іван Маргітич-невтомний релігійний, церковний та громадський діяч* // Масляник О. (ред). *Народний владика Іван Маргітич*, 98.

⁴⁵ Заява духівництва катакомбної УГКЦ напередодні ювілею Тисячоліття Хрещення України. – Україна, 4 серпня 1987 р. // Гайковський М.(ред) *Хресною дорогою: функціонування і спроби ліквідації Української Греко-Католицької Церкви в умовах СРСР у 1939-1941 та 1944-1946 роках*, 612-613

⁴⁶ Майороші М. *Спільні зусилля духовенства та вірних Галицької Митрополії та Мукачівської єпархії за легалізацію ГКЦ в Україні*. Марцелюк П. (ред) "Правда визволить", 169.

⁴⁷ Боцюрків Б. *УКРАЇНСЬКА ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКА ЦЕРКВА В КАТАКОМБАХ (1946 -1989)*, 159. (pdf).

Маргітича, зробити з нього «порушника присяги» при висвяченні в пресвітери, де він під присягою обіцяв «вірність і послух єпископу Теодору і всім його законним наслідкам»⁴⁸

Через два місяці, а саме 10 листопада прийшов лист від Глави УГКЦ, Блаженнішого Патріарха й Кардинала Мирослава Івана Любачівського: «Для владика Івана Маргітича. Мирослав І. Кардинал Любачівський. 10.XI.1987», який засвідчував канонічність свячень та факт хіротонії єпископа Івана⁴⁹.

Далі в грудні 1987 року владика Іван був одним із учасників першої делегації УГКЦ у Москву, де під час таємної зустрічі із закордонними журналістами ділився реальним становищем УГКЦ⁵⁰. Сам владика Іван так згадує той час:

Коли ми перший раз поїхали у Москву, на чолі із головою комітету тодішнього, Іваном Гелем, то на квартирі Огороднікова, того кореспондента, журналіста, там тоді був присутній Лев Якунін, православний священник. Огородніков із Левом Якуніном організували пресконференцію на квартирі в Огороднікова. Були там із 9 країн світу представники преси і кореспонденти. У тому числі був кореспондент із Голландії... То була так однокімнатна квартира і був стіл...То голова комітетусидів так за столом і ще там хтось на трьох стільцях, а посол сидів так на боці. А другі стояли, не було де сісти там. То була однокімнатна квартира і ще так не була залаштowana, щоб можна було стільки осіб прийняти, щоб можна було сісти. Вони так одні стоячи... Потім ті кореспонденти задавали питання... На ті питання відповідалося... Говорилося про стан нашої підпільної Церкви... Про стан підпільної Української Греко-Католицької Церкви... Це всі сприймали... Виступаючи, „відкриваючи, ту пресконференцію, отець Лев Якунін називав той „собор Львівський, що відбувся у 1946 році у Львові, „розбійничим собором“. Що то „собору“ не було, то було таке незаконне... Той „собор“ організувало КГБ, то не був „церковний собор“, а то був „розбійничий собор“, бо він духовно і морально старався знищити таку Церкву, яка була найбільшою на Західній Україні. Так все це було...⁵¹

Згодом 18 травня 1988 року на міжнародному симпозиумі, що відбувався у Москві за сприянням всесвітнього комітету захисту Миру та за участі представників СРСР та США, владика Іван Маргітич представив та ознайомив присутніх із реальним станом УГКЦ⁵². Після повернення з Москви владика Іван

⁴⁸ Коссей Ю. *Помічний єпископ Йосиф Головач та його заслуги*, 218-219.

⁴⁹ Зимомря М. *Світле протистояння вітрам: Владика Іван Маргітич*. // Масляник О. (ред). *Народний владика Іван Маргітич*, 126.

⁵⁰ Піпаш В. *Іван Маргітич-невтомний релігійний, церковний та громадський діяч* // Масляник О. (ред). *Народний владика Іван Маргітич*, 100. *Християнський голос* Г. Теодорович. (ред) Збірник пам'яток самвидаву Комітету захисту Української Католицької Церкви / Львів 2007. 71

⁵¹ Маргітич І. Інтерв'ю від 03.08.2000, 3.0

⁵² Маргітич Ю. *Блаженний, хто йде в ім'я Господнє...* Масляник О. (ред). *Народний владика Іван Маргітич*, 66.

вже не чекав офіційної заяви про легалізацію, а так вже в січні 1989 року почав відкрито служити, вийшовши цілою громадою с. Боржавське з підпілля⁵³. Був першим, хто відправив Службу Божу угорською мовою в селі Шаланки Виноградівського району. Відбулося це 7 січня 1989 року, а було то так:

До мене прийшли угорці з цього села і попросили у них відслужити службу Божу. А я в мадярських селах правив у підпіллі — і до арешту, і після. Тож мене люди знали. Я не мав застереження, що мене переслідував угорський режим. Угорці – греко-католики в цьому не винні. Я виконував свій християнський обов'язок священника⁵⁴.

Від тоді владика проводив постійні богослужіння, а місцева влада вже не так вороже реагувала як раніше та все ж за цей рік не одержав жодного карбованця із своєї пенсії, бо її забирали як штраф за адміністративні правопорушення⁵⁵. Важливим був момент, коли з травня по листопад 1989 року на Арбаті у Москві відбувалися безперервне голодування українських греко-католиків за визнання своєї Церкви. Учасниками цієї акції була і група вірників із Закарпаття, організована владикою Маргітичем⁵⁶.

Владика Іван Маргітич постійно від імені духовенства МГКС звертався із заявами у різні владні інстанції. Так, зокрема, 25 травня 1989 року, від імені єпископів Івана Семедія та Йосифа Головача він передав звернення народному депутатові академіку Андрію Сахарову, у якому просив про легалізацію для ГКЦ в Україні⁵⁷.

Врешті-решт активні заходи греко-католиків не минули даремно і влада надала їм, хай дуже обмежені права, але вони змогли реєструвати свої громади⁵⁸. Владика Іван Маргітич про перші місяці свободи залишив цікаву згадку: «...на новорічні свята 1990 року один ужгородський полковник КДБ прислав мені

---

⁵³ Зимомря М. *Людина та вимір її образу: від голови – до неба*, 29.

⁵⁴ Гаврош О. *Іван Маргітич: «Кожен народ мусить нести свій хрест»* Масляник О. (ред). *Народний владика Іван Маргітич*, 167.

⁵⁵ Маргітич Ю. *Блаженний, хто йде в ім'я Господнє... Масляник О. (ред). Народний владика Іван Маргітич*, 67.

⁵⁶ Данилаш В. *роль владика Івана Маргітича у відродженні греко-католицької Церкви на Закарпатті*. Носа В. *Змагання владика Івана Маргітича за свободу ГКЦ разом з єпископами Галичини та за Відродження громад ГКЦ у Рахові*. Масляник О. (ред). *Народний владика Іван Маргітич*, 37.

⁵⁷ Заява духівництва катакомбної УГКЦ напередодні ювілею Тисячоліття Хрещення України. – Україна, 4 серпня 1987 р. // Гайковський М. (ред) *Хресною дорогою: функціонування і спроби ліквідації Української Греко-Католицької Церкви в умовах СРСР у 1939-1941 та 1944-1946 роках*, 613-614.

⁵⁸ Майороші М. *Спільні зусилля духовенства та вірних Галицької Митрополії та Мукачівської єпархії за легалізацію ГКЦ в Україні*. Марцелюк П. (ред) *"Правда визволить"*, 175.

привітання. Навіть згадав про Бога. Я аж здивувався. Невдовзі я одним з перших отримав реабілітаційний лист з Києва. Причому клопотання не подавав. Думаю, це була ініціатива тих кагебістів, які мною займалися»⁵⁹. Цікавим є той факт, що навіть серед кагебістів знаходилися такі особи, які були порядними, ставилися з пошаною та дивувалися його відвазі⁶⁰. Повністю реабілітований владика Іван був Верховним судом вже незалежної України у 1992 році⁶¹.

3.3 Внесок владика Івана Маргітича у відновлення структур Мукачівської греко-католицької єпархії на початку 1990-х років

Відразу опісля легалізації ГКЦ на Закарпатті у 1990 р., з ініціативи національно-демократичних сил краю («Просвіти», Товариства української мови ім. Т. Шевченка, та ін.) та за активної підтримки єпископа Івана Маргітича порушено питання про канонічне підпорядкування Мукачівської єпархії юрисдикції Предстоятеля УГКЦ⁶². Це питання було озвучене на першому Синоді ієрархів УГКЦ в Римі у червні 1990 року, на якому були владика І. Маргітич разом із вл. І. Семедієм та вл. Й. Головачем. Саме вл. Маргітич виразив бажання, за його словами, більшості вірників Закарпаття бути у єдності з греко-католиками України⁶³. Для кращого розуміння варто відзначити, що в часі підпілля ієрархія МГКЄ, а саме владика Іван Семедій, не були противниками Галичини, а навпаки підтримували зв'язки і разом виборювали свободу для Церкви. В момент коли ж наступила легалізація, то провід МГКЄ, не беручи до уваги бажань більшості вірників Закарпаття, вирішив і надалі перебувати в «статусі свого права» та не підпорядковуватися Києво-Галицькій митрополії⁶⁴. Тоді ж у присутності папи

---

⁵⁹ Гаврош О. *Іван Маргітич: «Кожен народ мусить нести свій хрест»* Масляник О. (ред). *Народний владика Іван Маргітич*, 167.

⁶⁰ Костак І. *Змагання преосвященного владика Івана Маргітича за вихід греко-католицької церкви з підпілля* Масляник О. (ред). *Народний владика Іван Маргітич*, 56.

⁶¹ Гаюк В. *Мужній воїн Христової Церкви* Масляник О. (ред). *Народний владика Іван Маргітич*, 97.

⁶² Феніч В. *Від ліквідації до відродження: греко-католики в сучасному релігійному житті на Закарпатті* // https://risu.org.ua/ua/index/studios/materials_conferences/45321/ (15.11.2020).

⁶³ Майороші М. *Спільні зусилля духовенства та вірних Галицької Митрополії та Мукачівської єпархії за легалізацію ГКЦ в Україні*. Марцелюк П. (ред) "Правда визволить", 179.

⁶⁴ Носа В. *Змагання владика Івана Маргітича за свободу ГКЦ разом з єпископами Галичини та за Відродження громад ГКЦ у Рахові*. Масляник О. (ред). *Народний владика Іван Маргітич*, 14.

Івана Павла II та всіх єпископів, владика Іван Семедій так виразився щодо слів вл. Маргітича: «То є бажання Івана Маргітича, а не вірників, а ти, Іване, мовчи, не маєш права голосу, бо ти є незаконно висвячений». На що отримав відповідь від вл. Дмитерка, який говорив: «Я заявляю перед Вами та усім світом, що хіротонія єпископа І. Маргітича, яку я здійснив за благословення Святішого Отця І. Павла II 10 вересня 1987 р., є законною»⁶⁵.

Тут треба зазначити, що Апостольський престол відразу ж після виходу Церкви із катакомбного існування зайнявся питанням визнання підпільних хіротоній. Тому після зустрічі з Папою у червні 1990 року Ватикан визнав всі хіротонії і вніс греко-католицьких єпископів у списки архиєреїв Католицької Церкви. Буллою від 5 січня Святіший Отець папа Іван Павло II призначив вл. Івана титулярним єпископом Скополенська в Емімонті та іменував єпископом-помічником МГКЄ⁶⁶. Цікавим є те, що на черговому VII Синоді УГКЦ, який відбувався в Римі з 3 по 10 лютого 1991 року два єпископи із Закарпаття не прибули через безпідставні та видумані причини. В цьому часі один з них збирав підписи до заяви, які були не правосильними через підписування проти волі народу, яка була зовсім протилежною. Адже жоден релігійно і національно свідомий священник не підписувався, а лише мадяромовні «самобутні русини»⁶⁷. Цього року ж був написаний лист владикою Семедієм до папи Івана Павла II в якому владика «пояснював» свою точку зору стосовно з'єднання з УГКЦ:

1. Закарпаття не належить до Великої України.
2. Наш народ не український і називається русинами.
3. Наша церква об'єдналася з Римом без українців в Мукачеві 1646р.
4. Наша традиція відрізняється від української.
5. Об'єднання нашої церкви Церви з українською ієрархією збудить спротив нашого народу, що може принести до трагічного наслідку.
6. Наша Церква не для українців, але для русинів, і була і Церквою свого права; тобто самостійно підчинена прямо святій Столиці.

---

⁶⁵ Спогади єп. І. Маргітича про Синод у Римі та інтерв'ю В. Ящишаку, 1997, Носа В. *Змагання владика Івана Маргітича за свободу ГКЦ разом з єпископами Галичини та за Відродження громад ГКЦ у Рахові*. Масляник О. (ред). *Народний владика Іван Маргітич*, 14.

⁶⁶ Гаюк В. *Мужній воїн Христової Церкви* Масляник О. (ред). *Народний владика Іван Маргітич*, 97.

⁶⁷ Маргітич І. *Єдність віри і народу (Релігійно-політична ситуація на Закарпатті в 1990-91рр)* Чикаго: Комісія зв'язку й інформації закарпатських українців(КоЗІ) 1991, 4.

7. Ми готові співпрацювати з єпископами та священниками української ієрархії, але відстоюємо нашу національну та церковну самобутність.

8. Просимо Вашу Святість ласкаво, обговорити можливість про створення нашої єпархії зі столицею у Хусті, що було би передумовою нової митрополії⁶⁸.

Дізнавшись про такі дії ужгородського єпископа, синодальні Отці Синоду ГКЦ написали до папи 9 лютого 1991 р. листа, у якому просять Святу Столицю «не розділювати тіло Греко-католицької Церкви в Україні, не відділювати Закарпатську Греко-католицьку Церкву від Галицької Митрополії»⁶⁹.

Для підтвердження своїх слів щодо бажання вірників приєднатися до УГКЦ, владика Іван відкрито ставить питання про єднання перед людьми. На відміну від тогочасного проводу МГКЄ, яке було проти єдності так ще й подавало свої докази щодо небажання вірних до єдності. Як згадує о. Василь Носа:

Було багато священників, яких ніколи ніхто не питає, чи хочуть вони статусу незалежності від Галицької митрополії. Провід Мукачівської єпархії подавав прохання, яке підписували прихильники політичного духовного сепаратизму чи так званого «русинізму», і Ватикан визнав той автономний статус («*sui juris*») для греко-католиків Закарпаття на основі необ'єктивної інформації. Коли владика Іван Маргітич довідався про це, то почав спростовувати усі ці факти перед Ватиканом, але дуже мудро, він двічі провів відкритий плебісцит у громадах з перервою у кілька років⁷⁰.

Мотивувалося це все зі сторони вл. Івана Семедія тим, що начебто більшість вірних на Закарпатті складають не українці, а саме «етнічні русини»⁷¹.

За сприянням вл. Івана Маргітича, перший з'їзд греко-католиків Закарпаття відбувся 31 липня 1992 року, де вірні самі протокольно оформляли своє бажання в об'єднанні та підтвердили слова вл. Івана щодо кількості бажаючих в єдності з УГКЦ. Враховуючи, що на той час в Україні не було представника Апостольської столиці, вл. Іван особисто відвіз протоколи цього першого плебісциту МГКЄ до Москви, де передав їх Апостольському візитатору

---

⁶⁸ Лист владки Івана Семедія. Додаток №9.

⁶⁹ *Ще про сепаратистські дії єп. Семедія в Ужгороді* // <http://www.patriarkhat.org.ua/statti-zhurnalu/sche-pro-separatystski-diji-jep-semediya-v-uzhgorodi/> (20.11.2020).

⁷⁰ Носа В. від 01.08.2014 / інтерв'юєр Грапелюк А. // *Іван Маргітич – незламний ісповідник віри та заповідей Христа* // <https://www.dukhovnist.in.ua/uk/postati/909-ivan-marhituch2> (19.11.2020).

⁷¹ *Ще про сепаратистські дії єп. Семедія в Ужгороді* // <http://www.patriarkhat.org.ua/statti-zhurnalu/sche-pro-separatystski-diji-jep-semediya-v-uzhgorodi/> (20.11.2020).

Фаустину Коласуоно⁷². Від так, після проханням вл. Івана про підпорядкування МГКЄ Верховному Архієпископу УГКЦ, опираючись на заяви більш ніж 50 громад про приналежність до УГКЦ, Синод Єпископів в 1992 році вдруге звернувся до папи Івана Павла II з цим проханням⁷³. Опісля перегляду даних щодо бажання більшості до єдності з УГКЦ, Апостольським Престолом у 1993 році було відправлено на Закарпаття префекта Східної Конгрегації Аккіле Сільвестріні, котрий прибувши переконався в правдивості протоколів⁷⁴. Та навіть попри це, Апостольська Столиця вирішила зберегти статус «свого права» для Мукачівської єпархії. Поряд з тим вл. Івана Маргітича було призначено синкелом для мирян української ідентичності, надавши йому право брати участь в Синодах Єпископів УГКЦ, але без права голосу⁷⁵. Беручи до уваги результати першого плебісциту, Апостольська Столиця розробляє план-проект створення з'єднаної Закарпатської митрополії з Верховним Архієпископом УГКЦ, котрий був узгоджений та підписаний всіма єпископами Мукачівської єпархії – Іваном Семедієм, Іваном Маргітичем та Йосипом Головачем⁷⁶. Та підтримка зі сторони проводу Мукачівської єпархії, а саме вл. І. Семедія та вл. Й. Головача тривала не довго. Прикладом цього свідчить масовий друк в березні 1994 року маніфесту під назвою «Про статус підпорядкування Мукачівській греко-католицької Єпархії» укладений о. Юрієм Сабовим та схвалений вл. І. Семедієм до друку, в якому вже в перших рядках читалося: «...Хочемо довести до відома Церковної влади (Апостольському Престолу) нашу позицію в цих питаннях, точніше, наше категоричне заперечення як ідеї підпорядкування нашої Єпархії під юрисдикцію Львівської Архієпархії, так і ідеї патріархату у такій формі, в якій її уявляють

⁷² Носа В. *Змагання владики Івана Маргітича за свободу ГКЦ разом з єпископами Галичини та за Відродження громад ГКЦ у Рахові*. Масляник О. (ред). *Народний владики Іван Маргітич*, 15.

⁷³ Пелехатий І. *Змагання владики Івана Маргітича за єдність греко-католицької церкви в Україні у 1990-2002 рр.* Масляник О. (ред). *Народний владики Іван Маргітич*, 27.

⁷⁴ Піпаш В. *Іван Маргітич – як активний громадсько-патріотичний діяч* // <https://zakarpattia.net.ua/Blogs/114158-Vshanuvannia-Vladyky-Ivana-Marhitycha-vidbulosia-pid-haslom-vtilennia-ioho-idei> (19.11.2020).

⁷⁵ Майороші М. *Спільні зусилля духовенства та вірних Галицької Митрополії та Мукачівської єпархії за легалізацію ГКЦ в Україні*. Марцелюк П. (ред) *"Правда визволить"*, 179.

⁷⁶ Піпаш В. *Іван Маргітич – як активний громадсько-патріотичний діяч* // <https://zakarpattia.net.ua/Blogs/114158-Vshanuvannia-Vladyky-Ivana-Marhitycha-vidbulosia-pid-haslom-vtilennia-ioho-idei>.

деякі творці стороники⁷⁷. Саме тому було відкликано підписи двох владик із проекту про утворення Мукачівської митрополії і який був не ухвалений через спротив духовенства, опонентів об'єднання⁷⁸.

На тлі цих канонічних дискусій, вл. Іван Маргітич не переставав служити на майбутнє благо своєї Церкви. Таким чином 12 липня 1993 року було висвячено вл. Іваном Семедієм двох студентів, які за сприянням вл. Маргітича були підготовлені до вступу в духовний навчальний заклад і в 1990 році були направлені на навчання в Львівську Духовну семінарію Святого Духа⁷⁹. Ця ситуація та факт, що 14 вересня 1992 року єп. Юліан Вороновський, ректор семінарії у Львові, висвятив 7 богословів, якими були Йосиф Амбруш, Василь Бляшин, Юрій Звонарь, Василь Данилаш, Михайло Шелемба, Олеска Маргітич та монах Павло Райчинець, із Закарпаття для Мукачівської єпархії «сколихнуло» провід МГКЄ. Тоді, 24 вересня 1992 року єп. Й. Головач пише лист до папського нунція Антоніо Франко, в якому говорить, що «подія, яка сталася 14 вересня 1992 р. – висвячення сімох семінаристів на священників у Львові – привела мене, єпископа Головача, священників і багатьох вірників в жах. До цього часу не можемо повірити, що це дійсно сталося. З великим нетерпінням чекаємо Вашого приїзду в Ужгород...»⁸⁰. У свій захист владика Вороновський скаже, що він мав вказівку від Блаженнішого Мирослава Івана Любачівського бути святителем, через те, що за словами вл. Маргітича, цих семінаристів утискали в Мукачівській єпархії як «свідомих» українців. Бо реальність була така, що після легалізації ГКЦ визнаючи себе священником-українцем чи бажання єднання з УГКЦ викликало в проводу Мукачівської єпархії несприйняття, вішався ярлик «не наш священник» та моментами навіть відмову в канонічному отриманні місця для служіння⁸¹.

⁷⁷ Пелехатий І. *Змагання владика Івана Маргітича за єдність греко-католицької церкви в Україні у 1990-2002 рр.* Масляник О. (ред). *Народний владика Іван Маргітич*, 30.

⁷⁸ Горват Б – Лавер Ю. *Про Закарпатську ГК митрополію і навколо неї* // <http://www.patriyarkhat.org.ua/statti-zhurnalu/pro-zakarpatsku-hk-mytropoliyu-i-navkolo-neji/> (19.11.2020).

⁷⁹ Бендас Д. *Виховання духовних кадрів в Мукачівській греко-католицькій єпархії (1949-1989)*, 26.

⁸⁰ Бендас Д. *Виховання духовних кадрів в Мукачівській греко-католицькій єпархії (1949-1989)*, 27.

⁸¹ Носа В. *Змагання владика Івана Маргітича за свободу ГКЦ разом з єпископами Галичини та за Відродження громад ГКЦ у Рахові.* Масляник О. (ред). *Народний владика Іван Маргітич*, 19.

Тоді ж і сам папський нунцій Антоніо Франко почав займатися цією та іншими справами, які несли в собі певний конфлікт. Цікавим був той факт, що в листі до Антоніо Франко о. др. Елемір Ортутай від 12 листопада 1992 року пише: «Я гордий, що мене звинувачують в тому, що мій друг – український єпископ Маргітич», визнаючи тим самим спосіб мислення та підтримуючи вл. Івана⁸².

Впродовж своєї єпископської та священничої діяльності владикою Іваном завжди керувала думка єдності. Владиці було важливо не просто вийти Церквою з підпілля, але із «катакомб» розділення; потрібно було працювати крок за кроком, толерантно ставитися до інших церков, результатом чого може стати утворення єдиної помісної Церкви в Україні⁸³. Владика Іван постійно повторював такі слова: «Єдність народу – це та велика сила, яку ніхто і ніщо не може перемогти. Тому нас стараються всіляко роздроблювати: і на різні, хоч і подібні між собою релігії, і на численні, хоч загалом дуже схожі партії. Не можна вважати патріотами тих людей, які сприяють роздробленню»⁸⁴. Боротьба зі всіма викликами потребувала чималих затрат сили. Тож для цього владика Іван створив греко-католицьку спілку імені митрополита Андрея Шептицького, учасниками якої були як і священники так і чимала кількість мирян, які ставили собі за мету возз'єднання Мукачівської єпархії з УГКЦ⁸⁵. В 1996 році відбуваються декілька важливих подій за участі вл. Івана Маргітича. Зокрема, в часі відкриття Собору св. Юри 6 жовтня у Львові 480 закарпатських греко-католиків на чолі з вл. Іваном одноголосно схвалили звернення до Собору, яке звучало наступним чином: «Церковна Єдність закарпатських греко-католиків із всіма греко-католиками у єдиній УГКЦ»⁸⁶. Цього ж року, 10 листопада, з нагоди 50-річчя священничих свячень та 18-річчя Вселенського Понтифікату Святішого Папи Павла II, Його Святості було надіслано від імені закарпатських греко-

---

⁸² Ортутай Елемір – отець-доктор теології, угорець за національністю, який як і Маргітич готував священників в підпіллі. За свої слова і визнану правду о. Е. Ортутай теж «попав в немилість» єпископа-ординарія МГКЄ. Носа В. *Змагання владика Івана Маргітича за свободу ГКЦ разом з єпископами Галичини та за Відродження громад ГКЦ у Рахові*. Масляник О. (ред). *Народний владика Іван Маргітич*, 18.

⁸³ Кришеник В. *Обраний* // Екзиль II, 2015, 8.

⁸⁴ Кришеник В. *Обраний*, 9.

⁸⁵ Піпаш В. *Іван Маргітич-невтомний релігійний, церковний та громадський діяч* // Масляник О. (ред). *Народний владика Іван Маргітич*, 102.

⁸⁶ Піпаш В. *Іван Маргітич – як активний громадсько-патріотичний діяч* // [https://zakarpattia.net.ua/Blogs/114158-Vshanuvannia-Vladyky-Ivana-Marhitycha-vidbulosia-pid-haslom-vtilennia-ioho-idei\(21.11.2020\)](https://zakarpattia.net.ua/Blogs/114158-Vshanuvannia-Vladyky-Ivana-Marhitycha-vidbulosia-pid-haslom-vtilennia-ioho-idei(21.11.2020)).

католиків привітання з проханням вирішити проблему та прислухатися до болі та скромного прохання щодо ГКЦ в Україні, до якої бажає належати більшість релігійно свідомих греко-католиків Закарпаття та відмінити статус свого права для МГКЄ⁸⁷.

Наступний рік теж видався насиченим для владики. 15 березня 1997 року, під час виступу на Красному Полі, владики закликав згадувати пам'ять померлих карпатських січовиків та до посилення праці за єднання Мукачівської єпархії та УГКЦ. Варто згадати, що в серпні цього року відбулася поїздка 92 прочан разом з владикою Іваном на зустріч з папою Іваном Павлом ІІ, який спілкувався з закарпатцями українською мовою про бажання перших підпорядкування Мукачівської єпархії УГКЦ, яке, на жаль, теж не дало своїх плодів⁸⁸. Та все ж після цієї зустрічі сам владики згадував, що в тому часі з ним спілкувався державний секретар Анджело Содано, який казав, що потреба та прохання владики та його мирян про возз'єднання є почуті: «Ми працюємо у Ватикані у тому напрямі, щоб на зміну владиці Івану Семеді прийшов такий єпископ, місія якого завершиться єдністю Греко-католицької Церкви в Україні» – запевняв Содано, говорячи про майбутнього владику Ніла Шашіка⁸⁹. В одному листі до заступника головного редактора газети «За вільну Україну» Олександра Маслянка владики Іван писав:

Шановний пане редакторе! Дорогий друже Олександрє! Ви просили мене написати статтю для газети. ... ми одна кров, один нарід з нашими братами з другого боку Карпат і мова в нас одна. На жаль, на Закарпатті паразитують різні антиукраїнські елементи під покриткою «русинства» за натхненням проімперського, промосковського Кадебе разом з мадяронами і чехофілами, зі «своїми» ренегатами, розраховуючи на категорію ще несвідомих людей. Як відомо, всі ці ворожі елементи поки що пошіптують про моральну і політичну ізоляцію Закарпаття від України, то наш владики Семедій, підкреслюючи своє «русинство», виступив явним авангардом цих сил, публікуючи в комуністичних газетах домагання національно ворожих елементів не приєднувати Закарпатську Греко-

---

⁸⁷ Піпаш В. *Іван Маргітич-невтомний релігійний, церковний та громадський діяч* // Масляник О. (ред). *Народний владики Іван Маргітич*, 104.

⁸⁸ Піпаш В. *Іван Маргітич – як активний громадсько-патріотичний діяч* // <https://zakarpattya.net.ua/Blogs/114158-Vshanuvannia-Vladyky-Ivana-Marhitycha-vidbulosia-pid-haslom-vtillennia-ioho-idei>.

⁸⁹ Носа В. від 01.08.2014 / інтерв'юєр Грапелюк А. // *Іван Маргітич – незламний ісповідник віри та заповідей Христа* // <https://www.dukhovnist.in.ua/uk/postati/909-ivan-marhituch2> (23.11.2020).

католицьку єпархію до Львівської Митрополії, тобто наразі духовно ізолювати Закарпаття від України⁹⁰.

Через триваючу зневагу українства, єпископ-синкел для вірників-українців разом із священниками та своїми мирянами проводить другий відкритий плебісцит для громад про бажання єдності з УГКЦ, протокол якого вл. Іван особисто передав Верховному Архієпископу кардиналу Любомиру Гузару у Львові у присутності свого рідного брата Юрія Маргітича, на що кардинал тоді не надав належного значення та відповів словами: «Не на часі...»⁹¹. Свідченням цього є матеріали та протоколи Постійного Синоду Єпископів УГКЦ з 11 по 12 березня 1998 року у Львові в часі якого відбувалася дискусія єпископів, результатом якої було рішення підготувати офіційний лист від Постійного Синоду щодо Закарпаття, з огляду на граничний вік проводу МГКЄ та допомогти Ватикану вибрати кандидата-наступника, а також звернутися до Риму з проханням призначення для Закарпаття Апостольського візитатора⁹².

Попри всі старання та працю владика Івана щодо єдності МГКЄ та УГКЦ так і не принесли успіху та навіть відійшовши вже на емеритуру в 2002 році не переставав душпастирювати, проповідувати Слово Боже, надихати вірних на майбутню боротьбу та змагання за духовну єдність, покладаючи надії на владика Мілана Шашіка⁹³. Ця постать вселяла у владика Івана надію, адже вл. Мілан вже на той час був високоосвіченим з дипломатичним досвідом та який вже добре знався на внутрішньому питанні єдності МГКЄ з УГКЦ, адже саме він працював в Апостольській нунціатурі в Україні⁹⁴.

За активну працю щодо відродження УГКЦ 9 лютого 2001 року владика Івана Маргітича указом президента було нагороджено орденом «За заслуги 3-го

---

⁹⁰ Фрагмент листа вл. І. Маргітича до О. Масляника *Нам потрібні наші національні герої, а не призначені в Кремлі перекинчики й манкурти* // https://zik.ua/news/2017/09/07/nam_potribni_nashi_natsionalni_geroi_a_ne_pryznachen_i_v_kremli_perekinchyku_y_1163365(23.11.2020).

⁹¹ Масляник О. *Великий українець Срібної Землі* Масляник О. (ред). *Народний владика Іван Маргітич*, 121.

⁹² Пелехатий І. *Змагання владика Івана Маргітича за єдність греко-католицької церкви в Україні у 1990-2002 рр.* Масляник О. (ред). *Народний владика Іван Маргітич*, 33.

⁹³ Пелехатий І. *Змагання владика Івана Маргітича за єдність греко-католицької церкви в Україні у 1990-2002 рр.* Масляник О. (ред). *Народний владика Іван Маргітич*, 35.

⁹⁴ Носа В. *Змагання владика Івана Маргітича за свободу ГКЦ разом з єпископами Галичини та за Відродження громад ГКЦ у Рахові.* Масляник О. (ред). *Народний владика Іван Маргітич*, 20.

ступеня»⁹⁵ та різними нагородами обласної та місцевої виконавчої влади⁹⁶. Події ці відбувалися під час святкування 80-ї річниці з дня народження єпископа Івана Маргітича. Саме в цей день вперше були присутні представники районної та обласної влади, а голова Виноградівської ради П. Довжанин офіційно приносив вибачення перед владикою за його переслідування, котрі принесли немало несправедливих мук та страждань невинному владиці⁹⁷. Навіть того дня владика Іван засвідчив свою любов до служіння людям, покору в потребі спілкуванні мирян з їхнім пастирем. Вже опісля літургії, після хором співаного «многоліття» та «Боже великий, єдиний», коли мала бути традиційно заведена трапеза, на якій обласне начальство мало вручити владиці нагороду, всі ніяк не могли його дочекатися, бо він забувши за «ордени та панів» з Ужгорода, затримався зі своїми вірниками, а коли вийшов казав: «Я не міг закінчити ніяк, бо то один чоловік, то якась інша бабка підійде, з усіма треба поговорити, то як мені було полишити людей і свій нарід»⁹⁸.

Всі свої вчинки у житті робив із любов'ю до Бога та людей. Разом з вірними молився ціле життя за Церкву, за знедолений народ та багатостраждальну Батьківщину Україну⁹⁹. Через гостру серцево-судинну недостатність закінчилася життєва дорога владика Івана на 83 році життя під час Божественної літургії 7 вересня 2003 року в с. Пелипець Міжгірського району Закарпатської області, де владика посвячував новий престол¹⁰⁰. Похорон Владика Івана Маргітича відбувся, 10 вересня 2003 року в його рідному селі Боржавському. У крипті цього, збудованого Владикою Іваном храму, були захоронені його тлінні останки¹⁰¹. У своєму заповіті владика Іван писав: «Важливо, аби в Україні християни об'єдналися в єдину Помісну Церкву, яка би була рівноправною Церквою-посестрою інших помісних Церков і водночас – невід'ємною гілкою

⁹⁵ Додаток №5.

⁹⁶ Зимомря М. *Людина та вимір її образу: від голови – до неба*, 29.

⁹⁷ Маргітич Ю. *Блаженний, хто йде в ім'я Господнє...* Масляник О. (ред). *Народний владика Іван Маргітич*, 67.

⁹⁸ Кришеник *Обраний*, 10.

⁹⁹ *Народний Єпископ Іван Маргітич*// <https://1939.in.ua/genereal/narodnyu-yepyskop-ivan-marhitych-2011/> (23.11.2020).

¹⁰⁰ *Владика Іван Маргітич (4.02.1921 – 7.09.2003)*// <https://mgce.uz.ua/vladyka-ivan-margitych-4-02-1921-7-09-2003/> (24.11.2020).

¹⁰¹ *Єпископ Іван Антонович Маргітич* // http://vlibrarymk.blogspot.com/2016/02/blog-post_4.html#more (24.11.2020).

єдиної Божої Церкви. Бо Ісус Христос ясно казав: "Буде одне стадо і один пастир". Хай би процес загального єднання починався з України»¹⁰².

Як духовна особа владика Іван Маргітич завжди викликав, при зустрічі, радість у співрозмовника. За свою відкритість, щирість ще за життя був названий «Народним Єпископом». Після відходу до вічності на його честь було названо вулицю в м. Ужгород та м. Мукачеві також тут з ініціативи місцевої влади, встановлено меморіальну дошку єпископу Івану Маргітичу на будинку Мукачівської гімназії¹⁰³. Завдяки зусиллям вірних Рахова на храмі Успіння Пресвятої Богородиці, увіковічуючи пам'ять владика, було встановлено меморіальний барельєф¹⁰⁴ та відкритий парохом громади м. Рахова о. Василем Носою, музей пам'яті владика та філію Інституту Історії Церкви ім. преосвященного владика Івана Маргітича¹⁰⁵. Тут зібрано і опрацьовано на достовірність чималу кількість свідчень вірників про життя і діяльність владика, про його геройські чесноти та знаки святості його особи, що відповідають критеріям беатифікації, які були передані ієрархії МГКЄ¹⁰⁶.

Період другої половини 1980-х початку 1990-х років був невпинним часом боротьби духовенства та мирян за легалізацію ГКЦ на теренах нашої держави. Таким чином активізувалася діяльність підпільних священників, які прагнули не тільки волі для своєї Церкви, але і з'єднання ГКЦ на Закарпатті із УГКЦ. Саме в цьому часі владика Іван Маргітич здійснює своє служіння, виконуючи свою душпастирську місію в різних напрямках. Зокрема, у 1980-х він долучився до виховання нового покоління підпільних душпастирів, привівши до ієрейських свячень 12 кандидатів. Поряд з тим, він був висвячений на єпископа вл. Софроном Дмитерком. Цей крок вплинув на його стосунки з ординарієм МГКЄ вл. Іваном Семедієм, який вважав цю хіротонію неканонічною. Будучи вже єпископом він взяв активну участь у русі за легалізацію ГКЦ, увійшов до складу

---

¹⁰² Заповіт владика Івана Маргітича Масляник О. (ред). *Народний владика Іван Маргітич*, 106.

¹⁰³ Додаток №7.

¹⁰⁴ Додаток №8.

¹⁰⁵ Маргітич Ю. *Блаженний, хто йде в ім'я Господнє...* Масляник О. (ред). *Народний владика Іван Маргітич*, 67.

¹⁰⁶ Носа В. *Ісповідник віри, народний владика. До 95-річчя з дня народження Івана Маргітича* // <https://zakarpattya.net.ua/News/151342-Ispovidnyk-viry-narodnyi-vladyka.-Do-95-richchia-z-dnia-narodzhennia-Ivana-Marhitycha> (24.11.2020).

учасників КзУКЦ, був організатором богослужінь під відкритим небом. Перші роки після виходу Церкви з підпілля на Закарпатті позначилися внутрішнім протистоянням між двома групами в МГКЄ. Перша, на чолі з владиками Іваном Семедієм та Йосифом Головачем, обстоювали окремішність ГКЦ на Закарпатті, а друга, з вл. Іваном, бажала об'єднання з УГКЦ. Проте намірам «народного владика» не вдалося збутися.

ВИСНОВОК

Греко-Католицька Церква на Закарпатті в ХХ та на початку ХХІ ст. пережила чимало випробувань та викликів. Зокрема, в першій половині ХХ ст. духовенство МГКЄ проявило себе героїчно та засвідчило відданість Апостольському Престолу, хоч за це зазнало важких утисків, так 127 священників було вивезено до таборів і ув'язнено, з яких 29 там загинуло. Символом опору планам знищення ГКЦ на Закарпатті, в часі військових дій для духовенства був владика Теодор Ромжа, який прийняв за це мученицьку смерть. Після ліквідації ГКЦ було заборонено проведення будь-яких релігійних служб чи звичаїв за греко-католицьким обрядом. Духовенство у підпільних умовах використовувало різні можливі способи аби послужити своїм вірним та докласти зусиль для свого збереження. Впродовж цього важкого часу, священники використовували різні можливі способи аби послужити своїм вірним. І саме ті отці, які не відріклися своєї віри, неодноразово служили Літургії, хрестили, миропомазували, шлюбували молодят і робили все це цілком таємно аби не викликати підозр в органів місцевої влади. Саме в такому часі починає свою підпільну діяльність о. Іван Маргітич.

Одним із основних завдань даної праці було проаналізувати постать владика Івана Маргітича як підпільного душпастиря та дослідити його участь в русі за легалізацію ГКЦ в Україні.

Вже з малих літ, завдяки зразковому вихованню та навчанню, Івану було закладено релігійну та національну свідомість. За час науки в гімназії він став членом патріотичної організації «Пласт». Саме в ці роки майбутній владика сформувався як українець. Під час студій в Ужгородській семінарії майбутній владика був арештований за свої проукраїнські погляди. Однак перебування в тюрмі «Ковнер», в якій він зазнав фізичного та морального тиску, не зламали його переконань.

Закінчивши навчання в семінарії був висвячений владикою Теодором Ромжою та приступив до душпастирської праці. Своє перше серйозне і довготривале служіння в МГКЄ сповняв з 1946 по 1949 рік на парафії в м. Рахів,

де, зважаючи на важкі повоєнні часи, зумів ревно служити для добра місцевих парафіян. Згодом радянськими чиновниками його було вигнано з парафії і він переїхав у своє рідне село Боржавське.

Увесь цей час не піддавався тиску і не перейшов на православ'я, відповідно був під наглядом представників КГБ. Навіть попри можливий арешт та заборону служити почав активно священнодіяти. Навколо о. Івана гуртувалося кілька священників, які відмовилися від «возз'єднання». В умовах репресій, зберігаючи всі можливі форми конспірації, підпільні душпастирі звершували душпастирську опіку над вірними. У свій час, дана група була прикладом для ревного служіння всім іншим священникам та все ж їх вдалося «підловити». Органи держбезпеки, використавши «провокатора», арештували о. Івана Маргітича та о. Івана Романа. Після кількомісячного слідства священникам було інкриміновано політичну статтю «антирадянська пропаганда», а суд присудив аж 25 років перебування в таборах.

Перебуваючи у тюрмі, о. Іван продовжив свою священничу діяльність, а саме: молився, при можливості відправляв Літургії, намагався надати духовну допомогу спів'язням, котрі, перебуваючи в жахливих умовах, не раз потребували слів підтримки та заохочення.

Відтак повернувшись додому після дострокового звільнення, виснажений тяжкими фізичними поневіряннями, о. Іван почав активну підпільну діяльність. Бачачи нестачу священників, які могли б служити та проповідувати, він вирішив зайнятися підпільним вихованням та підготовкою майбутніх душпастирів, створивши підпільну духовну семінарію. Таким чином, впродовж семи років навчалось 12 студентів, які по закінченню навчання отримали свячення з рук Івано-Франківського єпископа Софрона Дмитерка, що обурило єпископа Івана Семедія. Цей випадок – один з перших відкритих проявів незгоди вл. Семедія та вл. Маргітича. Адже вл. Семедій не підтримував та не поділяв і наступні кроки вл. Маргітича, зокрема його вектор праці, який був скерований на об'єднання МГКЦ з УГКЦ. Владика Іван постійно настановляв та власним прикладом нелегкої праці прищеплював любов до Церкви в тих студентах, які після легалізації продовжували свою ревну душпастирську діяльність. Явним

прикладом таких учнів є о. Василь Носа, який сповняє своє служіння як парох церкви Успіння в м. Рахів. Тож будучи учнем владики Івана, він перейняв його вчення та життєву позицію щодо єдності.

Згодом, після приходу до влади Михайла Горбачова, ситуація загалом в країні почала змінюватися на краще. Саме тоді активізувався рух за легалізацію ГКЦ, який в 1980-х роках набув організованого характеру. Зокрема, в 1982 році було створено Комітет захисту УКЦ, спочатку під проводом правозахисника із Закарпаття Йосифа Терелі, а від 1987 року – головою організації став дисидент та політв'язень Іван Гель. До складу Комітету ввійшов о. Іван Маргітич. Саме в той час в житті священника відбулися великі зміни, оскільки він прийняв єпископський сан з рук єпископа Софрона Дмитерка з Івано-Франківська. Цей крок викликав невдоволення зі сторони ординарія МГКЄ вл. Івана Семедія, який звинуватив у порушенні канонічних правил. Подібні дискусії свідчили про різні групи, які сформувалися в МГКЄ протягом підпілля, та мали відмінне бачення розвитку цієї Церкви *sui juris* в майбутньому.

Владика Іван неодноразово був учасником делегацій УГКЦ до Москви, в часі яких був присутнім на прес-конференціях, надаючи інформацію про стан ГКЦ в Україні. Згодом, ще за рік до легалізації ГКЦ, владика Іван почав відкрито служити Літургії, що, було прикладом та давало натхнення для інших священників МГКЄ.

Таким чином, завдяки наполегливій праці греко-католицького духовенства та мирян, напередодні зустрічі папи Івана Павла II та Михайла Горбачова, було видано заяву Ради у справах релігій при Раді Міністрів СРСР про дозвіл греко-католикам реєструвати свої громади.

Вже опісля легалізації ГКЦ, владика Іван почав активно працювати в сфері можливого та майбутнього канонічного з'єднання Мукачівської єпархії та УГКЦ. Будучи учасником Синоду єпископів УГКЦ, він щоразу виражав своє бажання та бажання своїх вірників щодо єдності всіх греко-католиків в Україні. Доказом цього були два плебісцити ініційовані владикою Іваном для підтвердження бажання своїх мирян, на яких відкрито ставилося питання про єднання.

На жаль, попри всі старання владики Івана та його ревну працю щодо єдності, це так і не принесло успіху. Та він це не розчаровувався, продовжував служити і проповідати Боже Слово. Впродовж всього свого життя владика Іван усердно працював, служив треби та приділяв максимально багато часу для своїх вірників, які називатимуть його «Народний владика», який завжди був лагідним та привітним до співрозмовника.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

Архівні матеріали

1. Архів Управління Служби безпеки України Львівської області, Справа С-2937.
2. Василик П. Інтерв'ю від 22.10.1996 / інтерв'юер Л. Купчик // АПЦ. – Ф. 1. – Оп. 1. – Спр. 455.
3. Маргітич І. Інтерв'ю від 03.08.2000 / інтерв'юер Кузьмик О. // АПЦ, спр. П-1-1-1148.
4. Логош М. Інтерв'ю від 08.08.2000 / інтерв'юер Кузьмик О. // АПЦ, апр. П-1-1-1162.

Опубліковані документи

5. Гайковський М. (ред) *Хресною дорогою: функціонування і спроби ліквідації Української Греко-Католицької Церкви в умовах СРСР у 1939-1941 та 1944-1946 роках.* Львів 2006.
6. Зінкевич О, Лончина Т. *Мартирологія українських церков // Українська Католицька Церква, Т.ІІ, Торонто-Балтимор 1985.*
7. Лялька Я. (ред) *Літопис нескореної України: Документи, матеріали, спогади, Т:1, Львів 1993.*
8. Сергійчук В. *Ліквідація УГКЦ (1936-1946), Документи радянських органів безпеки, Т:ІІ, Київ 2006.*
9. Теодорович Г. (ред) *Християнський голос Збірник пам'яток самвидаву Комітету захисту Української Католицької Церкви / Львів 2007.*

10. Бендас Д. *Виховання духовних кадрів в Мукачівській греко-католицькій єпархії (1949-1989) // Наукові записки Ужгородського національного університету* Випуск I, Серія: Історично-релігійні студії, Ужгород 2012.
11. Бендас Д. *Легальна і нелегальна підготовка священників у Мукачівській Єпархії // Благовісник №3, 2002.*
12. Бендас Д. *Репресії радянської влади проти греко-католицького духовенства на Закарпатті в 1944-1949 роках, Ковчег. Науковий збірник з церковної історії, Т:II, Львів 2000.*
13. Бойко Р. *Особливості греко-католицького підпілля в Україні напередодні легалізації УГКЦ // Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Сер. : Історичне релігієзнавство. - 2009. - Вип.1. (pdf).*
14. Боцюрків Б. *Українська Греко-Католицька Церква в катакомбах (1946 - 1989) // Ковчег. Науковий збірник з церковної історії, Т: I, Львів 1993.*
15. Бублик Т. *Еволюція стосунків греко-католиків з Радянською владою (1985–1991) Гілея: науковий вісник, № 87, 2014,*
16. Бублик Т. *Історія виходу Української Католицької Церкви з підпільних умов існування: інтерв'ю з учасником боротьби за легалізацію // Катакомбна Церква. Львів 2009.*
17. Кочан Н. *Бресткая уния и Украинская Католическая Церковь в экуменической перспективе // Смирнов М та ін. (ред) №50. – Брюссель-Москва-Мюнхен, 1995.*
18. Кришеник В. *Обраний // Екзиль II, 2015.*
19. Марцелюк П. (ред) *«Правда визволить...», Жовква 2015.*
20. Мищак І. *Ліквідація Греко-Католицької Церкви в Україні в повоєнні роки: історіографія Історіографічні дослідження в Україні: Зб. наук. пр. — 2007. — Вип. 17. (pdf).*
21. Пагіря О. *Ліквідація радянськими органами державної безпеки греко-католицької церкви у Закарпатті (1945–1949 рр.) Ковчег. Науковий збірник з церковної історії, Т: VII, Львів 2015.(pdf).*

22. Bociurkiw B. *Ukraiński Kościół katolicki w ZSSR za Gorbaczowa // Więż* 1991.

Література

23. Бендас С. Бендас Д. *Священники-мученики, сповідники вірності*, Ужгород 1999.
24. Бистрицька Е. *Східна політика Ватикану в контексті відносин Святого Престолу з Росією та СРСР (1878 – 1964 рр)*, Тернопіль 2009.
25. Боцюрків Б. *УГКЦ і Радянська держава (1939-1950рр)*, Львів 2005.
26. Вегеш М.(ред) *Закарпаття 1919–2009 років: історія, політика, культура*. Ужгород 2010.
27. Вешег М. *Хроніка Закарпаття: 1867 – 2010рр*. Ужгород 2011.
28. Войналович В. *Партійно-державна політика щодо релігії та релігійних інституцій в Україні 1940-1960 років: політичний дискурс*, Київ 2005.
29. Гренджа-Донський В. *Щастя і Горе Карпатської України. Щоденник*. Вашингтон 1987.(pdf).
30. Дмитрук В. *Ліквідація української греко-католицької церкви на Закарпатті (друга половина 1940-х рр)*. (pdf).
31. Зимомря М. *Людина та вимір її образу: від голови – до неба*, Дрогобич 2002.
32. Капітан Л. *Ліквідація Греко-Католицької Церкви у Закарпатті, 1945–1949 рр.: ідеолого-пропагандистська складова*, Мукачево. (pdf).
33. Корсун О. – Пагіря О. *Закарпатські втікачі в СРСР: через табори ГУЛАГу і БУЗУЛУК до рідних Карпат. 1939-1949рр*. Ужгород 2011.
34. Коссей Ю. *Владика Іоанн Семедій - духовний діяч Закарпаття*, Ужгород : Закарпаття 2000.
35. Коссей Ю. *Помічний єпископ Йосиф Головач та його заслуги*, Ужгород 2001.
36. Крупчан С. Крупчан Т. *Новий довідник: Історія України*, Київ 2006.
37. Левенець Ю.(ред) *Закарпаття в етнополітичному вимірі. Закарпаття в складі Української РСРС*, ІПЕНД ім. Ф. Кураса НАН України, Київ 2008.

38. Ленцик В. *Нарис історії Української Церкви*. Львів 2003.
39. Лужницький Г. *Українська Церква між Сходом і Заходом*, Філадельфія 1954.
40. Майороші М. «Відносини мукачівської греко-католицької єпархії та галицької греко-католицької митрополії на сторінках офіційних видань – “Благовісник” і “Патріархат” // Наукові виклади (2012/3), 28.(pdf).
41. Маргітич І. *Єдність віри і народу (Релігійно-політична ситуація на Закарпаттю в 1990-91рр)* Чікаго 1991.
42. Марценюк Р. *Етнічна історія народів Європи*: зб. наук. пр. / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка – Київ 1999.
43. Масляник О. (ред). *Народний владика Іван Маргітич*, Львів 2015.
44. Мороз В. *Світильник віри: історія Боронявського монастиря на тлі епох*. Львів 2017.
45. Мороз В. *У серці Мараморошу: історія греко-католицької спільноти Дубового й околиць*. Львів 2019.
46. Мудрий С, *Нарис Історії Церкви в Україні*, Рим 1995.
47. Мурович В. *Греко-Католицька Церква в житті українського народу*, Мюнхен 1962, (pdf).
48. Носа В. *Скріплені вірою й окрилені Церквою*, Львів 2020.
49. Пащенко В. *Греко-католики в Україні*, Полтава 2002.
50. Пекар А. *Ісповідники віри нашої сучасності. Мартиролог Української Католицької Церкви під совітами*. Торонто–Рим 1982.
51. Пекар А. *Нариси Історії Церкви Закарпаття, Т.І: Ієрархічне оформлення*. Т.І, Рим 1967.
52. Пекар А. *Нариси Історії Церкви Закарпаття, Т.ІІ: Внутрішня історія*. Рим 1967,
53. Пушкач Л. *Кир Теодор Ромжа: Життя і смерть єпископа*. Львів 2001.
54. Сабол С. *Голгота Греко-Католицької Церкви в Чехословаччині*, Торонто–Рим 1978.
55. Тронько П. (ред) *Реабілітовані історією: У двадцяти семи томах. Закарпатська область*, кн:І, Ужгород 2003.

56. Федака С. *З історії християнства на Закарпатті*. Ужгород 2013.
57. Федорів Ю, *Історія Церкви в Україні*. Торонто 1990.
58. Фенич В. *«Чужі» серед своїх, «свої» серед чужих: Греко-католики Мукачівської єпархії під час та після «возз'єднання» Закарпаття із Радянською Україною*, Ужгород 2007.
59. Фенич В. *Від ліквідації до відродження: греко-католики в сучасному релігійному житті на Закарпатті*. 09.11.2007 // https://risu.org.ua/ua/index/studios/materials_conferences/45321/ (08.04.2020).
60. Фенич В. *Грек-Католики, Православні і влада на Закарпатті(осінь 1944 – зима 1946рр.)* Ужгород 2006.(pdf).
61. Филонович В. *Березневі дні Карпатської України*. Ужгород 2009.
62. Франко П. *Репресоване духовенство УГКЦ*, Львів 2006.

Інтернет джерела

63. *«Владика Іван (Маргітич) – символ єдності Мукачівської єпархії ГКЦ та УГКЦ»* 14.01.2013 // http://news.ugcc.ua/news/vladika_%D0%86van_marg%D1%96tich__simvol_iednost%D1%96_mukach%D1%96vskoi_ieparh%D1%96i_gkts_ta_u_gkts__glava_ugkts_na_zakarpatt%D1%96_65209.html (15.10.2020).
64. *26.10.1938 – прем'єр-міністром уряду Підкарпатської Русі (Карпатської України) став Августин Волошин* 26.10.2013 // <http://territoryterror.org.ua/uk/resources/calendar/details/?newsid=369> (23.04.2020).
65. Clyde Haberman *VATICAN AND EAST LOWERING BARRIERS AT A RAPID TEMPO*, *The New York Times*, 01.10.1989 // <https://www.nytimes.com/1989/10/01/world/vatican-and-east-lowering-barriers-at-a-rapid-tempo.html?searchResultPosition=1> (29.11.2020).
66. Esther B. Fein *Ukrainian Catholics Move Into the Open*, *The New York Times*, 29.10.1989 // <https://www.nytimes.com/1989/10/29/world/ukrainian-catholics-move-into-the-open.html?searchResultPosition=1> (29.11.2020).
67. Бублик Т. *Участь греко-католицького мирянства у русі за легалізацію УГКЦ: на прикладі діяльності комітету захисту УКЦ (середина 1980-х –*

початок 1990-х рр.) 31.01.2014 // <http://ichistory.org.ua/2014/01/31/o-taras-bublyk-uchast-greko-katolyts-kogo-myryanstva-u-rusi-za-legalizatsiyu-ugtsk-na-prykladi-diyal-nosti-komitetu-zahystu-ukts-seredyna-1980-h-pochatok-1990-h-rr/> (12.10.2020).

68. Віднянський С. *НАРОДНА РАДА ЗАКАРПАТСЬКОЇ УКРАЇНИ* 2010 // http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Narodna_Zakarpatskoj (22.05.2020).

69. *Владика Іван Маргітич (4.02.1921 – 7.09.2003)* 29.11.2019 // <https://mgce.uz.ua/vladyka-ivan-margitych-4-02-1921-7-09-2003/> (21.06.2020).

70. *Владика Іван Маргітич* // <https://synod.ugcc.ua/data/vladyka-ivan-margitych-439/> (21.06.2020).

71. Горват Б – Лавер Ю. *Про Закарпатську ГК митрополію і навколо неї* 05.02.1996 // <http://www.patriyarkhat.org.ua/statti-zhurnalu/pro-zakarpatsku-hk-mytropoliyu-i-navkolo-neji/> (19.11.2020).

72. Данилюк Д.Д. *ЛІНТУР Петро Васильович* 2009 // http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Lintur_P_V (02.06.2020).

73. *Єпископ Іван Маргітич – пластовий братчик Муравель* // <https://100krokiv.info/2017/09/epyskop-ivan-margitych-plastovuj-bratchyk-muravel/> (20.06.2020).

74. *Єпископ Іван Маргітич: Хустська гімназія в боротьбі за Карпатську Україну. Спомини* 19.05.2008 // <https://zakarpattya.net.ua/News/21933-IEpyskop-Ivan-Margitych-KHustska-himnaziia-v-borotbi-za-Karpatsku-Ukrainu.-Spomyny> (20.06.2020).

75. *Єпископ Іван Антонович Маргітич* 04.02.2016 // http://vlibrarymk.blogspot.com/2016/02/blog-post_4.html#more (24.11.2020).

76. *Іван Маргітич: Хустська гімназія в боротьбі за Карпатську Україну* // <https://100kroktiv.info/2017/02/ivan-margitych-hustska-himnaziya-v-borotbi-za-karpatsku-ukrajinu/> (20.06.2020).
77. Костак І. *Подяка Богу з нагоди перших свячень у Боржавській підпільній семінарії* 19.09.2019 // <https://1939.in.ua/memoirs/o-ivan-kostak-podiaka-bohu-z-nahody-pershykh-sviachen-u-borzhavs-kiy-pidpil-niy-seminarii/> (11.11.2020).
78. *ЛИСТ Г.КАРПОВА Й.СТАЛІНУ З ПЛАНОМ БОРОТЬБИ ПРОТИ ВАТИКАНУ (БЕРЕЗЕНЬ, 1945 РОКУ)* 29.12.2009 // https://risu.org.ua/ua/library/historic_archive/33602/ (18.06.2020).
79. *Маргітич Іван — народний єпископ* 2011 // <https://100kroktiv.info/2017/02/marhitych-ivan-narodnyj-epyskop/> (29.09.2020).
80. Масляник О. *Нам потрібні наші національні герої, а не призначені в Кремлі перекинчики й манкурти* 07.09.2017 // https://zik.ua/news/2017/09/07/nam_potribni_nashi_natsionalni_geroi_a_ne_pryznacheni_v_kremlin_perekinchyky_y_1163365 (23.11.2020).
81. Мороз В. *СЕВАСТІАН САБОЛ – ЗОРЕСЛАВ: ЧЕРНЕЦЬ, ПОЕТ, ДОСЛІДНИК* 04.04.2016 // https://risu.org.ua/ua/index/studios/studies_of_religions/62978/ (28.04.2020).
82. Носа В. від 01.08.2014 / інтерв'юєр Грапелюк А. // *Іван Маргітич – незламний ісповідник віри та заповідей Христа* 01.07.2014 // <https://www.dukhovnist.in.ua/uk/postati/909-ivan-marhituch2> (19.11.2020).
83. Носа В. *Владика Іван Маргітич - душпастир рахівських гуцулів* 29.11.2018 // http://oranta.org/index.php?option=com_content&view=article&id=3730:vladyka-ivan-margitych-dushpastyr-rahivskyh-guculiv&catid=27:gk-v-ukrajini-cat&Itemid=00000000057 (19.06.2020).
84. Носа В. *Ісповідник віри, народний владика. До 95-річчя з дня народження Івана Маргітича* 03.02.2016 // <https://zakarpatty.net.ua/News/151342-Ispovidnyk-viry-narodnyi-vladyka.-Do-95-richchia-z-dnia-narodzhennia-Ivana-Marhitycha> (24.11.2020).

85. Пекар А. *ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКА ЦЕРКВА ПІД ЧАС КАРПАТСЬКОЇ УКРАЇНИ* 20.03.2014 // <http://www.osbm.org.ua/index.php/o-atanasiy-pekar-chsvv/istorychni-publikatsii/4247-2014-03-20-19-20-55> (23.04.2020).
86. Піпаш В. *Вшанування Владики Івана Маргітича відбулося під гаслом втілення його ідей* 08.09.2013 // <https://zakarpattya.net.ua/Blogs/114158-Vshanuvannia-Vladyky-Ivana-Marhitycha-vidbulosia-pid-haslom-vtilennia-ioho-idei> (25.10.2020).
87. Ребрик А. *Єпископ Іван Маргітич – пластовий братчик Муравель* 11.02.2013 // <http://incognita.day.kyiv.ua/yepiskop-ivan-margitich-plastovij-bratchik-muravel.html> (19.06.2020).
88. Ребрик А. *Народний Єпископ Іван Маргітич (2011)* 04.02.2020 // <https://1939.in.ua/genereal/narodnyy-yepyskop-ivan-marhitych-2011/> (19.06.2020).
89. Ребрик А. *Людина ґрунту і віри* 03.02.2017 // <http://1939.in.ua/genereal/ljudyna-gruntu-i-viry/> (21.06.2020).
90. Федака П. *Іван Маргітич – Визначний духовний, культурний і громадський діяч* 2011 // <https://1939.in.ua/genereal/pavlo-fedaka-ivan-marhitych-vyznachnyy-dukhovnyy-kul-turnyy-i-hromads-kyu-diiach/> (19.06.2020).
91. Філіп Л. *Ужгород у 1938-1944 роках і його керівники* 21.03.2012 // <https://zakarpattya.net.ua/Zmi/94366-Uzhhorod-u-1938-1944-rokakh-i-ioho-kerivnyky> (16.05.2020).
92. Чужа О. *Пам'яті владика Івана Маргітича* 10.10.2013 // <https://zakarpattya.net.ua/Blogs/115295-Pamiati--vladyky-Ivana-Marhitycha> (21.20.2020).
93. Чумаченко Т *Карпов* 18.10.2017 // <http://www.pravenc.ru/text/1681145.html> (02.06.2020).
94. *Ще про сепаратистські дії єп. Семедія в Ужгороді* 1991 // <http://www.patriyarkhat.org.ua/statti-zhurnalu/sche-pro-separatystski-diji-jep-semediya-v-uzhhorodi/> (20.11.2020).

ДОДАТКИ

Додаток №1

Титульна сторінка кримінальної справи №2937

Арешт владики Івана Маргітича¹

7065-5 У С С Р
МИНИСТЕРСТВО ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

Следственный отдел
Учреждения МГБ по
Закарпатской обл. ВОЗСТАНОВЛЕНИЕ

Сектор № 13/К-52
№ 281

Перевод
от 05.06.2010

ДЕЛО № 2937

По обвинению Маргитича Ивана Антоновича
в иф. иф. ст. ст. 54-1029 и 54-12 ч. 1 ст. 282 КР. ССР.

Начато 7. августа 1950 г. В _____ томех
Окончено 9. июня 1951 г. Том № _____

После судебного рассмотрения и вступления приговора в силу настоящее дело подлежит немедленному возвращению в _____
(указать орган, орган МГБ)

К делу должна быть приобщена копия приговора _____
(сведения о месте хранения)

ОСНОВАНИЕ: Приказ НКВД, Прокуратуры и НКЮ Союза ССР № 00859 от 10/IV 1939 г.

Архив № 4333

Сдано в архив _____ 19 _____ г.

ЗАКАРПАТСКИЙ СЛЕДСТВЕННЫЙ ОТДЕЛ
ФОНД № _____

Опись № 1 Ед. хр. № 570

Передача входящих в производство следственных дел, а также взятых из архива дел в архивы, отделы или органы МГБ, хотя бы и временно, производится исключительно через _____
(сведения о месте хранения)

Передача следственного дела оформляется постановлением, утвержденным начальником соответствующего управления, МГБ или его заместителем.

Закарпатский Обл. суд
дог. № 13/К-8
2-62

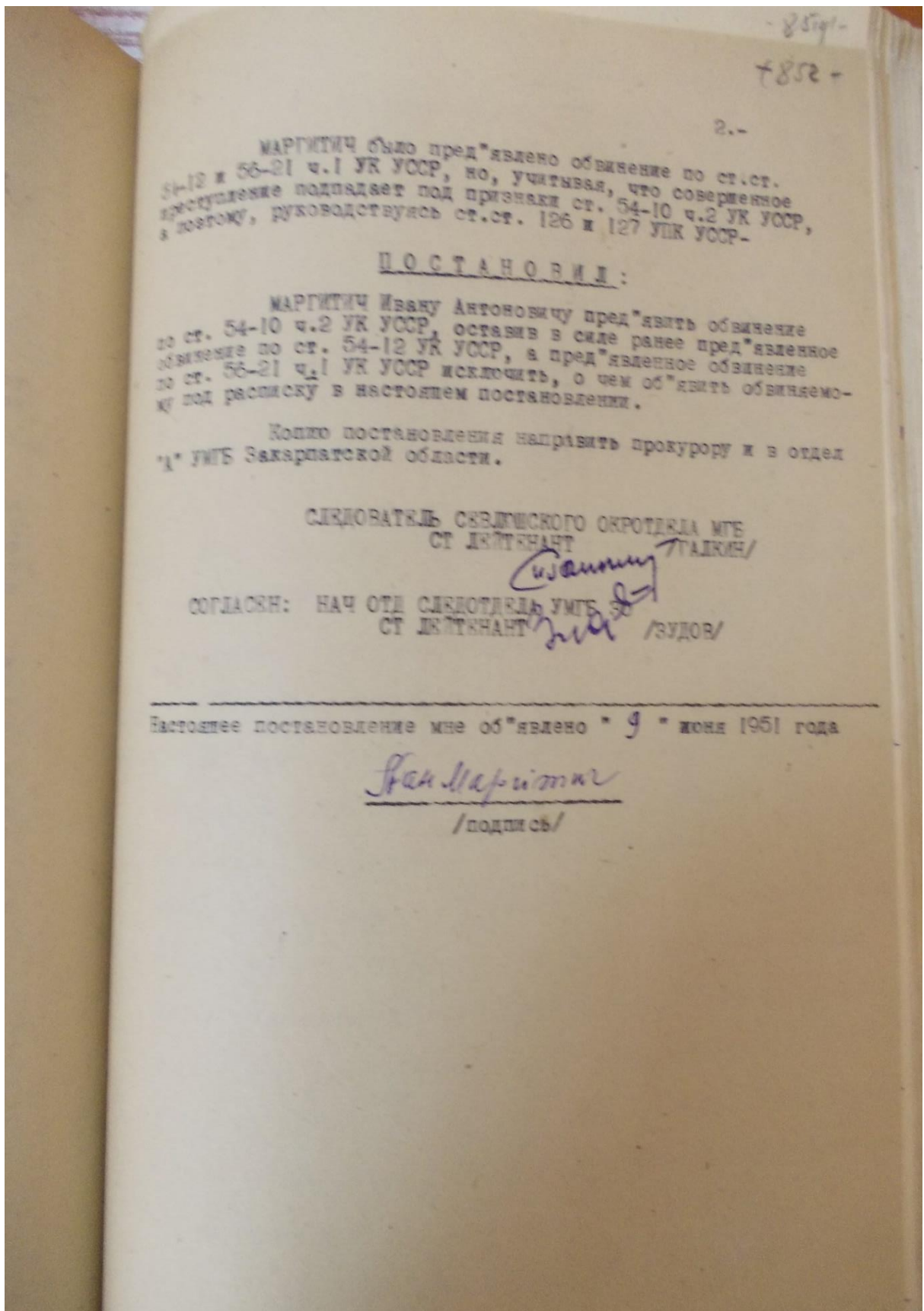
C-5901

¹ Архів Управління Служби Безпеки Львівської області, справа С-5901.

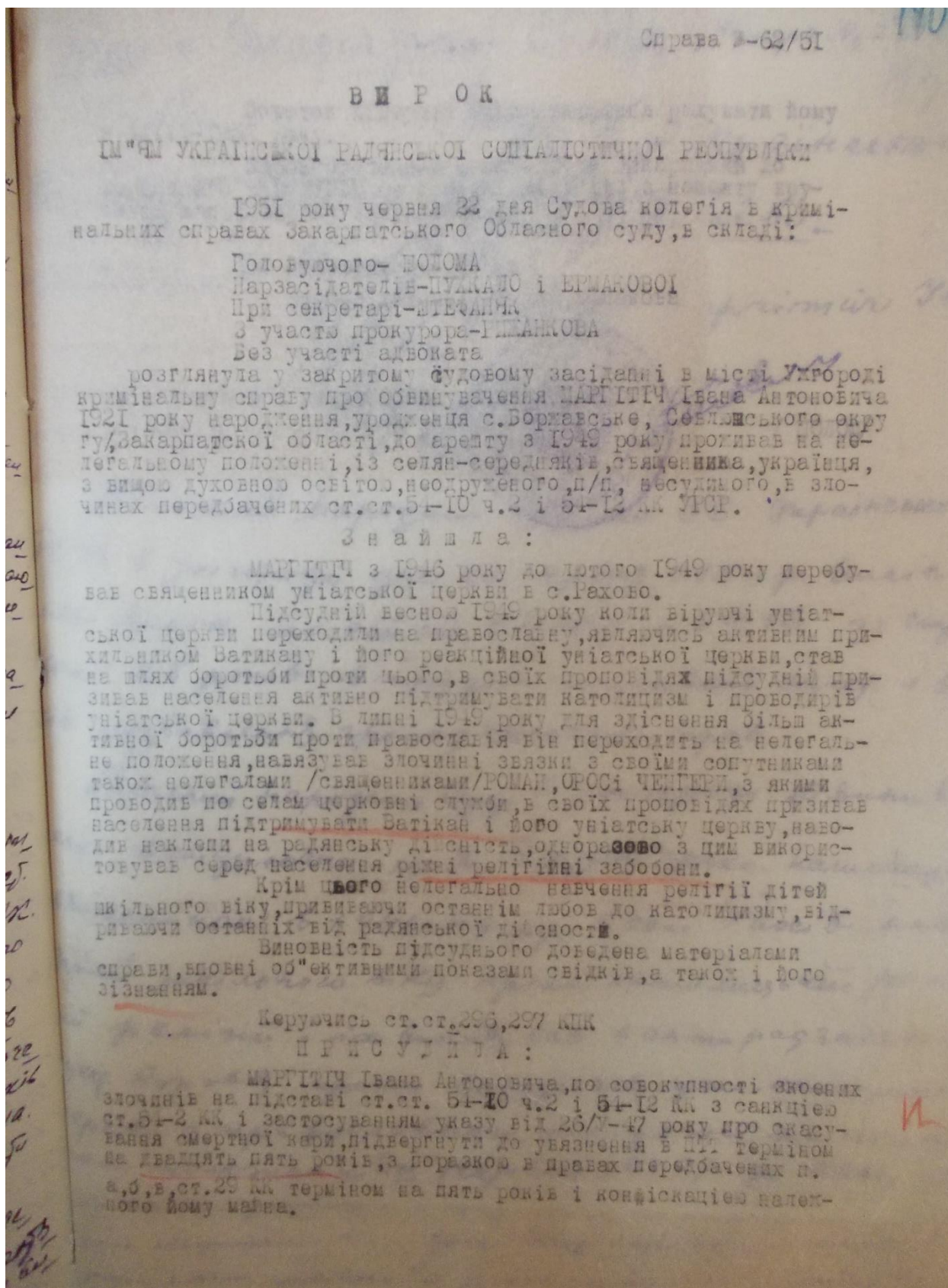

Інкриміновані політичні обвинувачення по статті 54 КК УРСР³

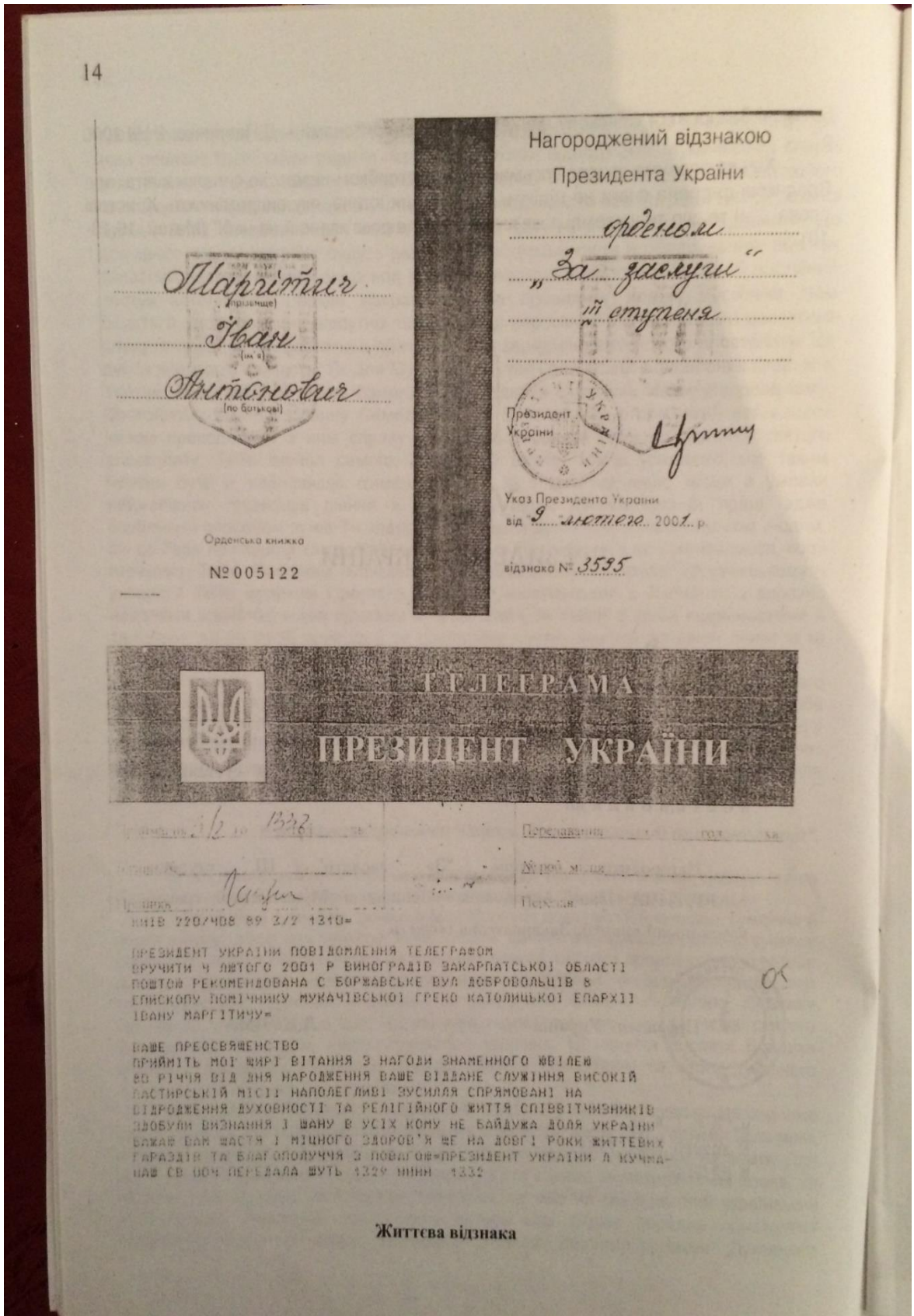

³ ДАЗО, ф. С-5901, оп. 1, спр.2937, арк. 852.

Детальний опис арешту з ув'язненням на 25 років та конфіскацією майна⁴⁴ ДАЛО, ф. С-5901, оп. 1, спр. -62/51, арк. 170.

Указу президента про нагороджено орденом «За заслуги 3-го ступеня»⁵

⁵ Зимомря М. Людина та вимір її образу: від голови – до неба, Дрогобич 2002.

Постанова адміністративної комісії ради народних депутатів⁶

ПОСТАНОВА

адміністративної комісії при виконкомі Вінogradівської районної Ради народних депутатів
 23 грудня 1986 р. адміністративна комісія при виконкомі Вінogradівської район.
 ной Ради народних депутатів у складі голви Кулії Г.В.⁶
 та членів комісії Бідзілл Г.П.,
 секретаря Сідей М.І.,
 Варга О.М., Чонка К.М., Луців Р.В., Поган М.П., Ребрик М.М.
 розглянула матеріали на гр-на *Мартич Іван Антонович*
 193 року народження, що проживає *с. Боржма-вське*
 про те, що *2 грудня 1986 року* *в.23 год* *гр. Мартич І.А.*
проводив молитвенні збори з привідданими
св. Боржма-вське за чинами обрядом
 чин порушив (порушується) права на прап. постанови, закону іх *ст. 24 Кодекса адміністративних правопорушень УРСР* (вказати вид стигисня)
 На підставі пункту 19 Положення про адміністративну комісію при виконкомі Рад народних депутатів, комісія постановила гр-на *Мартич І.А.*
 притягти до адміністративної відповідальності *штраф 50 крб*
 (вказати вид стигисня)

Постанова комісії може бути оскаржена:

а) при накладенні штрафу до районного наряду м 10-ти денний строк з дня вручення постанови,
 б) про інші види адміністративних стигисня — до виконкому відповідної Ради народних депутатів.
 Штраф, не сплачений протягом 15 днів з дня вручення постанови стягується в обов'язковому порядку з зарплати контрафактного. При відсутності зарплати постанову направляється судовому виконавцю для звернення до нього контрафактного.

Голова комісії: *Кулії Г.В.* Кулії Г.В.
 Секретар адмінкомісії: *Сідей М.І.* Сідей М.І.

Єпископ Іван Маргітич покарашій на 50 р. за вірність Пап.

Неупокореність

⁶ Зимомря М. Людина та вимір її образу: від голови — до неба.

Меморіальна дошка в Мукачеві⁷

⁷ Зимомря М. *Світле протистояння вітрам: владика Іван Маргітич* // <https://zakarpattia.net.ua/News/77857-Svitle-protystoiannia-vitram-vladyka-Ivan-Marhitych> (10.12.2020).

Посвята встановленого барельєфу владичі Івану Маргітичу⁸

⁸ Зиморя М. *Світле протистояння вітрам: владика Іван Маргітич* // <https://zakarpattia.net.ua/News/77857-Svitle-protystoiannia-vitram-vladyka-Ivan-Marhitych> (10.12.2020).

Лист владыки Івана Семедія⁹

/Переклад з італійської мови/

15.03.91 I6-5I T-42 I4734 Гайдубазький єпископ

Ваша святість !

1. Закарпаття не належало до Великої України. ? ? ?
2. Наш народ не український і називається русинами. ? ? ?
3. Наша Церква об'єдналася з Римом без/українське/ українців у Мукачеві 1646 року. ? ? ?
4. Наша традиція відрізняється від української. ? ? ?
5. Об'єднання нашої Церкви з українською ієрархією збудить спротив нашого народу, що може призвести до трагічного наслідку. ? ? ?
6. Наша Церква не для українців, але для русинів і була і є Церквою свого права, тобто самостійно відчинена прямо святій Столиці. ? ? ?
7. Ми готові співпрацювати з єпископами і священниками української ієрархії, але відстоюємо нашу національну і церковну самобутність. ? ? ?
8. Просимо Вашу Святість надіслати, обговорити можливість про створення нової єпархії зі столицею у Хусті, що було би перехідом нової метрополії.

Рим, І, УП, 1990 р.

+ Йозеф Головач
єпископ+ Іван Семедія
єпископ Мукачівської
єпархії

21.07.1991 ВК

⁹ Ребрик А. З архіву Грaжди // <https://grazhda.uz.ua/2017/01/z-arhivu-grazhdi/> (10.12.2020).